

ANTECKNINGAR OM ARBETET
FÖR
ÅBO AKADEMIS UPPKOMST
1907—1918

AV
SVANTE DAHLSTRÖM

I.

Då avsikten är att behandla Åbo akademis uppkomst i dess nya gestaltning, torde det vara på sin plats att förutskicka några uppgifter om Åbo forna akademi.

Efter det Per Brahe i egenskap av Finlands generalguvernör år 1637 tagit i sin hand ledningen av landets öden, upptog han såsom egen den i Åbo uttryckta önskan, att Finland skulle erhålla en högre lärdomsanstalt, en akademi. Den adle greven värmdes vid tanken, att landet genom en sådan skulle vinna ära och anseende bland andra nationer, han förmodade, att riket därav kunde hava gagn, ity att akademien skulle till regeringens tjänst uppfostra skickliga ämbetsmän. Förhållandena i Åbo fann han gynnsamma för en akademi, lärare kunde erhållas på orten, och levnadskostnaderna skulle för de studerande ställa sig billigare än annorstädes.

Åbo forna
akademi.

Per Brahes synpunkter gillades av regeringen, och den 26 mars 1640 undertecknades i drottning Kristinas namn fundationsbrevet för Åbo akademi. Efter en rätt kort tid av förberedelser öppnade akademien sina portar den 15 juli samma år. Professorernas antal var 11, studenternas under den första terminen 44. Per Brahe blev akademiens förste kansler.

Akademien inrymdes i ett litet tvåvånings stenhus, inbyggt i domkyrkans ringmur, och fick sedermera ytterligare en del rum och byggnader i det kyrkan omgivande byggnadskomplexet till sitt förfogande.¹

För vårt land blev akademien av den största betydelse. I dess auditorier inhämtade största delen av den blivande ämbetsmannakåren sitt vetande, som därefter spriddes kring Finlands vida bygder från kyrkor och prästgårdar, från gymnasiers och skolors katedrar, ur domares mun. Genom de växlande tiderna bevarade akademien sin ställning såsom bildningens rot och upphov. Efter det teologiska 1600-talet, som ljuder högt av Gezeliernas namn, kom ett avbrott genom Stora ofreden. Så inleddes Nyttans tidevarv, då lärjungar av Linné talade i akademiens salar, Browallius, Mennander och Kalm. Upplysningstiden gav akademien dess kanske berömdaste lärde, Henrik Gabriel Porthan, den finländska historie-skrivningens fader. Kemisten Johan Gadolin, fysikern G. G. Hällström, den mångkunnige Jakob Tengström, astronomerna Wahlbeck och Argelander, dessa och många andra voro akademiens prydnader omkring sekelskiftet 1800 och närmast därefter.

Den ryska erövringen 1808 vändes av akademiens ledare till den finländska lärdomsanstaltens fromma i yttre avseende. Den under hela svenska tiden knappa staten fördubblades, lärostolarnas antal ökades, och det under Gustaf IV Adolfs tid år 1802 påbegynta nya akademihuset fullbordades genom rikliga anslag.

Med det i Åbo stads historia olyckliga året 1827 nådde akademiens tillvaro i Åbo sitt slut. Åbo stads brand lade även en stor del av akademien i aska, samlingar och bokskatter till högt värde gingo förlorade såväl för akademien som för dess professorer.

¹ Av dessa byggnader återstår numera intet, åtminstone ovan jord. Platsen för det första akademihuset står att söka i närheten av Porthans gravvård invid domkyrkan.

Av denna ödesdigra vändning begagnade sig de ryska maktägande, och befallning kom, att akademien skulle överflytta till den nya huvudstaden Helsingfors. Den lätt förstådda avsikten var, att högskolan på sin nya ort skulle stå under närmaste övervakning av regeringen och att det viktigaste av de många band, som ännu kvarhöll Finland vid det svenska moderlandet, skulle lösas. I Helsingfors bereddades akademien många förmåner och lättnader, och ehuru man vid försöken att få den överhetliga befallningen upphävd förklarade, att akademien svårligen skulle utvärda förlusten av en jordmån, vid vilken den var bunden med tusen rottrådar, kunde tiden likväl läka många av såren. Under sitt sista år i Åbo räknade akademien 476 närvarande studenter; antalet nedgick hastigt efter överflyttningen, och nämnda numerär uppnåddes först efter ett par decennier i Helsingfors.

Åbo forna akademi, Academia Christianaea, Alexandersuniversitetet, „Helsingfors universitet, grundlagt i Åbo 1640“, företer i våra dagar de imponerande måtten av nordens största universitet. Enligt en för läsåret 1916—17 gjord sammanställning¹ var professorernas antal 57, lärarnas sammanlagda antal 236. Antalet studenter var under vårterminen 1915 3,435, varav närvarande 3,006. Till följd av krigstiden nedgick studentnumerären därefter något. Summan av universitetets kontanta tillgångar (utom byggnader) steg vid 1916 års utgång till 13,908,500 mark. Utgifterna uppgingo 1916 till 2,676,868 mark.

Man har gjort gällande, att Helsingfors universitet nått en storlek, som för universitetet självt är obekvämt, och slutsatsen har därvid ofta blivit, att en decentralisering genom uppkomsten av nya högskolor ur universitetets egen synpunkt vore önskvärd. Följande uttalande må i detta avseende anföras: „Antalet studerande växer

Helsingfors
universitet.

¹ Tor Carpelan: Alexandersuniversitetet i Finland, Årsskrift I, sid. 106.

i Finland mycket hastigt, och denna tillväxt kommer ytterligare att ökas i framtiden, då de många samskolor som grundats i landsorten börja dimittera elever. Utbildandet av detta i geometrisk progression växande, till språk och nationalitet heterogena material bereder universitetet redan svårigheter, och dessa komma att tilltaga framdeles, emedan antalet lärare icke ökas i samma proportion som antalet studerande. Härav uppstå olägenheter såväl för den studerande ungdomen som för universitetet. De förra komma att sakna tillräcklig personlig handledning, vilket medför svårigheter och tidsförlust vid arbetet samt minskat intresse för fortsatta studier. Universitetet åter blir lidande genom att dess professorer måste ägna alltför mycken tid åt föreläsningar, examina och andra med undervisningen sammanhängande göromål, under det att föga tid blir övrig för vetenskaplig verksamhet. Härav förklaras, åtminstone delvis, det faktum, att universitetet i Helsingfors, oaktat sin storlek, icke i vetenskaplig produktion kan mäta sig med övriga nordiska universitet.¹

Man har även ofta mött påståendet, att universitetet till följd av så många och så olikartade vetenskapers sammanförande måste utsättas för organisationssvårigheter, särskilt i administrativt avseende. Oavsett de argument, som föranletts av språkpolitiska bevekelsegrunder, tyckte man sig därför redan för något decennium tillbaka hava skäl att hoppas på uppkomsten av ett nytt universitet, på vilket en del uppgifter och överskott kunde överflyttas.

Åbo stad
efter 1827.

För Åbo voro slagen svårare att bota. Berövat sin värdighet av huvudstad 1812, härjat av branden 1827 och samma år berövat universitetet, led Åbo under en anhopning av olyckor, som få städer fått uthärda.

¹ Åbo högskoleidé, sid 6. — Jämf. rektors uttalande sid. 39 f.

I 187 år hade akademien varit stadens skötebarn. Det enda, som efter den stora katastrofen återstod, var i materiellt avseende de tvenne byggnaderna, akademihuset och astronomiska observatorium, senare använda för andra ändamål än de ursprungliga, och som ideell behållning minnet av en märklig forntid, en skatt av tradition från lyckliga, flydda dagar.

Att Åbo stad överhuvudtaget så väl uthärdade de många förlusterna torde få tillskrivas — utom direkt understöd från regeringens sida — ett obrutet medborgarsinne, en god allmänanda. Med ett slag lämnades Åbo på sidan om det politiska och kulturella livets huvudfåra. Åbo stad blev en i många avseenden öde bygd, dess gator präglades av det „hemska Stilleben“, varom Pinello talar i sina tidsbilder, utforskandet av dess historia övergavs för decennier, dess vetenskap försvann, dess tankeliv stelnade. Egentliga Finland, som fordom utgjorde landets bästa och mest kultiverade del, förlorade även mycket. Jorden sjönk i värde, landskapets naturliga tillgångar utnyttjades icke.¹

Då Åbo återfann sig självt, var det väsentligen i de praktiska uppgifternas tecken. Handel, industri och sjöfart blomstrade åter upp, Åbo stads styrka var dess företagsamma borgarstånd. Kärlek till hemstaden, förmåga av uppoffringar för det allmänna levde kvar som ett arv från forna tider. I denna goda jordmån spirade det kulturella livet ånyo upp, koncentrerat kring en del institutioner med gamla namn och traditioner, kring åtskilliga livskraftiga nyskapelser och kring enskilda ledande personligheter.

I slutet av senaste sekel hade Åbo småningom vuxit sig in i sin nya stadsplan, som, snarlik en alltför vid dräkt, verkat hämmande på stadens liv och rörelse. Gynnsamma konjunkturer uppstodo vid sekelskiftet. Det har med talande siffror bevisats, att Åbo stad i kommunalt och kommersiellt avseende under halvt-

¹ Jämf. Åbo högskoleidé, sid. 11.

annat decennium närmast efter 1900 tog raska steg framåt. På hamnar, vatten- och gasverk, brandstation, stadsplaneutvidgningar, sjukhus och folkskolebyggnader m. m. nedlades avsevärda summor. Initiativ till viktiga nyskapelser inom sjöfart och kommunikationer togos och leddes hastigt vidare. Man kan konstatera begynnelsen av en livlig nydaningsperiod, som gjort staden till ett i många avseenden fullt modernt samhälle. En mycket stark stegring av stadsbudgeten ådagalägger den nya tidens större mått.¹

Akademiska
föreläsningar
vidtagna 1903.

Det första försöket att till Åbo draga ett akademiskt intresse gjordes på privat initiativ. Härom har initiativtagaren, fröken Anna Bäckström, lämnat följande upplysningar:

„På hösten 1902 hade jag besökt några föredrag i Helsingfors av professor Tikkanen, och på hemresan uppstod hos mig tanken att försöka anordna föredrag i Åbo av universitetslärare från Helsingfors. Idén delgavs fru Alfhild Holmberg, som genast blev intresserad, och vi två besökte tillsammans redaktören för Åbo Underrättelser, doktor Anton Karsten, för att få idén framförd i tidningspressen. Den ekonomiska sidan av saken tänkte vi oss ordnad genom en föreläsningförening enligt mönster från Sverige, där sådana föreningar just tagit fart. Ett möte sammankallades, som var ganska talrikt besökt, och vid detta möte utsågs en kommitté av icke mindre än elva personer, som skulle ordna saken. Den största svårigheten var de politiska förhållandena — det var under Bobrikoffs mörkaste år. Ingen fristående förening kunde därför bildas, utan det gällde att använda en sådan förenings namn, som ägde rätt att anordna föredrag på grund av sina tidigare fastställda stadgar. Vi vände oss därför till Arbetets Vänner, vilken förening jämväl biföll vår anhållan, men

¹ E. Lodenius: Årsskrift I, sid. 50 ff.

önskade få två av sina direktionsmedlemmar in i föreläsningkommittén. Från föreningens sida invaldes då redaktör R. Colliander och slöjdläraren M. Ingman.

Då vi voro osäkra om, huru starkt intresset för saken var, beslöts först att göra en försöksteckning, och då antecknade sig inom några dagar över 500 personer, eller så många som Solennitets-salen kunde rymma. Seriebiljetterna voro i form av medlemskort, inga biljetter fingo säljas vid ingången eller offentligt, utan försäljningen skedde man och man emellan. Medlemsavgiften fastställdes till 2 mark för åtta föredrag under vårterminen 1903. Doktor Anton Karsten satte sig i förbindelse med universitetslärare i Helsingfors och lyckades vidtala professorerna J. E. Rosberg, O. M. Reuter, R. Tigerstedt och M. G. Schybergson samt doktor Eliel Vest från Vasa. Serien inleddes den 8 februari 1903 av professor Rosberg med ett föredrag om „Sjöfarten hos olika nationer.“ Efter föredraget var en kollation anordnad å Hotell Phoenix, varvid doktor Karsten i ett tal yttrade en förhoppning, att det senapskorn, som denna dag såtts, med tiden måtte växa till ett stort träd, som sträckte sina grenar vida omkring.

Under Arbetets Vänners namn föranstaltades 4 serier föredrag eller till och med våren 1906, vilka serier allt i allt omfattade 37 föredrag.

Från hösten 1906 övertogs föredragsverksamheten av Svenska Bildningens Vänner, vilken förening hade föredragen under sitt hägn endast under hösten 1906 och våren 1907; denna serie omfattade 12 föredrag.

Under hösten 1907 organiserades Åbo svenska arbetarinstitut, i vars anslag från staden även ingick anslag för akademiska föredrag. För att få ekonomin stabilare beslöts att överlåta föredragsverksamheten åt nämnda institut, och nu börjades på våren 1908 de akademiska föredragen i institutets namn, men enligt

samma program och inför samma publik som tidigare, och pågingo med 5 serier, omfattande inalles 42 föredrag, till och med våren 1912, då de upphörde med anledning av, att Åbo akademikommitté övertagit föredragsverksamheten.“

Förslag framställes om upprättande av ett svenskt universitet i Åbo.

Det ligger i sakens natur, att en tanke, så omfattande och mäktig som idén om en ny högskola i Åbo, måste bygga på en förefintlig idégrund. Denna grund torde i det föregående vara antydningvis karakteriserad. Man kan väl även förmoda att frågan varit föremål för enskilda överläggningar, innan den framställdes inför offentligheten.

Offentliggörandet skedde våren 1907 genom en artikelserie i Åbo Underrättelser, författad av tidningens dåvarande huvudredaktör Ernst von Wendt. Den första artikeln ingick den 14 april och bar titeln: „Ett svenskspråkigt universitet i Finland. Kunde Åbo akademi återupprättas?“ De övriga artiklarna i serien följde den 26 april, den 1 och 5 maj.

Ett närmare ingående på de märkliga uppsatserna får här anses vara på sin plats.

Som utgångspunkt sattes förfinskningssträvandena vid Helsingfors universitet, vilka hotade att leda till det för hela landet och särskilt för den svenska kulturformen beklagansvärda resultatet, att man inom en icke alltför avlägsen framtid kunde gå miste om högskoleundervisning och vetenskaplig forskning på svenskt språk, för den händelse icke särskilda åtgärder i tid träffades. Tanken borde därför riktas på återupprättandet av Åbo akademi. Den möjligheten antyddes, att staten skulle kunna anse med det helas fördel förenligt att understödja en högskola utom huvudstaden för att avlägsna de organisatoriska svårigheter, som hopade sig över Helsingfors universitet till följd av dettas storlek. Såsom säkert antogs, att den talrika och ekonomiskt starka medborgar-

klass i vårt land, som uppbär svenskt språk och svensk kultur i Finland, icke skulle sky uppoftningar, om det gällde att trygga fädrens arv. „Buret, uppburet av vår svenska stam, kunde ett dylikt universitet bliva vad det borde vara och vad vi behövde: en kulturens fasta borg i Åbo för hela vårt land.“

Förslaget uppbars icke av svensk-nationalistiska bevekelsegrunder, man önskade t. ex. omedelbart få finskan representerad bland undervisningsämnena.

Några övriga direkta uppgifter om, huru författaren tänkt sig det föreslagna universitetets program, förekomma icke i uppsatsen. Man synes vara berättigad att antaga, att förslaget avsåg ett mer eller mindre fullständigt universitet, ägnat både forskning och undervisning. Såväl lärare som studenter borde finnas att tillgå, i betraktande av de svenska docenternas och studenternas mängd i Helsingfors.

Såsom den närmaste uppgiften fastslogs skapandet av en grundfond, och de svårigheter planen säkert skulle möta, borde icke hindra de för densamma intresserade att på dess förverkligande nedlägga kraft och hängivenhet.

En god del av framställningen ägnades en beskrivning av Göteborgs högskola, dess uppkomst och utveckling. Ett föredöme, sådant som denna på privat initiativ och med övervägande privata medel grundlagda högskola erbjöd, vore av särskilt värde för Åbo, där man hänvisades till samma tillvägagångssätt och samma förväntningar, som lett till skapandet av denna viktiga svenska kulturinstitution.

Det uppseende initiativet i Åbo Underrättelser väckte var i vida kretsar förenat med känslan av, att ett förlösande ord var sagt, och hos mången var entusiasmen stor för tanken på Åbo akademis återupprättande. Hos den lokalpatriotiska åbobon berördes de djupa strängar, på vilka kärleken till stad och bygd städse fram-

Enskilt meningsutbyte.

bringat sina starka ackord, och man förnam i dessa tider många uttalanden av oförbehållsamt gillande. Att slutmålet än så länge tedde sig som en vacker dröm, erkände man gärna, men man ville dock ej uppgiva hoppet, och man glädde sig åt, att en idé framställts, som med de stora idéernas kännemärke att stå framom sin tid förenade verklighetsprägel och uppenbar växtkraft.

Givetvis restes i den enskilda diskussionen många invändningar mot akademiplanerna. Mången betvivlade möjligheten att hopbrinka det nödiga kapitalet, som uppskattades till 1 1/2—2 millioner mark, om man tänkte sig en begynnelse motsvarande Göteborgs högskolas. Tvivel uttalades, huruvida studenter skulle infinna sig till en högskola i Åbo, och likaså tvivlade mången på, att nödiga lärarkrafter skulle finnas att påräkna. Åbo Underrättelser upptog invändningarna till bemötande den 6 juni och trodde sig kunna vidhålla, att planen var utförbar. Den svenska befolkningens ställning i ekonomiskt avseende borde kunna möjliggöra hopbringandet icke allenast av två utan av tjugu millioner! Och om Sverige med en befolkning av fem millioner hade lärare och studenter för fyra universitet, så borde Finlands befolkning av tre millioner kunna upprätthålla två.

Under hösten utvecklades en del detaljer i fråga om akademiplanens förverkligande. Man framställde förslag om hopbringandet av en föreläsningssfond — enligt mönster från Göteborg —, vilken fond borde stiga till minst etthundratusen mark. Rän-teavkastningen skulle delvis användas till honorering av serieföreläsningar, delvis läggas till kapitalet, som efterhand skulle växa och svälla ut till den storlek, att akademien med stöd av detsamma skulle kunna grundläggas.¹ Det nya som framträtt under diskussionen var sålunda egentligen förslaget om akademiens förberedande genom föreläsningssverksamhet, ett tillvägagångssätt, som man med framgång begagnat sig av i Göteborg. —

¹ Åbo akademi-fråga; sid. 12.

Inom offentligheten höjdes röster både emot och för tanken på en ny Åbo akademi. En författare i en finsk huvudstadstidning frågade sig, om ej inrättandet av ett universitet på språklig grund skulle medföra en ännu större isolering av de båda språkelementen och försvaga begreppen om en gemensam nation. Och komme en svensk Åbo akademi till stånd, finge Helsingfors universitet fritt tillfälle att utveckla sig såsom finsk institution!¹

Offentligt
menings-
utbyte.

Det viktigaste uttalandet i frågan gjordes emellertid kort därefter i Nya Pressen av nio svenska universitetslärare² — flertalet professorer — vilka förklarade sig understödja tanken på en högskola i Åbo med syftmål att „tillgodose främst Åbo stads och dess omnejds lokala bildningsbehov och kulturintressen“, men som uttryckligen varnade för strävandet att i Åbo söka åvägbringa ett fullständigt universitet, som skulle framstå såsom den huvudsakliga bärarinnan av den svenska kulturformen i Finland. Följden av ett sådant universitets uppkomst skulle bliva en snabb förfinskning av universitetet i Helsingfors, till ringa båtnad för den svenska kulturen. De svenska studenterna skulle komma i ett ogynnsammare läge än de finska, examensrätten för den nya högskolan vore osäker, de för undervisning och studier nödiga institutionerna — bibliotek, laboratorier m. m. — skulle icke ens med de största kostnader kunna skapas på en annan ort i samma omfång som i Helsingfors. I Åbo skulle den svenska högskolan dessutom gå miste om det livgivande och uppfostrande inflytande, som det offentliga livet i huvudstaden erbjöd.

Uppsatsen slutade med önskningsmålet, att de medborgare, som stodo bakom akademiplanerna i Åbo, skulle samlas till överläggning med representanter för den motsatta opinionen.

¹ Hels. San. dec. 1907.

² N. Pr. den 11 dec.; under uttalandet lästes följande aktade namn: J. W. Runeberg, G. G. Rosenqvist, R. Tigerstedt, Wilh. Chydenius, Wilh. Pipping, E. Ehrnrooth, Y. Hirn, J. N. Reuter, G. Castrén.

De antaganden, som lågo till grund för ovanstående uttalande, delades emellertid ej av alla ens i huvudstaden. Nya Pressens redaktion uttalade en avvikande mening därutinnan, att det knappast behövde befaras, att det tvåspråkiga universitetet i Helsingfors skulle bliva lidande eller ens i nämnvärd grad röna inverkan av en svensk högskola i Åbo. Det föga tilltalande politiska livet i huvudstaden kunde en högskola väl undvara; för övrigt kunde i Åbo de västerländska inflytelserna bliva så mycket större. Möjligheten av Helsingfors universitets förfinskning framhölls av bladet såsom ett kraftigt motiv för en strävan att i tid lägga grunden till en svensk högskola, vilken skulle kunna upptaga de svenska bildningsintressena, för den händelse de skulle portförbjudas i Helsingfors. Bladet ansåg följaktligen, att initiativet från Åbo borde kunna hälsas med tillfredsställelse av alla dem, som voro intresserade av den svenska odlingens fortbestånd i Finland.¹

Mötet den 12
januari 1908.

Det synes, som om tanken på ett sammanträde för akademi-frågans behandling uppstått samtidigt på olika håll. I Åbo framställdes på hösten förslaget att diskutera akademi-frågan vid ett möte, till vilket skulle inbjudas universitetslärare från Helsingfors. Av dessas erfarenhet i akademiska ärenden väntade man sig ett värdefullt stöd för det fortsatta arbetet. Med beredvillighet och intresse biföllo åtskilliga universitetslärare en anhållan om deras närvaro vid en diskussion i Åbo, och ett möte sammankallades på enskilt initiativ.

Detta möte försiggick den 12 januari 1908 på Hotell Phoenix i Åbo och bevistades av halvtannat tiotal medborgare från Åbo — varibland må antecknas rektor Konrad Ahlman, kommers-

¹ N. Pr. 12 dec. 1907.

råden Ernst och Magnus Dahlström, doktor Carl von Heideken, konsul Alfred Jacobsson, konsul Conrad Spoo, doktor Wilhelm Stadius och redaktör Ernst von Wendt — samt av sex universitetslärare från Helsingfors, nämligen professorerna F. Gustafsson, Hugo Pipping, J. N. Reuter, Arthur Rindell och M. G. Schybergson samt docenten, sedermera professor Ernst Estlander.

Mötets förhandlingar utgjordes företrädesvis av en diskussion i akademi-frågan, och i den tryckta redogörelsen finnes bevarade de därunder av ovannämnda universitetslärare fällda uttalandena. Dessa uttalanden berörde främst de principiella spörsmål, som dagsdiskussionen rört sig om, men upptogo även till behandling frågan om den tilltänkta högskolans gestaltning och vetenskapliga uppgifter.

Om den inverkan en blivande svensk akademi i Åbo kunde komma att utöva på språkgruppernas ställning vid Helsingfors universitet var den allmänna åsikten vid mötet den, att någon egentlig minskning av antalet svenska studenter i Helsingfors knappast vore att befara genom tillkomsten av en högskola i Åbo. Professor Gustafssons uttalande är i detta avseende anmärkningsvärt: „Det är ju alldeles klart, att man på en del håll med vanlig räddhåga skall frukta för att genom en skild svensk högskola statsuniversitetet skall bli fullkomligt finskt. Jag kan icke dela dessa betänkligheter. Jag tror icke, att genom en akademi den svenska bildningen flyttas till Åbo. Den svenska bildningen är icke sådan, att den bör existera endast i Helsingfors. Vi ha tvärtom all anledning i sakligt hänseende att mottaga alla försök att få en ny högre svensk bildningshärd med tacksamhet, ty en konkurrens på andliga områden är i alla avseenden önskvärd.“ Professor Pipping uttalade sin fulla anslutning till tanken, att man omedelbart borde begynna med arbetet för akademiens tillskapande. Detta skulle i en tid, då förfinskingssträvandena avskräckte mången från det vetenskapliga arbetet, tjäna till att upprätthålla hoppet hos ung-

domen och erbjuda en säkerhet för alla eventualiteter. Docenten Estlander hoppades av akademien stort gagn för den svenska befolkningen och dess bildade klass, ehuru han uttryckligen betonade, att de allmänna fosterländska strävandena icke borde bliva akademien främmande.

Att någonting borde göras för att trygga svenskans ställning såsom vetenskapligt kulturspråk var vid denna tid i universitetskretsar en allmän åsikt, och man hade på en del håll antytt utvägen att genom privata donationer till Helsingfors universitet upprätta professorer, vilka enligt donationsvillkoren måste vara besatta med svenska vetenskapsmän. På detta sätt tänkte man sig, att parallella professorer, svenska och finska, med tiden skulle upprättas i de viktigaste ämnena, och att därigenom svenskans framtida ställning vid universitetet skulle garanteras.

Mot denna tanke restes många invändningar, som här icke behöva beröras, och alla deltagare i diskussionsmötet i Åbo, som uttalade sig om denna sida av frågan, voro överens om, att av de båda alternativen en särskild svensk högskola vore avgjort att föredraga.

Beträffande Åbo såsom platsen för den nya högskolan uttalade sig flertalet för Åbo stads lämplighet såsom universitetsstad. En av deltagarna, docenten Estlander, förklarade sig — tydligen med hänsyn till den svenska befolkningens intresse — hava svårt att avgöra, vilken ort som ur alla synpunkter vore lämpligast; av vissa orsaker höll han dock på Åbo och önskade, att planen omedelbart måtte sättas i verket. De rika möjligheter, Åbo stad förfogade över, ej endast i fråga om kapital utan även i fråga om kulturella institutioner, akademiska traditioner och uppoffrande allmänanda, talade mäktigt för, att just Åbo borde föredragas framom andra eventuellt aspirerande städer. Huvudstadens stora samlingar och lockande möjligheter borde ingalunda få verka störande på planen.

Beträffande formen för den nya högskolan gick behandlingen ej synnerligen djupt i detalj. En lärdomsinstitution av universitetstyp synes hava föresvävat alla talare vid mötet. Åsikterna gingo i sär beträffande akademiens omfattning och dess ställning till Helsingfors universitet. Professor Reuter antydde, att akademien åtminstone till en början kunde tänkas bestå av en fakultet, som skulle draga till sig alumner, vilka kunde tillförsäkras rätt att avlägga examina och vinna stipendier vid universitetet i Helsingfors, varvid sålunda den affilierade fakulteten i Åbo skulle vara ett med det äldre universitetet men dock äga självstyrelse. Åsikten motsades med hänvisning till, att det under rådande politiska förhållanden säkerligen vore obetänksamt att binda sig vid en statsinstitution, med rätt för staten till kontroll. Den blivande högskolans självständighet hade vid mötet bestämda förfaktare, men alla utan undantag talade för ett gott förhållande till och ett ständigt samarbete med Helsingfors universitet. Examensrätt borde enligt de flestas tanke förvärvas för akademien.

Anmärkningsvärt nog framhölls av de gamla universitetsmän, som uttalade sig vid mötet, önskvärdheten av, att den blivande akademien måtte organiseras tämligen fritt, och att någon vidsträckt konformitet med universitetet i Helsingfors, t. ex. beträffande fakultetsindelningen, icke borde eftersträvas. Professor Gustafsson uttalade redan nu tanken på en statsvetenskaplig fakultet. „Jag ville härvid betona, — säger professor Rindell, understödjande professor Gustafssons förslag — att en sådan högskola kan organiseras mycket fritt med hänsyn till den övriga fakultetsindelningen, vilket synes mig innebära en bestämd fördel.“

I fråga om det vetenskapliga programmet framlades i allmänhet ej bestämda förslag; en allmän lutning åt det humanistiska hållet förspordes visserligen, tydligen beroende även av den omständigheten, att fyra av de diskuterande tillhörde historisk-filologiska

sektionen, under det församlingen f. ö. räknade en jurist och en representant för tillämpade naturvetenskaper. Professor Gustafsson framlade emellertid ett utförligt program för vetenskaper, som borde upptagas vid akademien. Förslaget stod på humanistisk grund med en lutning åt det statsvetenskapliga, som betraktades såsom en framtidslinje. Förslaget understöddes av docenten Estlander, som ansåg, att syftet med den föreslagna läroanstalten borde vara tillgodoseendet av de speciella uppgifter, som den svenska nationaliteten i Finland äger och som i en framtid måhända icke komme att tillgodoses av staten. „Detta syfte vore för det första att utbilda och säkerställa framtidsmöjligheterna för dem, vilka ägna sig åt den vetenskapliga behandlingen av vår svenska kultur, att uppfostra och bereda plats för svenska vetenskapsmän i vårt land, främst inom ovan berörda läroområden. Men därjämte blir det nödvändigt för svenskarna i Finland att tillse, att det finnes tillgång på personer, som i en riktig anda handhåva undervisningen i svenska skolor.“ Praktiska riktlinjer, syftande till handel och industri, borde jämväl tillgodoses.

Till det av professor Gustafsson framlagda programmet anslöt sig även professor Rindell.

Abo akademi-
kommitté
tillsättes.

Diskussionens resultat i fråga om den tilltänkta akademiens placering samt dess formella och vetenskapliga gestaltning var den stora och vägande behållningen av mötet den 12 januari 1908, minnesvärt i akademiens historia och särskilt intressant för den tid, som sett akademien gestaltas enligt principer, vilka till viktiga delar och med slående överensstämmelse uttalats redan för mer än ett decennium tillbaka.

Såsom en behållning av organisatorisk betydelse antecknas till sättandet av Åbo akademikommitté, som från mötesdagen räknar sin tillvaro. Härom läses i den tryckta redogörelsen:

„Sedan diskussionen förklarats avslutad, beslöt mötet enhälligt uttala sig till förmån för ett realiserande av planen om upprättandet av en svenskspråkig akademi i Åbo.

För frågans vidare utredande samt för vidtagande i övrigt av nödiga åtgärder tillsattes en kommitté, bestående av tvenne av de i mötet deltagande universitetslärarna samt fem medborgare från Åbo, och berättigades kommittén att, därest den skulle finna sådant nödigt, förstärka sig med lämpliga personer.

Till medlemmar i kommittén utsågos enhälligt professorerna Hugo Pipping och F. Gustafsson, kommerserådet Ernst Dahlström, doktor C. von Heideken, doktor Wilh. Stadius, rektor Konrad Ahlman och redaktör E. von Wendt, och uppdrogs åt d:r von Heideken att sammankalla kommittén.“

Åbo akademikommittés första skede 1908—11 blev av olikartade skäl en tid av bidan. I juni 1908 publicerades av ryska regeringen det s. k. rikslagstiftningsmanifestet, och den med ljusa förhoppningar omfattade konstitutionella epoken, som begynt med representationsreformen och nydaningsarbetet av 1905, tog en ända. Åter hotade det ryska förtrycket, denna gång svårare än någonsin förut, och det allmänna intresset länkades vid det dystra politiska spelet om landets öde. Den överhandtagande pessimismen verkade i många avseenden lamslående, och till företag som blevo stående, där de lämnats, hörde även akademikommittén. Andra orsaker torde även hava medverkat härtill.

Akademi-
kommittén
under åren
1908—11.

Så säges t. ex. i kommitténs redogörelse:

„Till överksamhetens bidrog ock medvetandet om den ekonomiska kris, som vårt land i många avseenden under de närmast följande åren genomgick och som till ett minimum reducerade förhoppningarna att kunna vinna det betydande ekonomiska un-

derstöd, som ett realiserande av de uppkomna projekten även i blygsam form oundgängligen krävde.¹

Kommittén synes varken hava sammanträtt eller konstituerat sig förrän på vintern 1911.

„Åbo högskoleidé.“

Till det första skedet av verksamheten för akademins uppkomst hörde ett inlägg i diskussionen, mer fullständigt och orienterande än yttrandena vid mötet den 12 januari kunnat giva. Härmed avses den märkliga broschyren „Åbo högskole-idé“, författad av signaturen -n-.

Ur många synpunkter bevisades i denna broschyr dels behovet av en ny högskola i Finland överhuvud, dels lämpligheten av dess förläggande till Åbo, dels nödvändigheten av att högskolan gjordes till ett stöd för den svårt hotade svenska kulturen.

Försök till
karaktäristik
av tidsskedet
efter 1908.

Det förefaller, som om samhällsforskaren i tidsskedet efter den andra finländska ofärdperiodens ingång 1908 skulle äga ett forskningsobjekt av mer än vanligt intresse. Denna tid företer drag av ideell utveckling och fördjupning, vilka dels i och för sig påkalla uppmärksamhet, dels även förklara senare tiders händelser och strävanden.

Vid tiden omkring 1910 var det redan för mången uppenbart, att den konstitutionella politiken, som snart sagt ensam under ett decennium givit vårt folks liv dess andliga innehåll, höll på att avskjuta sina sista pilar. De försök till aktivt motstånd mot förryskningen, som konstaterats före 1905, hade redan i en inkräntare krets undergrävt tilliten till lagen såsom enda försvarsmedel i vårt lands kulturkamp. Nu hotade den nya krisen i förhållandet till Ryssland att taga en betänklig vändning. Den ena

¹ Åbo akademi-fråga, sid 28.

medborgaren efter den andra stupade på de konstitutionella positionerna, den ena försvarsställningen efter den andra uppgavs. Det var tid för fienderna att uppstamma det triumferande ropet: Finis Finlandiæ!

I huru hög grad den hotande förintelsen bragte andliga krafter till aktualitet, vilka tidigare funnits latent, därom kunde en forskare med blick för tidens tecken och rörelser måhända förebringa utredning. I stort och smått mötte man vid denna tid åsikten, att det formella, juridiska greppet på vårt lands livsproblem, vilket varit vår förnämsta styrka under ofärdstiderna, icke varit nog. För en senare betraktare framstår det med full klarhet, att man till denna tidsperiod får förlägga den samling av de andliga krafterna, som vid första inträffandet av en politisk chans tog sig uttryck i vårt lands självständighetskampanj, inledd av jägarörelsens handlingsmänniskor, vilka „hade orätt men fingo rätt“.

Lätt är även att lägga märke till den misstro mot det juridiskt forbundna elementet, som yppade sig också utom det rent politiska området. Den kyliga konstitutionella andan hade ej varit utan inflytande på kulturproblemen överhuvud. En allmän böjelse för erkännandet av formen på den kulturella nyskapelsens bekostnad hade man tyckt sig spåra såsom den konstitutionella epokens skuggsida. Det föreföll mången, som om under ytan av respektabla — endels goda, endels alldeles föråldrade — former skulle hava förblivit ett tomrum. „Satsen 'land skall med lag byggas' har så ofta upprepats, att den slutligen missförstås. Det är icke genom lag, utan under iakttagande av lag, som utvecklingsarbetet försiggår. I och för sig spelar lagstiftningen blott en underordnad roll i kulturprocessen, i det att den i vissa avseenden reglerar densamma. Själva framåtskridandet åstadkommes genom helt andra krafter: personlig energi och lokal företagsamhet.“¹

¹ Den svenskspråkiga tidningspressen i Åbo och dess uppgifter, sid 3.

Man kan konstatera, att hos en stor del av de svensksinnade redan efter 1905 insikten vaknade om, att språkpolitiken alltför mycket hindrat partiet att följa med samhällsutvecklingens krav i övrigt.¹ Denna insikt tog sig ett första uttryck redan i nydningensarbetet under den Mecheliniska senatens tid. Men särskilt omkring 1910 blev det nyvaknande livet inom Finlands svenska befolkning uppenbart. Också på språkstriden hade det formella juridiska greppet utövat ett avgörande inflytande. Man insåg nu, att kärnan i den svenska befolkningens problem ej bestack sig i den formella rätten att tala och skriva på svenska utan i själva folkets livskraft och livsduglighet. De sociala frågorna, emigrationsproblemet, frågan om den svenska jordens bevarande i svenska händer, allt detta drog som en susning genom land och bygd och ingick snart i hela den svenska befolkningens medvetande. Vissa företeelser bland den svenska studerande ungdomen i Helsingfors gav anledning att benämna den nyvaknande rörelsen „aggressiv svenskhet“. Namnet var påtagligen oriktigt, så framt därmed förenades föreställningen om en mot landets finska folk-element riktad aggressiv kampanj. Det verkligt aggressiva i rörelsen var riktat mot de sidor inom den svenska kulturledningen, som till följd av utvecklingens gång kommit att försumma en del svenska livsintressen.

Uppgifterna hopade sig nu tätt för den svenska befolkningen. Även i kulturellt avseende predestinerade tiden till handling.

Åbo stads
ställning.

Då uppmärksamheten riktas på Åbo stads ställning vid denna tid, stannar blicken vid den bild av bidan, snart sagt av själv-ransakan, som staden för ett seende öga erbjöd. Det ekonomiska och kommunala framåtskridandet efter 1900, som ovan berörts, gav säkerligen anledning till tankar på framtiden och

¹ Axel Lille: Från brytningstider I, sid 276.

den kommande ledningen av stadens öden. Vid behandlingen av de betydande problem, som yppade sig i fråga om utvecklingen av stadsområdet och kommunikationerna, stannade man inför kravet på sakkunnig ledning; affärlivets större skala och nya metoder ledde till fordran på teoretisk utbildning för den yngre generationen av affärsmän; industriens brist på skolade krafter blev allt mer påtaglig. Det syntes föreligga ett behov av utvidgning och förstärkning inom samhällets ledande kretsar. Åbo stad hade t. ex. svårt att ställa upp egna lantdagsmän. Och utan teoretisk behandling av föreliggande samhällsproblem hotade stagnationen.

Den allmänna stämning, som sökandet och trevandet efter en utgång ur svårigheterna framkallade, tog sig uttryck i en del anmärkningsvärda uttalanden inför offentligheten. En författare sökte i broschyrform visa, att en god del av felet för det otillfredsställande samhällstillståndet måste tillskrivas den svenska tidningspressen.¹ Broschyren gav i många stycken en träffande bild av Åbo stads aktuella problem och innehöll hälsosamma kritiska uttalanden. I en annan broschyr ivrades för skapandet av en särskild kulturfond för Åbo såsom medel mot den kulturella vanmakt, som hotade att bemäktiga sig sinnena.² Särskilt var koncentrationen av det kulturella och politiska livet i Helsingfors, med alla konsekvenser detta förde med sig, ett gärna behandlat tema i ovannämnda broschyrer. Så säges t. ex. i den senare: „Det andra stora hindret för Åbo stads framåtskridande³ ligger i de små summor, som staten offerar på sina institutioner i Åbo. Under det att millioner årligen nedläggas till utvidgande av centrala ämbetsverk, högskolor, fackskolor, museer och sjuk-

¹ Medborgare: Den svenskspråkiga tidningspressen i Åbo och dess uppgift, 1912.

² Tvenne Åbo-bor: Kulturfond för Åbo, 1914.

³ Det första hindret ansågs ligga i det knappa utvidgandet av järnvägsnätet i västra Finland.

hus i Helsingfors, anses allt för dyrt, då det gäller Åbo.“ Och vidare säges i samband härmed: „I allmänhet framträder från statens sida ingen allvarlig strävan att befordra framåtskridandet på den ort, från vilken landet erhållit sin kultur och vilken man dock är skyldig någon pietet och tacksamhet.“

Helsingfors ställning i det finländska kultursamhället, särskilt manifesterat av den största svenska tidningen Hufvudstadsbladet, byggde enligt uttalanden i den förstnämnda broskuren på en för hela landet farlig centralisation: „Världshistorien visar ju, att centralisationsprincipen överallt och alltid, när den lagts till grund för den inre organisationen, fört till stagnation och förfall, emedan den förvanskade själva folkenergien. Tillämpad på Finland, avser densamma icke blott den politiska maktens fullständiga koncentring i Helsingfors, utan kapitalets uppsamlade och användande till Helsingfors expansion samt den högre undervisningens monopolisering av denna ort. Centralisationen står icke blott i uppenbar strid med en sund demokratisk utveckling utan är till sin natur kulturfientlig, emedan den är självisk.“

Donationerna
och
samhället.

Ett annat utomordentligt betydelsefullt uppslag framträder vid denna tidpunkt i den offentliga diskussionen. Det gällde inrikandet av de donationer, för vilka Åbo samhälle vunnit ett ärat namn bland Finlands städer.

Man påvisade med ledning av en förebragt utredning om Åbo donatorer det förhållande, att donationerna i Åbo överhuvud gjorts för filantropiska ändamål, barn- och sjukvård, hem för ålderstigna, pensions- och understödskassor, missionssällskap m. m. och framhöll, att antalet donationer till förmån för rent kulturella eller kulturskapande syften var opropotionerligt litet. Den slutsats man drog av detta faktum var, dels att den samhälleliga läggningen i Åbo rörde drag av en retrospektiv, halvt livsfrämmande karaktär, vilka hotade att sänka samhället ned i efterbli-

venhetens och kontemplationens kärnmarker, dels att Åbo stads framtidsmöjligheter och i många avseenden lysande utsikter, ej minst på det ekonomiska livets område, borde åvägabringa en ändring i detta sakförhållande, så att framtida donationer skulle ägnas positiva uppgifter, ägnas det skapande liv och de nya initiativ, som utmärka en levande och förhoppningsrik kulturstad. Det filantropiska i all ära: att ensidigt ägna sitt intresse åt de sjuka och sårade var orätt gent emot de friska samhällskrafter, på vilka samhällets sundhet och framtid likväl måste byggas. Bort från stagnationen, framåt med den skapande förmågan!

„I enlighet med vad vi här ovan uttalat — säges i broschyren om kulturfonden — synes det oss, såsom om man för närvarande på vår ort icke borde nedlägga större kapital på filantropiska inrättningar. Enligt vårt förmenande rättfärdigar tillståndet inom handel och industri icke ett sådant förfarande. Vi måste främst söka säkerställa vår stads framåtskridande genom att upprätta sådana institutioner, som äro ägnade att öka dess styrka genom att höja dess innevärdens bildningsnivå, genom att binda ungdomen vid sin hembygd och genom att tillföra samhället nya, värdefulla arbetskrafter.

Bland dylika inrättningar intaga högskolor främsta platsen.“¹

Man vågar utan tvekan påstå, att ord sådana som de här citerade träffade det rätta ganska nära. Deras betydelse kan ej heller överskattas, allmänt lästa och kända som de blevo, och de återropades ofta i tal och skrift. I själva verket daterar sig från denna tid ett nytt system i donationerna. De veka, filantropiska

¹ Kulturfond för Åbo, sid. 17. — Man återropade även vid denna tid att i Förenta staterna under ett år (1910) donerats 500,000 pund till rent vetenskapliga institutioner och 6,000,000 pund till högskolor. — Frågan om donationernas syftemål i Åbo upptogs till noggrant skärskådande av Å. U. (23 dec. 1914.) Bladets utredningar giva vid handen, att fonderna för filantropiska ändamål uppgingo till c. 11 millioner och fonderna för allmänt kulturella till c. 2 millioner, en proportion, som tydligen gav rum för kritik.

tendenserna gävo i hög grad rum för starka och framåtblickande. Akademiens millioner gävo en känsla av sin närhet, och de hava gett sin prägel åt donationerna under de senaste åren.

Intet tvivel kan — om man utgår från synpunkter som de ovan framställda — råda därom, att ej Åbo akademis tillkomst i stort sett är ett resultat av mäktiga rörelser i vårt samhälles innersta. De upplysta och om kulturens vård och nyvaknande liv högt förtjänta män, som förbundet sina namn med det stora verket, hava sig själva till ovansklig heder uppfattat tidens maning och givit dess önskningar gestalt. Långt ifrån att förringa deras skapande gärning, ger detta densamma den nödiga idégrunden, utan vilken intet bestående samhällsgott kan tänkas.

Åbo akademi-
kommitté
1911—15.

Åbo akademikommittés verksamhet kan anses hava begynt år 1911, då kommittén under vintern sammanträdde — två gånger i Åbo, en gång i Helsingfors — och konstituerade sig. Till ordförande valdes doktor C. von Heideken, till sekreterare redaktör Ernst von Wendt. Den tryckta redogörelsen¹ uppgiver, att, ehuru de gångna åren visserligen ej medfört någon förändring i den politiska ställningen, man likväl vant sig vid att se kallare på förhållandena och kommit till den uppfattningen, att vid sidan av det konstitutionella försvarsarbetet borde etableras en kampanj på kulturella och ekonomiska områden. Sålunda hade akademifrågan ånyo upptagits på dagordningen. Kommittén beslöt vidtaga åtgärder för att hålla frågan vid liv och närmast att inleda föreläsningsserier. Man tänkte sig kontinuerligt återkommande populära serieföreläsningar ävensom enskilda föreläsningar där sådana lämpade sig. För läsåret 1911—12 uppgjordes ett program, upptagande c. 25 föreläsningar, och begynnelsen utsattes till oktober, då den nya verksamheten skulle inledas med en före-

¹ Åbo akademi-fråga, sld. 28 ff.

läsningsserie av professor Edvard Westermarck. Programmet upptog f. ö. åtskilliga bekanta eller vittberömda namn. Organisationen stödde sig — fränsett strävandet att sammanföra föreläsningarna i serier — på i det närmaste samma principer som tidigare akademiska föredrag i Åbo, men var tilltagen i större skala. Efter tillkomsten av akademikommitténs föreläsningar inställde arbetarinstitutet sin motsvarande verksamhet.

Kampanjen tog en lysande början. Professor Westermarcks föreläsningar över ämnet „Ur sedernas historia“ voro till trängsel besökta, och efter det första av dem samlades akademikommittén jämte medborgare i Åbo till ett samkväm å Hamburger Börs, där under den bästa stämning talet till aftonens hedersgäst frambar allas tack för den medverkan, kommittén tillvunnit sig av akademiska lärare, och för en afton, som man ville betrakta såsom en utgångspunkt, minnesvärd för framtiden.

Andra föreläsare under säsongen voro professor Leche från Stockholms högskola samt professorerna Gustafsson och Pipping.

Så fortsattes kommitténs verksamhet under de följande åren enligt ungefär samma riktlinjer, som uppburit det första programmet.

Hösten 1911 fick akademikommittén emottaga sin första donation enligt följande donationsbrev:

E. Reims
donation.

„Varmt tillgiven min födelsestad samt intresserad ej allenast för dess vidare utveckling och förkovran utan för mitt svenska modersmåls framtida fortbestånd uti vårt land, överlämnar jag härmed åt den kommitté, som tillsatts för beredande av frågan om inrättandet av en svenskspråkig akademi i Åbo, två (2) stycken av Fastighetsbanken i Finland Aktiebolag utfärdade obligationer N:o 093 och 094, lydande å sammanlagt tiotusen (10,000) Finska mark och räntebärande från den 1 oktober 1912.

De nu donerade obligationerna, vilka böra med de inflytande

räntorna årligen ökas, skola förvaltas av akademikommittén, tills de användas för inrättandet av akademien. Om mot all förmodan en akademi med svenska såsom officiellt språk icke kommer till stånd här i Åbo eller å någon annan ort i Finland, bör det av mig skänkta beloppet jämte därå upplupna räntor överlämnas till Svenska Litteratursällskapet i Finland för att av det samma förvaltas såsom en bestående fond, vars räntor användas i överensstämmelse med sällskapets syftemål.

Åbo, den 8 November 1911.

E. Reims.
Apotekare i Åbo.*

Denna donation av 10,000 mark var länge den enda. Dess framträdande hälsades med livlig tillfredsställelse, ty man hade känslan av att akademikommittén på den inslagna vägen förr eller senare skulle nå till målet.

De akademiska föreläsningarna; kritik.

Att den sedan ett decennium funktionerande föreläsningssamheten fyllde ett behov, erkändes villigt av alla. De akademiska föredragen upprätthöllo bildningshågen och kunskapsintresset inom vida lager av medborgare i Åbo, de växlande ämnena gävo olika intresseriktningar sin näring, och beröringen med framstående eller lysande vetenskapsmän från huvudstaden, stundom från andra land, blev en förmån som livligt uppskattades. De akademiska föreläsningarna hade blivit en institution av högt och bestående värde.

Det ligger emellertid i sakens natur, att en verksamhet av detta slag, med de djupare syftemål, som voro därmed förknippade, icke skulle kunna undgå att möta någon kritik. I tidningen Västra Finland riktades på hösten 1912 mot föreläsningssamheten ett ganska kraftigt angrepp¹, där tidningens redaktör ur synpunk-

¹ V. F. 21 sept. 1912.

ten av föreläsningarnas nytta för verkliga studier och ordnat kunskapsförvärv gjorde gällande, att såväl ämnesval som metoder borde underkastas omgestaltning. De berömda namnen borde ej vara den ledande synpunkten vid kallandet av föreläsare, utan valet av dessa borde ske enligt en bestämd plan för att åstadkomma enhetlighet i föreläsningsprogrammet. Såsom ett värdefullt hjälpmedel vid tillvaratagandet av den genom föreläsningarna meddelade väckelsen och kunskapshågen rekommenderades samarbete med stadens bibliotek. Även kritiserades i samma uppsats kommitténs organisation, som bl. a. borde läggas på bredare bas.

Såsom synes innebar detta uttalande anmärkningar av samma slag, som i tiden riktats mot den populära föreläsningssamheten i Göteborg och som givetvis kan riktas mot det populära föredraget överhuvud. Man kunde då framställa tvivel om det berättigade i kritiken, särskilt som akademikommittén gjort allvarliga ansträngningar att ersätta de enskilda föreläsningarna med serier. I ett detaljerat svaromål gjorde kommittén sina synpunkter gällande.

Den strävan att avvinna populära föreläsningar resultat i fråga om studienytta och ordnad kunskapsmeddelelse, som vid uppställandet av föreläsningsprogrammen i någon mån och t. ex. i ovan refererade kritik skarpt kommit till uttryck, höll på att kosta akademikommittén kontakten med publiken. Året 1914—15 blev i fråga om föreläsningssamheten rätt ogynnsamt. På vintern anställdes ett försök med en del serieföredrag, som slog så illa ut, att det icke manade till fortsättning. Följande år kastades föreläsningsprogrammet om — efter det kommittén fått ny fart och infört ordnade arbetsmetoder — och erbjöd tio föredrag, nästan alla fristående. Med försiktighet kunde man under de följande åren ånyo upptaga några av de för större delen av publiken så tröttande serieföreläsningarna.

Förslag om
en geografisk
professur.

Ett intressant uppslag framkom under denna tidsperiod inom Geografiska föreningen i Helsingfors och bekantgjordes hösten 1913. Förslaget gick ut på tillskapandet genom särskild penninginsamling av tvenne geografbefattningar, en svensk och en finsk, av vilka den förra skulle förläggas till Åbo och den senare till Jyväskylä¹, varvid ställdes i utsikt, att befattningarnas innehavare skulle samarbeta med resp. akademiska institutioner. Uppgiften skulle närmast vara att väcka och underhålla intresset för geografien och dess studium genom vetenskapliga och populära föredrag och genom forskningsverksamhet överhuvud.

Föreningens initiativ väckte uppmärksamhet, men det väntar ännu på medel för sitt förverkligande.

Akademikom-
mittén mister
sin ordföran-
de; nyval av
medlemmar.

Beträffande akademikommitténs inre liv och organisation antecknas den förlust kommittén led genom sin ordförandes bortgång. Doktor Carl Gustaf von Heideken avled den 13 januari 1914 och efterlämnade minnet av en för Åbo akademifråga synnerligen intresserad person.

På våren beslöt kommittén komplettera sig och inkallade till medlemmar professor Edvard Westermarck, professor Lenart Strähle och bibliotekarien Einar Holmberg. Redan tidigare hade bankdirektör Josef Lönnblad inträtt i kommittén.

Åbo akade-
mikommitté
1915—17.

Ett följande avsnitt av denna framställning skall skildra uppkomsten av den institution, som fick namnet akademiska sommarkurserna i Åbo, samt detta företags mål, medel, verksamhet och betydelse för akademifrågans bringande närmare sin lösning.

¹ Jyväskylä hade tillvunnit sig uppmärksamhet genom sitt sommaruniversitet och sin universitetsfond.

Det samarbete, som inom kort inleddes mellan akademikommittén och kursernas styrelse, hade till följd, att kommittén förstärkte sig genom inval av en del personer, vilka förknippat sina namn med sommarkursernas arbete. Medlemmar av akademikommittén blevo sålunda i april 1915 magister Otto Andersson, universitetssekreteraren, friherre Tor Carpelan, amanuensen, magister Svante Dahlström, adjunkten, sedermera professor Severin Johansson och professor M. G. Schybergson.

Under sommaren 1915 erhöll akademikommittén en fastare organisation. Det hade visat sig nödvändigt att på grund av de arbetsuppgifter som förestodo kommittén giva densamma åtminstone några bestämda former för sin verksamhet. Ett på våren uppgjort förslag till stadgar fann man visserligen ej skäl att antaga, emedan det förutsågs, att stadgarna i varje fall skulle bliva av provisorisk beskaffenhet. En legalisering av kommittén var nämligen under rådande tidsförhållanden utesluten, särskilt på grund av de stränga krigstidsbestämmelserna, och man ville vänta med organisationsproblemets definitiva avgörande till gynnsammare tider.

Kommitténs verksamhet vid denna tid stördes av svårigheten att samla medlemmarna till beslutföra möten, alldenstund en del medlemmar voro bosatta i Åbo och andra i Helsingfors. Ett förslag att skriftligen insända vota skulle tagas i betraktande vid frågors avgörande kunde av praktiska skäl icke godkännas.

Resultatet blev på grund av allt detta, att det icke ansågs nödigt att antaga stadgar för kommittén, utan endast att t. v. fixera en del föreskrifter för den praktiska verksamheten, som skulle gälla såsom en arbetsordning.

Vid kommitténs möte den 15 juli 1915 godkändes följande:

ÅBO AKADEMIKOMMITTÉS ARBETSORDNING.

antagen att gälla från den 15 juli 1915 tillsvidare.

Arbets-
ordning.

1. Kommittén består av minst tolv personer, och dess funktionärer äro ordförande, viceordförande, sekreterare och kassaförvaltare. Samtliga funktionärer väljas för år vid kommitténs årsmöte, som om möjligt hålles den 26 mars.¹ Även nya medlemmar väljas vid årsmöte, jämte tvenne revisorer.

Förslag angående nya medlemmars inkallande inlämnas skriftligt till ordföranden minst en månad före årsmötet.

2. Till årsmötet inlämnas en årsredogörelse av sekreteraren samt revisorerens berättelse över förvaltningen av kommitténs penningmedel. varefter behandlas frågan om decharge. Räkenskaperna föras per kalenderår.

3. För behandling av löpande ärender sammanträder kommittén i mån av behov. Om bestämda hinder icke förefinnas, böra till medlemmarna utfärdas kallelse till möte två veckor före den utsatta tiden med angivande av de frågor och förslag, vilka vid mötet skola upptagas. För att sätta kommitténs samtliga medlemmar i tillfälle att deltaga i arbetet, äga medlemmar, förhindrade att vid sammanträde närvara, rätt att skriftligt uttala sig rörande till behandling föreliggande frågor samt avgiva vota ävensom deltaga i val.

4. För beslutförhet erfordras personlig närvaro av minst fem medlemmar.

5. Kommitténs vid möte icke närvarande medlemmar böra få avskrift av protokollet.

6. Inom kommittén utses ett föreläsningsutskott, bestående av tre personer, som har ledningen av de av kommittén anordnade akademiska föreläsningarna och enligt kommitténs anvisningar vidtalar föreläsare.

7. Kommittén utser jemväl ett publikationsutskott, bestående av tre personer, som leder utgivandet av kommitténs publikationer. Utskottet uppgör planer för utvidgandet av den litterära verksamheten, varvid

¹ Till erinran om undertecknandet av fundationsbrevet för forna Åbo akademi den 26 mars 1640.

dock kommitténs beslut erfordras för upptagande av föreslaget arbete i serien „Skrifter utgivna av Åbo Akademikommitté.“

8. Av utskottens medlemmar avgår en årligen, de två första åren efter lottning och därefter i tur, varvid återval kan ske.¹

9. För handhavande av löpande göromål, betingade av kommitténs verksamhet, anställs ett ombud, som avlönas efter överenskommelse. Ombudet äger, om så befinnes påkallat, närvara vid kommitténs och utskottens sammanträden.

I samband med akademikommitténs nyorganisering förrättades Val av funktionärer. nödiga val av funktionärer: sedan doktor von Heidekens död hade kommittén varit utan ordförande. Vid sammanträde den 21 maj 1915 utsågos sålunda till ordförande doktor W. Stadius och till vice ordförande bankdirektör J. Lönnblad, vilken sistnämnde jämväl skulle förvalta kommitténs penningmedel. Säsom sekreterare fungerade fortfarande redaktör E. von Wendt. Samtliga funktionärer kvarstodo sedermera efter återval så länge kommittén existerade. Till ombud utsågs fröken Anna Bäckström.¹

Kommitténs ekonomiska resurser voro ännu vid denna tid mycket blygsamma. Den av apotekaren Emil Reims överlämnade donationsfonden på 10,000 mark hade genom tillskott av räntor i någon mån förstorats, och en föreläsare hade överlåtit sitt honorar till kommittén. Av dessa belopp bildades „Åbo akademis grundfond“, som år 1915 sålunda bestod av c. 11,000 mark.

¹ Föreläsningsutskottet erhöi genom beslut av mötet d. 15 juli följande sammansättning: Professor L. Strähle, redaktör E. von Wendt och bibliotekarien Einar Holmberg. — Till publikationsutskottet valdes doktor W. Stadius, herr Otto Andersson och magister S. Dahlström. — Den 9 sept. 1916 tillsattes ett finansutskott, vars instruktioner och sammansättning läsas å sid. 66 f. — Sättet för medlemmars inkallande reglerades genom beslut av den 22 juli. Den 15 dec. förelåg ett på kommitténs uppdrag utarbetat förslag till reviderad arbetsordning, vilket med smärre förändringar antogs. Detta förslag företer emellertid rätt små avvikelser från det ursprungliga och var gällande blott en kort tid till dess kommittén uppgick i en större organisation.

Då emellertid en del utgifter förestodo, blev det nödvändigt att söka förskaffa kommittén inkomster. Ett förslag om införande av medlemsavgift troddes icke kunna leda till nämnvärt resultat i anseende till den knappa medlemsnumerären, och kommittén fattade därför beslutet att uppmana medlemmarna och eventuellt utomstående personer att teckna årsbidrag för perioder av tre år i och för bestridande av de med kommitténs verksamhet för- enade utgifterna. Möjligen uppstående överskott skulle föras till grundfonden.

Av denna teckning synes emellertid något resultat icke varit att annotera. Kommittén beslöt därför senare att hos apotekaren Reims anhålla om tillstånd att för en tid framåt använda donationsfondens räntemedel till bestridande av löpande utgifter, en anhållan, som genom tillägg till donationsbrevet beviljades.

Till en början kunde inkomsterna förstärkas genom anslag av arbetarinstitutet och fonden för populära föredrag i och för föreläsningens verksamhetens upprätthållande.

Föreläsningens-
verksam-
heten.

Akademikommitténs föreläsningens verksamhet tog ny fart från hösten 1915. Föreläsningens utskottet uppställde med stöd av tidigare vunnit erfarenhet som grundlinjer för verksamheten:

a) att de föreläsningar, som till en början komme att anordnas, helst borde vara fristående och att, där serier icke kunna undgås, dessa finge omfatta högst två föreläsningar;

b) att t. v. icke någon gruppering av föreläsningarna kring ett visst ämne t. ex. naturvetenskap, för varje termin skulle äga rum;

c) att inga formella kompetensfördringar beträffande föreläsarna skulle uppställas, men att föreläsningarna borde äga vetenskapligt värde;

d) att föreläsningarna borde omfatta en hel säsong från oktober till april.

Genom att sänka biljettpriset sökte utskottet till vidare lager utbreda intresset för föreläsningarna, och ehuru samtidigt föreläsningshonoraren i någon mån sänktes, lyckades man dock förvärva medverkan av de bästa krafter i huvudstaden. Serien inleddes av universitetets rektor, professor W. Ruin, med ett föredrag om „Vår bildnings kurs“, och i fortsättningen fick åbopubliken glädja sig åt att återfinna många kända vetenskapsmän. Sammanlagt hölls under säsongen 1915—16 tio föreläsningar.

Föreläsningens verksamhet upprätthölls sedermera under de två nästföljande åren enligt i huvudsak samma program och med fortsatt anslutning av goda föreläsare.

Upproret hindrade programmets fullföljande under vårterminen 1918.

Likasom de populärvetenskapliga föreläsningarna vid Göteborgs högskola ledde till uppkomsten av en särskild skriftserie, så gävo en del vid akademiska sommarkurserna hållna föreläsningsserier upphov till tanken att i Åbo anordna vetenskaplig publikationsverksamhet. Initiativet kom till bestämdare uttryck efter 1914 års kurser och överlämnades av sommarkursernas styrelse åt Åbo akademikommitté, som ansågs hava såväl större utsikter att för framtiden ombesörja denna verksamhet som större gagn av densamma, då den vore medel att göra idén om Åbo akademi bekant i vidare kretsar.

Publikations-
verksamhet.

För skriftserien tänkte man sig ett rätt omfattande program. Med densamma ville man tillskapa ett särskilt bibliotek, vilket, utan inskränkning till särskilda vetenskaper, skulle tillföra vårt lands högre undervisning och bildningslivet överhuvud ett kraftigt hjälpmedel till vidare utveckling. Någon motsvarighet till denna serie, sådan den enligt programmet skulle bliva, fanns ej förut i vårt land. Sommarkursernas ledning önskade bl. a., att i serien närmast skulle beaktas ekonomiska ämnen, för att därmed

fylla bristen på ekonomisk litteratur, en brist, som särskilt gjort sig gällande vid uppställandet av kursfordringarna för kursernas ekonomiska examen. Man hoppades även i serien kunna införa en del kurslitteratur för universitetets behov.

Under allt detta låg emellertid en strävan att välja ämnen och författare så, att skrifterna skulle kunna läsas i vidare kretsar och bland dessa vinna en större spridning, än vetenskapliga arbeten merendels kunna nå.

Den 2 april 1915 uppgjordes kontrakt med bokförläggaren Holger Schildt angående utgivandet av serien „Skrifter, utgivna av Åbo akademikommitté“. Enligt kontraktet skulle akademikommittén vidtala författare och framställa förslag för förläggaren till de publikationer, som skulle utgivas. Om förläggaren godkände förslaget, skulle han därefter med författaren överenskomma om honoraret och övriga med tryckningen sammanhängande angelägenheter. Akademikommittén befriades härigenom från alla ekonomiska förpliktelser, med undantag av skyldigheten att anskaffa granskare av manuskriptet samt abonnenter å 200 exemplar av varje arbete.

Kontraktet skulle bliva gällande i fem år, och under denna tid skulle tvenne skrifter om året utgivas. Efter det tryckningskostnaderna under de sista åren av kontraktstiden stegrats till en oanad höjd, överenskommo båda parterna därom, att endast ett arbete skulle utgivas årligen.

Akademikommitténs skriftserie gjorde sig snart bekant inom den litterära världen. De utgivna arbetena fullföljde i regel programmets antydningar och förenade en vetenskaplig behandling av ämnet med ett ämnesval av intresse även utom fackmännens krets¹.

¹ Serien „Skrifter, utgivna av Åbo akademikommitté“ omfattar följande arbeten: *J. J. Sederholm*: Arbetets vetenskap, 1915; *Werner Söderhjelm*: Åboromantiken och dess samband med utländska idéströmningar, 1915; *Gunnar Landtman*: Samhällsklassernas uppkomst, 1916; *Albert Lilius*: Skolålderns själsliv, 1916; *Ruth Hedvall*: Finlands svenska litteratur, 1917; *Hugo Pipping*: Finländska ortnamn, 1918; *Karl Willgren*: Lantbrukets nationalekonomi, 1918. Av dessa arbeten sammanhänga Sederholms, Söderhjelm, Landtmans och Lilius' med föreläsningar, som hållits vid akademiska sommarkurserna.

Akademikommitténs publikationsutskott upptog inom kort ett förslag att utgiva ytterligare en skriftserie. I samband med akademiska sommarkursernas undervisningsverksamhet hade uppstått behovet av läroböcker i åtskilliga ämnen, läroböcker, vilka icke kunde tänkas vinna någon spridning utöver de studerandes krets. Utskottet föreslog nu, att dessa skulle samlas i en serie „Åbo akademikommittés handböcker“, för vilken skulle uppgöras särskilt kontrakt med lämplig förläggare. På grund av åtskilliga svårigheter såg sig kommittén ej i tillfälle att fatta definitivt beslut om förslagens öde, och det ledde sålunda icke till något resultat.

Sommaren 1916 väcktes inom akademikommittén förslaget att utgiva en årsskrift, avsedd att ej endast inför offentligheten bära vittne om akademitankens liv och uppsving utan även och framför allt att genom uppsatser av kompetenta och intresserade personer ur olika synpunkter belysa den uppgift, som förestod i och med grundläggandet av en högskola i Åbo.

Årsskriften skulle sålunda fyllas „främst med uppsatser och undersökningar rörande universitetstyper, vilka kunna uppställas såsom mönster och föredöme för ett blivande universitet i Åbo, samt med referat och specialundersökningar angående förhållanden i eget och främmande land, vilka kunna vara av värde för universitetsfrågans lösning.“

Till denna grundstomme kunde sedermera ansluta sig uppsatser berörande Åbo stad och dess kulturella liv, ägnade att tilldraga årsskriften en större läsekrets, ävensom meddelanden och aktstycken berörande akademikommitténs inre liv samt personalnotiser.

Den första årsskriften utkom i april 1917, i tillräckligt god tid för att kunna beaktas vid den då försiggående stora diskussionen i akademifrågan.

Årsskrift II utkom i augusti 1918 kort före konsistoriets första sammanträde.

Med anledning av akademikommitténs publikationsverksamhet upptogs frågan, om ej kommittén borde vidtaga åtgärder därhän, att ett förlagsföretag komme till stånd i Åbo. För ett positivt avgörande av denna fråga framställdes starka skäl. Utan tvivel skulle ett ortsförlag kunna göra kommittén och den blivande akademien de största tjänster och stimulera såväl den vetenskapliga som den populära litterära produktionen betydligt, främst genom att mer ekonomiskt än en enskild institution det kunde handhava publikationernas utgivande och spridning samt även genom att på själva uppgifterna nedlägga ett intresse, som av förlag på andra orter knappast kunde väntas.

Kommittén skred till undersökning av frågan, och publikationsutskottet framställde en del förslag, vilkas slutliga behandling likväl icke medhanns. Ärendets avgörande överlämnades sålunda till den myndighet, som efterträdde kommittén.

Akademikom-
mittén kom-
pletterar sig.

Om akademikommitténs verksamhet under tidsperioden 1915—17 är ännu att nämna, att kommittén därunder avsevärt förstärkte sitt medlemsantal. Vid årsmötet den 3 juni 1916 invaldes följande nya medlemmar: hovrättsnotarien G. Arrhenius, professor Carl von Bonsdorff, redaktör R. Colliander, kommerserådet Magnus Dahlström, konsul Alfred Jacobsson, magister W. von Konow, fabrikören H. von Rettig, professor Arthur Rindell, direktor Oscar Rosenqvist och doktor G. A. Tollet.

II.

Det var den studerande ungdomen förbehållet att genom ett kraftigt initiativ bidra till det akademiska livets återuppväckande i Åbo. Med intresse hade man under sommaren 1912 sett sommaruniversitetet i Jyväskylä samla kring sig finska studerande, förberedande genom ett lyckligt uppslag ett nytt finskt universitet¹. Man hade lagt märke till, att Helsingfors universitets rektor i sitt inskriptionstal vid höstterminens ingång välvilligt uttalat sig om dessa sommarkurser, vilkas betydelse inom akademiska kretsar i huvudstaden allmänt erkändes. „Fullgörandet av vårt universitets uppgifter — säges i nämnda tal — skulle i flere avseenden underlättas, om en del av undervisningen kunde övertagas av ett annat institut. Det under de sista decennierna oproportionerligt tillväxande antalet studenter, vilket redan nu är större än t. ex. vid någon högskola i de skandinaviska länderna, har gjort att trängseln i flere av universitetets inrättningar hotar att bli hinderlig för genomförandet av så grundliga övningar och praktiska arbeten som önskligt vore. De övningskurser, som denna

¹. Idén om ett universitet i Jyväskylä framlades 1864 av den entusiastiske befordraren av det finska bildningsspråket Volmar Styrbjörn Schildt, som för ändamålet donerade en fond, vilken 1912 uppgick till c. 170,000 mk.

sommar föranstaltats i Jyväskylä, kunna redan nu bliva till kännbar lättnad för undervisningen här. En samverkan i denna riktning vore ock för framtiden välkommen“.

Redan före terminens början hade dagspressen ägnat kurserna i Jyväskylä en livlig uppmärksamhet. Den i studentkretsar högt uppburne doktor Gustaf Mattsson påvisade i „Dagens Tidning“ nödvändigheten av att utnyttja de långa ferierna, vilka stodo i strid med såväl de studerandes som landets intressen¹. Även en tidning i Åbo antydde möjligheten av att i Åbo upptaga sommarkursidén.

„Den svenska ungdomens pessimism“
En del omständigheter av allmän art inverkade på de svenska studenternas hållning. Sedan några år pågick diskussionen om „den svenska ungdomens pessimism“, vilket tema ända till leda framförts i tidnings- och tidskriftslitteraturen. Utan tvivel måste denna med livligt teoretiskt och moraliskt intresse omfattade diskussion — vars öppna eller antydda kritiska uttalanden torde få anses hava haft något fog för sig — tillerkännas betydelse för förståelsen av ungdomens stämning under denna tid och den närmast följande. Här gjorde sig märkbar en vilja till handling.

Ingen tillfällighet var det, att handlingslusten framträdde i särskilt hög grad inom kretsen av studerande från Åbo. Akademiplanerna, som uppstått på Åbo stads historiska mark, hade bland åbostudenterna givetvis framkallat ett kraftigt intresse. Mot akademikommittén riktades icke sällan en ungdomsfrisk kritik, man ville hava snabbare fart och större initiativrikedom.

I denna jordmån lades så den nya sådden av intryck, och den dröjde icke att giva sin skörd av handling.

Åbo avdelning upptager frågan om sommarkurser anordnande i Åbo.
Vid Åbo studentavdelnings möte den 20 november refererades av kurator frågan om möjligheten att i Åbo anordna akademiska

¹ Förlusten genom enbart sommarferiernas „studentlättja“ beräknades härvid — enligt en rätt liberal kalkyl — till 333 förlorade personarbetsår för varje kalenderår.

sommarkurser, och avdelningen tillsatte en kommitté för frågans utredande, i vilken invaldes inspektor professor M. G. Schybergson, professorerna Arthur Rindell och Carl von Bonsdorff, doktor Gustaf Mattsson, avdelningens kurator samt med. kand. O. Mustelin och magister G. Granqvist. Kommittén skred omedelbart till arbetet, uppgjorde ett preliminärt förslag till kursprogram, kostnadskalkyl m. m. och ingick med en framställning till avdelningen, livligt förordande planens förverkligande. Avdelningen omfattade i allo de framställda synpunkterna och biföll kommitténs anhållan att få fungera såsom en självständig organisationskommitté för de tilltänkta kurserna.

De närmaste veckorna ägnades planens utarbetande i detalj, förfrågningar hos lärare i de på programmet upptagna undervisningsämnena samt hos personer i Åbo, vilka kunde tänkas vilja ekonomiskt stödja företaget. Inom kort blev detklarlagt, att kurserna skulle komma till stånd. Från alla håll inlöpte gynnsamma svar på förfrågningarna, och då en anhållan till stadsfullmäktige i Åbo om ett anslag av 10,000 mark beviljats, ansågs företaget säkerställt. Ytterligare hade man nöjet att anteckna ett statsbidrag om 4,000 mark och ett anslag av Åbo sparbank, stort 2,000 mk. Då man beräknade en total kostnad av c. 25,000 mk och då den brist, som ännu förelåg, betäckts genom privat garanti, fann organisationskommittén sig stå på fast mark i ekonomiskt avseende.

I början av april 1913 kunde kommittén sända ut sitt första tryckta program. Sommarkursernas ändamål var enligt detta program främst att bereda nyblivna studenter, vilka på våren tagit sin examen för att på hösten påbörja arbetet vid Helsingfors universitet, tillfälle att använda några av sommarens veckor till absolverande av en del preliminära övningskurser (t. ex. pro-exercitio) eller till att påbörja studier i sina för filosofiekandidatexamen bestämda studieämnen. Därefter vände man sig till längre hunna studerande, som i och med genomgåendet av

Sommarkursernas första program.

vissa avgränsade övnings- eller studiekurser kunde erbjudas tillfälle till avsevärd tidsbesparing. En del av dessa kurser hade upptagits på programmet enligt önskan av studenterna själva.

Med avseende å undervisningen kunde man, efter överenskommelse med vederbörande lärare i Helsingfors, erbjuda de studerande möjlighet att i vissa kurser vinna resultat, som omedelbart finge tillgodoräknas för filosofiekandidatexamen] och dess preliminärer eller för preliminära medicinska och juridiska studier, detta dels genom intyg över verkställda övningar, dels genom betyg över avsluterade tentamina. Principiellt inleddes alltså ett slags samarbete mellan kurserna och universitetet.

De för studenter avsedda kurserna sammanfördes i tre sektioner: den historisk-filologiska, den fysisk-matematiska och den juridiska.

Till sommarkursinstitutionen hörde ytterligare tvenne sektioner: den pedagogiska och den ekonomisk-kommersiella. Den förstnämnda av dessa värdjade till folkskolans lärare och lärarinnor, erbjudande dem kontakt med den akademiska vetenskapen och tillfälle till teoretisk och praktisk utbildning i ämnen av betydelse för deras lärarkall.

Den sistnämnda sektionen erbjöd studerande i ekonomiska ämnen, men främst yngre affärsmän, kontorister, affärsbiträden m. fl. tillfälle till kunskapsförvärv inom området för deras olikartade verksamhet.

Genom ämnesvalet inom pedagogiska och ekonomisk-kommersiella sektionerna ville kursledningen även giva Åbo stads allmänhet tillfälle till bildande studier, därmed beträdande samma väg man sökt inslå med de populära föreläsningarna.

För undervisningen fastställdes vid universitetet gällande former, alltså föreläsningar, övningar, repetitioner, förhör, praktiska arbeten. Tidslängden för kurserna bestämdes till maximum c. 7 veckor, likväl med inrymmande i kursprogrammet även av kortare kurser.

Såsom lärare vidtalades i främsta rummet universitetslärare från Helsingfors, professorer, e. o. professorer, adjunkter och docenter ävensom lektorer och assistenter; för vissa ämnen kunde lärare vinnas från högre läroverk i Åbo och Helsingfors.

Med största tillfredsställelse hälsades på olika håll de akademiska sommarkursernas tillkomst. De svenska ortstidningarna hade vecka för vecka, senare dag för dag, följt med organisationsarbetet. Då programmet kom ut, föranledde det de välvilligaste uttalanden. Allmänt såg man i kurserna ej endast det, de närmast avsågo att vara, utan även begynnelsen till en fast akademisk institution i Åbo. Dagens Tidning omnämnde kurserna under rubriken „Åbo akademi“ och konstaterade, att det var under mycket goda auspicer, akademien levde upp till sin första nya verksamhetstid. Åbo Underrättelser skrev, då kurserna öppnades: „Alla vänner av tanken på en akademi i Åbo skola med särskild tillfredsställelse hälsa sommarkurserna. I detta nu synes ju denna plan nästan omöjlig att realisera. Men får det akademiska livet under somrar och nya somrar skänka ökad livaktighet och ett plus av andlig kraft åt vårt samhälle, skall insikten om en akademis oerhörda betydelse ej blott för orten utan ock för svensk kultur i Finland bliva allt allmännare, och allt flere skola de bliva, som vilja bidra att i verklighet omsätta en tanke, vilken nu synes som en utopi. Kunde de akademiska sommarkurserna åstadkomma ett så märkligt resultat, vore ensamt detta nog att berättiga deras tillvaro och de kostnader de medföra.“

Själva dagen då sommarkurserna öppnades, den 26 juni 1913, fastslogs såsom en märkesdag för Åbo och akademitanken. För ett fulltaligt auditorium av kursdeltagare och inbjudna höll kursernas förste rektor, Åbo avdelnings inspektör professor M. G. Schybergson, inskriptionstalet, och invigningsakten försiggick i festlig glans under solenna former, kärkomna för stadens all-

Sommarkurserna 1913.

mänhet, som gladdes vid anblicken av detta prov på akademiskt liv.

Vicekansler vid Helsingfors universitet tillönskade i ett telegram till öppningshögtidligheten kurserna i den gamla universitetsstaden vidare utveckling i riktning mot academia rediviva aboensis.

Omedelbart blev det uppenbart, att kursernas organisatörer lyckats i sitt värv. En deltagarkår av 374 personer, mycket större än man beräknat, hade infunnit sig i Åbo. Anordningarna för undervisningen visade sig vara användbara och klassrummen i de för ändamålet upplåtta skollokaler fungerade till nöjes såsom akademiska auditorier. Snart var undervisningen i full gång för att sedan programenligt fortskrida ända till slutet.

Sommarkursernas resultat visade sig vara gott. Man hade lagt märke till den arbetsglädje, som överallt varit rådande, till det goda förhållandet mellan lärare och elever. Att kunskapsmeddelandet å ena sidan, kunskapsbegäret å den andra visat så stora prov på intensitet, tyckte man sig kunna förklara genom hänvisning till undervisningens lyckliga koncentration och det på frivillighet byggda sommarkurssystemet. Under höstens fortsatta studier i Helsingfors blev det uppenbart, att sommarkurserna tillfört såväl de studerande som universitetet en hjälpkälla av värde, och på många håll uttalades erkännande ord. Beräkningen att åtskilliga studenter skulle tack vare sina sommarstudier kunna förkorta sin sammanlagda studietid med månader, ofta ända till en termin, visade sig hållbar. Men främst märktes dock inverkan i fråga om andan och s. a. s. tekniken vid studierna. Nybörjarens tvekande tag hade hos mången försvunnit, förhållandet till lärarna hade förlorat sin nedtryckande tyngd.

För kursernas ledning stod det fast, att — med alla de erfarenheter, som i detaljer kunnat vinnas — det första årets kurser ej endast fyllt sin uppgift på ett tillfredsställande sätt utan även ba-

nat väg för en ny bildningsanstalt, som borde upprätthållas också under framtida somrar.

Det var även tydligt, att kurserna efterlämnat goda intryck i Åbo och att de på staden utövat en upplivande inverkan.¹

Sommarkursernas organisation fick, efter det de första kurserna avslutats, en gestaltning, som den sedermera under de närmaste åren i huvudsak bibehöll. Den tremanna kommission, åt vilken ledningen närmast överlämnats, kompletterade sig under hösten 1913, varigenom kursstyrelsen fick följande sammansättning; professor M. G. Schybergson (ordförande), universitetssekreteraren, friherre Tor Carpelan, professor Carl von Bonsdorff, professor Arthur Rindell, adjunkten Severin Johansson, docenten Albert Lilius, direktorn Oscar Rosenqvist och magister Svante Dahlström (sekreterare och ekonom).²

Kursernas
organisation.

Denna styrelse vidtog omedelbart åtgärder för tillskapandet av stadgade former för verksamhetens fortsättande. Det första årets verksamhet hade efterlämnat behållning av kontanta medel, som med fördel kunde användas för kursernas upprepning likasom den bevarade undervisningsmaterielen, och stämningen var avgjort för akademiska sommarkursernas gestaltande som en permanent institution.

¹ Samtidigt med de första sommarkurserna hölls möten av betydelse för den svenska befolkningens bildningsliv. Ett allmänt svenskt folkskollärary och lärarinnemöte anordnades den 28 juni och följande dagar. Nästan samtidigt försiggick ett allmänt svenskt småskollärarymöte och någon vecka därefter ett folkbildningsmöte. Finlands svenska ungdomsförbund sammanträdde den 5 juli. Vid alla dessa sammankomster fördes intressanta förhandlingar. Den 26 juli anordnades i Åbo teater en Wecksellfest, förenad med avtäckning av porträtt och reliefer i teaterns foyer. — Tidigare under sommaren hade på andra orter betydelsefulla tillfällen av svensk samling försiggått, vilka jämte det högt pulserande livet i Åbo gävo intrycket av livlig svensk kulturverksamhet.

² Styrelsens sammansättning förändrades ej under perioden 1913—17, fränsett att doktor Henrik Ramsay inträdde såsom suppleant år 1917. Hösten 1916 avgick professor Schybergson från ordförandeposten och efterträddes av professor Rindell.

Vid denna tid antogs följande stadgar, vilka sedan ägde bestånd ända till akademiens begynnelse. Den i stadgarna omnämnda delegationen var nödvändig av det skäl, att styrelsemedlemmarna utan undantag voro bosatta i Helsingfors.

STADGAR FÖR AKADEMISKA SOMMARKURSERNAS I ÅBO STYRELSE OCH DELEGATION.

§ 1.

Styrelsen har till uppgift att anordna akademiska sommarkurser i Åbo samt att arbeta för ändamål, som kunna vara sådana kurser till gagn. Styrelsen utgöres av minst åtta personer och kompletterar sig själv efter behov.

§ 2.

För att utöva det direkta överinseendet över sommarkurserna i Åbo tillsättes på Styrelsens initiativ en Delegation av åtta ledamöter jämte två suppleanter, vilkas mandat upphör sedan kurserna avslutats. Delegationen äger att fullfölja det för kurserna fastställda programmet samt att övervaka undervisningen och samtliga med kurserna förenade anordningar. Delegationens ordförande utses av Styrelsen.

§ 3.

Styrelsen såväl som Delegationen äro beslutföra, så fort fyra medlemmar äro närvarande.

§ 4.

Styrelsen utser årligen i oktober inom sig ordförande samt tillsätter sekreterare och ekonom, vilkas befattningar kunna på samma hand förenas. Sekreterarens och ekonomens arbete avlönas efter överenskomst.

Sekreteraren för protokoll, förestår kansliet, ombesörjer korrespondens och löpande göromål samt redigerar nödiga program och redogörelser.

Ekonomens ansvarar för de honom anförtrödda medlen samt ombesörjer nödig bokföring.

§ 5.

Ekonomens redovisning, vilken avgives i september, granskas av tvenne av Styrelsen utsedda revisorer.

Styrelsen avger årligen redogörelse för sin verksamhet.

Då styrelsen skred till uppgörandet av kursplanen för sommaren 1914, var tillfället inne att göra bruk av föregående sommars erfarenheter. I fråga om de för studenter avsedda sektionerna var knappast någon förändring nödig, det förestod blott att i mån av tillgång på anslag och lärarkrafter komplettera och arrondera kurserna.

En viktigare uppgift yppade sig inom de tvenne återstående sektionerna. Man hade mot de pedagogiska och ekonomisk-kommersiella kurserna invänt, att de visserligen i och för sig voro av värde, men att de icke erbjödo en studienytta motsvarande övriga kursers, vilka ledde till kunskapsprov och examina. I längden skulle ej heller studier, vilka icke riktade sig mot ett bestämt mål, kunna tillfredsställa deltagarna. Det framstod därför som en plikt att söka giva studierna inom de tvenne sektionerna bestämda former och uppgifter, och i detta avseende tog man för den pedagogiska sektionens vidkommande fasta på ett redan föreliggande initiativ, som föregående år väckts genom en hänvändning av skolöverstyrelsen till direktionen för de av universitetet anordnade akademiska fortsättningskurserna i Helsingfors. Nämnda direktion hade uppgjort planen för en fortsättningsexamen för folkskollärare, en examen, vilken visserligen saknade officiell betydelse och ej medförde ökad formell kompetens, men som dock i praktiken borde tillerkännas ett bestämt värde. Genom styrelsens försorg utarbetades i samråd med direktionen en plan jämväl för en svensk examen för folkskollärare — den finska linjen hade först kommit till stånd — och styrelsen kunde därefter uppställa den pedagogiska sektionens kurser väsentligen med examen såsom slutmål. Denna förbättring i programmet verkställdes från och med sommaren 1914, och deltagarna i pedagogiska sektionen hava därefter kunnat anlägga sina studier enligt en fast plan, vida skild från det första årets studerande på måfå.¹

¹ Antalet avlagda examina var hösten 1916 3. Senare uppgifter hava ej stått till buds. Examina avläggas under överinseende av direktionen för fortsättningskurserna.

Kurserna
1914.

Fortsättnings-
examen för
folkskollärare.

Ekonomisk
examen.

Inom ekonomisk-kommersiella sektionen uppställdes av styrelsen en motsvarande examen enligt en plan, som i det närmaste sammanföll med den förra. Vid denna nya ekonomiska examen, som bar sommarkursernas namn, fäste man förhoppningen, att den skulle tillföra samhället en bildningsinstitution av värde. Utan att uppställa hinder av formell natur, t. ex. studentexamen, väddjade den till intelligensen och energien, i vilka kretsar av samhället de än förefunnos, för att framkalla det teoretiska intresset, och den erbjöd den yttre merit, en avlagd examen alltid innebär. Särskilt vände man sig till följande medborgargrupper: affärsmän, försäkrings- och banktjänstemän, bokförare, kontorister, advokater, tidsningsmän, studenter och i kommunernas tjänst stående personer.

Den ekonomiska examen gav sommarkursernas ekonomisk-kommersiella sektion en betydande stadga. Från sommaren 1914 uppställdes kursprogrammet med hänsyn till examensstudiet. Följande år utvidgades examen med nya ämnen, och en ny upplaga av stadgar och kursfordringar utgavs. Från denna tid gälla för den ekonomiska examen följande föreskrifter:

STADGAR

för Ekonomisk examen vid akademiska sommarkurserna i Abo.

§ 1.

Examen kan för examinatorer, utsedda av Akademiska sommarkursernas Styrelse, avläggas av varje deltagare i sommarkurserna, som anmält sig villig att undergå densamma.

§ 2.

Till examen höra minst tre av följande ämnen:

Nationalekonomi och statistik.

Handelslära och affärlivets ekonomi.

Bokföring och affärsorganisation.

Banklära.

Ekonomisk geografi.

Handels-, industri- och kommunikationspolitik.

Försäkringslära.

Handels- och näringsrätt.

Kommunalkunskap.

Näringslivets historia.

Samhällslära.

Bland examensämnena bör ingå åtminstone ett av de tre förstnämnda.

I varje ämne förekomma en högre och en lägre kurs, och fordras för examen högre kurs i minst ett ämne.

Kursfordringarna fastställas av Akademiska sommarkursernas Styrelse på förslag av vederbörande examinatorer.

§ 3.

Tentamina för examen ske efter överenskommelse med examinatorerna under loppet av ett år.

Tidigare vitsord för genomgångna universitets- eller högskolekurser kunna av examinatorerna beaktas.

§ 4.

Såsom förberedelse till examen bör genom ett särskilt kunskapsprov styrkas tentandens förmåga att å minst ett främmande språk — tyska, ryska, engelska eller franska — behärska lättare text.

Universitetsvitsordet pro-exercitio gör språkprovet umbärligt.

§ 5.

För högre kurs erfordras tre godkända ämneskrivningsuppgifter efter överenskommelse med examinator.

§ 6.

Examen står under ledning av Akademiska sommarkursernas Styrelse.

Godkända tentamina och prov antecknas å studieintyget och utfärdas Styrelsen, så snart samtliga fordringar uppfyllts, betyg över absolverad Ekonomisk examen.

§ 7.

För tentamen erlägges av tentanden en avgift av 10 mark, för språkprov 5 mark samt för skrivningar sammanlagt 15 mark, vilka avgifter tillfalla examinator.

För betyget fastställs en lösen av 5 mark.¹

¹ Ekonomisk examen, som i svårighetsgrad torde få likställas med en knapp filosofiekandidatexamen vid universitetet, har under femårsperioden 1913—17 avlagts av 4 personer. Under 1918 avlades 1 examen.

Kurserna
1914—17.

För 1914 års sommarkurser beviljades intet statsanslag. Senatens avslag väckte något uppseende, men kunde dock ej i högre grad förvåna, då man genom många exempel kunnat konstatera den dåvarande regeringens kurs. Sommaruniversitetet i Jyväskylä beviljades för året ett understöd av 4,000 mk.

I kursprogrammet för 1914 infördes jordbruksvetenskaper inom pedagogiska sektionen, i anslutning till fortsättningsexamen för folkskollärare.

Kurserna under sommaren 1914 rönne god anslutning — ehuru ej så stor som under första året — och förlöpte i allo programenligt. Resultatet kunde gott likställas med föregående sommars.

Sommaren förflöt under trycket av det annalkande världskriget, som vållade kursernas avslutande några dagar tidigare än beräknat var.

Under de följande åren försiggingo kurserna trots krigstidens oro. Kursledningen hade sig förelagt att trots allsköns svårigheter, beroende på inskränkning av kommunikationerna, krigstillståndets övervakningssystem och dyrtiden, hålla kursinstitutionen vid makt; och att detta lyckades den, får till stor del tillskrivas den popularitet, kurserna tillvunnit sig samt det utomordentliga stöd de ägde hos varmhjärtade medborgare i Åbo, vilka icke dröjde att ställa till disposition de behövlige medlen. Även Åbo stadsfullmäktige och Åbo sparbank stodo till det sista bi med årliga anslag.

Kurser för lärare
vid högre skolor.

Ett intressant uppslag förmärktes i 1916 års program i och med de detta år första gången införda kurserna för lärare vid elementarläroverken. Tanken väcktes med hänsyn till önskvärdheten att bringa den lärda skolans lärare i kontakt med den akademiska bildningsvärlden i syfte att bibringa dem möjlighet att inom sina områden följa med vetenskapens nyaste rön och metoder. Parallellen med folkskolans pedagoger framträder härvid

slående, och man väntade sig rätt mycket av det nya initiativet, ehuru till en början icke så mycket av de förefintliga tillgångarna kunde anslås för fullföljandet av detsamma. Exempel från Tyskland åberopades särskilt, och man framhöll, att liknande kurser anordnats vid en del tyska universitet, vilka under skolornas ferier med framgång dragit till sig stora skaror av lärare vid de högre läroverken.

Sommaren 1916 erbjödos i Åbo instruktionskurser för lärare i matematik och fysik. Följande år uppställdes programmet i detta avseende för lärare i historia och svenska.

Hela detta intressanta uppslag kan ännu ej anses fullt tillgodosett och uttrönt. Mycket kunde därav säkerligen vinnas i framtiden.

Under årens lopp lade man märke till, att första årets studenter ej begagnade sig av sommarkurserna i så stort antal som man kunnat vänta på grund av kursernas organisation och den nytta de just kunnat erbjuda nybörjare. Av hela antalet studenter år 1913, eller 148, voro 28 av den första årgången, och för de följande två åren ställde sig motsvarande tal resp. 162 och 30 samt 143 och 17. Sommarkursernas betydelse såsom förmedlare av övergången från skolans arbetsmetoder till universitetets hade följaktligen ej i tillräcklig grad observerats. Detta förhållande påkallade i inskriptionstalet 1916 ett uttalande av dåvarande rektor. „Det förefaller mig, som om de akademiska sommarkurserna på denna punkt hade en i viss mån självständig uppgift att fylla. Här har den unge studenten tillfälle att i en mindre omgivning och under mindre förhållanden pröva sina krafter och vänja sig vid det för honom främmande akademiska arbetet. Han vinner sålunda i direkt nytta icke blott därigenom, att han kan göra undan vissa för ändamålet hit överflyttade förberedande universitetskurser, utan även därigenom, att han om hösten kommer till högskolan med en rik fond av erfarenhet angående det

Första årets
studenter.

akademiska arbetets art. Detta har enligt min uppfattning en betydelse, som gör det till en central uppgift för våra akademiska sommarkurser att försöka få de nyssblivna studenterna att i större utsträckning än hittills inträda såsom elever⁴.

Det vill synas, som skulle emellertid kursernas viktiga uppgift på denna punkt ha mötts av svårigheter. Dels hava de nyblivna studenterna i regeln ej genast klart för sig, vilken studiebanan de böra välja, och dels vållar en lätt förklarlig reaktion efter studentblivandets ansträngningar, att för flertalet sommaren såsom vilotid har en större dragningskraft än omedelbart begynnande studier. År 1916 var totalantalet studenter 189, mot 34 nyblivna, och för följande år, det sista i den här behandlade femårsperioden, resp. 123 och 33. Kursernas styrelse har sålunda fått finna sig i att uppgöra programmet till stor del enligt de senare studenttårgångarnas krav. I allmänhet har den andra studenttårgången under de på varandra följande åren varit den talrikaste.

Kommunala
och sociala
ämnen.

En nyhet erbjöds av 1917 års kurser i och med införandet av kommunala ämnen inom ekonomisk-kommersiella sektionens program. Man trodde sig hava skäl att upptaga detta initiativ med hänsyn till det krav, som ställdes på de kommunala tjänstemännen av utvecklingen inom kommunalväsendet. Samtidigt hade man sökt upptaga även sociala discipliner på programmet, närmast avseende utbildningen av de sociala funktionärer, inspektörer för barnskydd, arbetarskydd m. m., som den nyaste lagstiftningen tycktes skola medföra. Det sociala uppslaget lämnades emellertid ännu så länge därhän.

I samband med det nya programmet för ekonomisk-kommersiella sektionen företogs en omläggning av undervisningsplanen, i det att undervisningen, som tidigare försiggått med ett par timmar dagligen under den sju veckor långa kurstiden, nu koncentrerades på två veckor med en längre daglig arbetstid och unge-

färligen samma totalantal föreläsningar som förut. Reformen kombinerades med införandet av metodiska exkursioner till industriella och kommunala inrättningar. Planen var att skapa ett slags „ekonomisk vecka“, som livligt tillstyrkts i pressen.¹ Man hoppades härigenom kunna draga till Åbo även affärsmän från andra orter och i någon mån efterlikna de föreläsningsveckor, som anordnats av Sveriges Industriförbund i Stockholm och som haft stor betydelse för den svenska affärsvärlden.

Utan att slå aldeles illa ut gav sommarkursernas „ekonomiska vecka“, till följd av tidsförhållandena och även organisationssvårigheter, icke det utbyte man väntat sig.

En sammanställning av de lärarkrafter man för sommarkurserna kunnat anlita torde här försvara sin plats, varvid därjämte angivas resp. undervisningsämnena. Städe har villkoret för kursernas framgång varit deras framstående kår av lärare, vilka ej tvekat att uppoffra en del av sina sommarferier för att meddela undervisning vid den nya lärdomsinstitutionen i Åbo.

Lärare och undervisningsämnen under 5-årsperioden 1913—17.

AKADEMISKA SOMMARKURSERNAS LÄRARE OCH UNDERVISNINGSSÄMNEN.

Andersson, Otto, fil. mag. 1913—14, Musikhistoria.
Bergroth, Hugo, universitetslektor, 1914, Svenska.
von Bonsdorff, Carl, professor, 1913, 1917, Nordisk historia.
Brändström, Carl Olof, direktör, 1913, Försäkringsväsende.
Buch, Hans, fil. d.r., amanuens, 1913—17, Botanik.
Börjeson, Siri, gymnastikdirektör, 1917, Gymnastik.
Cederholm, Hanna, lärarinna 1915, 1917, Teckning.

¹ Se t. ex. Å. U. 25 maj 1917.

Cedercreutz, Edv., ingenjör, 1917, Kommunalkunskap.
 Cronwall, Uno, fil. mag., 1914, Tyska.
 Ehrman, Eric W., fil. mag., 1917, Botanik.
 Ehrström, Karl Erik, fil. mag., amanuens, 1913—17, Zoologi.
 Ekstrand, Leon, direktör, 1915—16, Handelslära.
 Estlander, Georg, fil. mag., drätselkammarsekreterare, 1917, Kommunalkunskap.
 Forsén, Lennart, d:r, ingenjör, 1917, Kemisk teknologi.
 Frey, Richhard, fil. mag., amanuens, 1917, Entomologi.
 Furuhjelm, Ragnar, docent, 1917, Astronomi.
 Gadolin, A. W., universitetsadjunkt, 1915—16, Civilrätt.
 Granfelt, George, jur. d:r, assessor, 1913, Växelrätt.
 Granfelt, Otto Hjalmar, professor, 1913—16, Processrätt.
 Grotenfelt, Gösta, professor, 1914—1915, Jordbrukslära.
 Hagman, Nils, magister, 1917, Modernt havsbruk.
 Hartman, Jon, direktör, 1913, 1916—17, Försäkringslära.
 Hildén, Kaarlo, assistent, 1915, 1917, Zoologi.
 Hjelt, Vera, yrkesinspektör, 1915, Arbetarskyddslagstiftning.
 Holmberg, Einar, fil. mag., stadsbibl., 1913—17, Bibliotekslära.
 Hortling, Ivar, fil. d:r, lektor, 1915, Tyska.
 af Hällström, Johannes, fil. mag., assistent, 1914—17, Kemi.
 Johansson, Severin, universitetsadjunkt, 1913—17, Matematik.
 Järnefelt, Heikki Arvid, fil. kand., 1914, Zoologi.
 Kannisto, Artturi, fil. mag., universitetslärare, 1913, Finska.
 Karsten, Tor, professor, 1916, Germansk urhistoria.
 Karsten, Werner, prokurist, 1917, Affärsorganisation.
 Klingstedt, Fredr. Woldemar, fil. kand., assistent, 1913, Kemi.
 Krook, Anna Sofia, lärarinna, 1915, Engelska.
 Landtman, Gunnar, docent, 1916, Samhällslära.
 Lilius, Albert, docent, folkskoleinspektör, 1913, 1916, Pedagogik.
 Lindeqvist, Werner, direktör, 1913, Handelslära.
 Lindman, K. F., docent, 1916, Fysik.

Lindqvist, Edgar E. E., fil. kand., 1916, Zoologi.
 Lindqvist, Gustaf Werner, gymnastiklärare, 1913, Gymnastik.
 Mexmontan, Mauritz, fil. mag., universitetslär., 1913, Gymnastik.
 Montell, Thyra, gymnastikdirektör, 1916, Gymnastik.
 Mörne, Arvid, docent, 1916, Litteraturhistoria.
 Nikander, Gabriel, docent, 1913, 1917, Nordisk historia.
 Ottelin, A. K., fil. lic., överlärare, 1914—15, 1917, Pedagogik.
 Petersen, Holger, lektor, 1916—17, Tyska.
 Ramsay, Henrik, fil. d:r, direktör, 1916—17, Kemisk industri.
 Reade, Arthur, universitetslektor, 1914, Engelska.
 Reims, Werner, fil. mag., 1913—17, Latin.
 Rein, Gabriel, docent, 1914, Gamla tidens historia.
 Reuter, Enzio, professor, 1913, Zoologi.
 Rindell, Arthur, professor, 1914—15, 1917, Åkerbrukskemi.
 Rosberg, Johan Evert, professor, 1913, Geografi.
 Rosenqvist, Oscar, direktör, 1913—15, 1917, Handelslära.
 Rönngren, Nicken, universitetslärare, 1913—14, Talteknik o. väl-läsning.
 Saarimaa, Eemil Arvi, fil. kand, 1914, Finska.
 Saxén, Ralf, fil. d:r, överlärare, 1913, 1917, Svenska.
 Schalin, T., artist, 1916, Teckning.
 Schybergson, Emil, bankdirektör, 1913, 1917, Banklära, Kommunalkunskap.
 Schybergson, Magnus Gottfrid, e. o. professor, 1913, Gamla tidens historia.
 Sederholm, Edvin, handelsskollärare, 1913—16, Affärsorganisation.
 Sederholm, Jacob Johannes, professor, 1915, Systematisk arbetsorganisation.
 Sillén, Oscar, docent (Stockholm), 1914, Industriell organisation.
 Sjöros, Bruno, docent, 1915, Fornisländska.
 Snellman, G. R., fil. mag., 1916, Industriell ekonomi.
 Söderberg, Harald, trädgårdsarkitekt, 1914—17, Trädgårdsskötsel.

- Söderhjelm, Werner, professor, 1915, Litteraturhistoria.
 Takolander, Alfons, fil. mag., seminarielektor, 1913—14, 1916,
 Litteraturhistoria. Pedagogik.
 Tigerstedt, Carl, docent, 1913, 1916, Fysiologi och hälsolära.
 Tigerstedt, Robert, professor, 1913, Fysiologi.
 Tikkanen, Johan Jakob, e. o. professor, 1913, Konsthistoria.
 von Törne, Per Olof, docent, 1915—16, Allmän historia.
 Törngren, Ella, lärarinna, 1916—17, Engelska.
 Törnudd, Arne, fil. kand., rektor, 1913—17, Filosofi.
 Wikström, Don Arthur, lyceilektor, 1913, Ekonomisk geografi.
 Willgren, Karl, universitetsadjunkt, 1914—17, Nationalekonomi.
 Winqvist, Karl Gustaf, med. d:r, läkare, 1914—15, Forensisk
 psykiatri.
 Zetterman, G. L., fil. mag., direktör, 1917, Nationalekonomi.
 Äimä, Frans Gustaf, fil. lic. 1915—17, Finska.
 Öhman, Hjalmar, docent, 1917, Konsthistoria.
 Öhquist, Johannes, universitetslektor, 1913—1914, Tyska.

Statistisk åter-
 blick på 5 års-
 perioden
 1913—17.

En statistisk återblick på femårsperioden 1913—17 ger vid handen, att det arbetsmått, som genom akademiska sommarkurserna presterats, varit rätt betydande, och att resultatet f. ö. ur många synpunkter kan betraktas såsom anmärkningsvärt. Till en början må här anföras en del uppgifter angående undervisningen och deltagarna.

Undervisning
 m. m.

UNDERVISNING M. M.

	1913	1914	1915	1916	1917
Lärare	33	27	27	29	35
Kurser	48	37	38	41	48
Föreläsningstimmar	623	504	507	522	445
Övningstimmar	785	913	843	947	952

DELTAGARE ENLIGT SEKTIONER

Deltagare.

	1913	1914	1915	1916	1917
Historisk-filologiska sektionen	21	21	16	19	28
Fysisk-matematiska sektionen	58	56	39	87	112
Juridiska sektionen	75	91	95	118	15
Pedagogiska sektionen	179	87	88	93	73
Ekonomisk-kommersiella sektionen	41	41	29	28	29
Summa	374	296	267	345	257

DELTAGARE ENLIGT KARAKTER

	1913	1914	1915	1916	1917
Stud. vid univ. i Helsingfors	148	162	143	189	123
Studenter, som ej tillhöra någon avd.	6	6	12	42	33
Folkskollärare och lärarinnor	139	58	59	58	30
Lärare vid högre läroverk, lyceer, samsk., frunt.skolor m. m.	12	12	11	8	14
Affärsmän	13	13	9	2	1
Bokförare, kontorister, affärsbiträden	16	18	11	13	15
Advokater, tjänstemän	8	5	6	6	9
Seminarie-, folkhögsk.- och privatlärare	3	6	2	4	1
Elever vid skolor och institut	8	3	2	3	6
Åtskilliga borgerliga yrken	15	6	6	6	12
Privatpersoner	6	7	6	14	13
Summa	374	296	267	345	257

DELTAGARNAS MODERSMÅL

	1913		1914		1915		1916		1917	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Svenska	318	85,02	224	75,67	202	75,66	237	68,70	176	68,48
Finska	54	14,44	69	23,81	64	23,97	105	30,43	80	31,13
Tyska	—	—	2	0,68	—	—	3	0,87	—	—
Danska	1	0,27	—	—	1	0,37	—	—	1	0,38
Judiska	1	0,27	—	—	—	—	—	—	—	—
Engelska	—	—	1	0,34	—	—	—	—	—	—
Summa	374		296		267		345		257	

Såsom av det föregående framgått, var sommarkursernas ekonomi från början ställd på tillfällig fot, och sådant förblev förhållandet under hela femårsperioden. En summarisk sammanställning av inkomster och utgifter giva följande tablåer.

Ekonomi.

INKOMSTER

	1913	1914	1915	1916	1917
Behållning fr. föregående år	—	3,479: 47	4,078: 36	3,129: 31	4,844: 81
Anslag av Åbo stad	10,000: —	12,000: —	8,000: —	8,000: —	8,000: —
D:o av Åbo sparbank	2,000: —	3,000: —	5,000: —	5,000: —	5,000: —
Donationer o. övriga anslag	14,000: —	10,725: —	9,500: —	11,400: —	16,500: —
Räntor	107: 11	254: 46	269: 53	159: 08	187: 65
Inskrivningsavgifter	7,945: —	6,410: —	5,910: —	7,670: —	5,505: —
Laboratorieavgifter	660: —	630: —	300: —	480: —	846: —
Övriga inkomster	183: 50	42: 50	95: 60	587: 75	577: 70
	34,895: 61	36,541: 43	33,153: 49	36,426: 14	41,461: 16

UTGIFTER

	1913	1914	1915	1916	1917
Lärrarhonorar	23,640: —	24,034: 50	22,255: —	22,682: 50	23,820: —
Administration	1,800: —	1,675: —	2,050: —	2,475: —	2,775: —
Annonser och tryck	1,191: 16	1,742: 32	1,192: 79	1,555: 88	2,253: 40
Omkostnader	1,378: 48	1,781: 60	1,686: 32	1,913: 05	2,034: 65
Förevisningar	144: 50	125: —	532: —	464: 35	220: —
Lokaler, reparationer, vaktmästare	946: 80	1,558: 21	1,676: 82	1,724: 05	1,905: —
Inventarier	2,315: 20	1,546: 44	631: 25	766: 50	762: 91
Behållning	3,479: 47	4,078: 36	3,129: 31	4,844: 81	7,690: 20
	34,895: 61	36,541: 43	33,153: 49	36,426: 14	41,461: 16

Vid utgången av femårsperioden 1913—17 stod sommarkursinstitutionen inför en avslutad period i sin tillvaro. Arbetet för Åbo akademi hade nått så långt, att akademien kunde tänkas bli en verklighet inom en nära framtid, vilket givetvis skulle inverka på kursernas existens eller planläggning.

Men i och för sig voro sommarkurserna livskraftigare än någonsin. De voro i besittning av ett icke obetydligt bibliotek, samlingen av inventarier och undervisningsmateriel hade ökats genom ständiga kompletteringar, och början till en reservfond hade skapats genom att en del av besparingarna fonderats. Föreläsningar, hållna vid kurserna, hade givit upphov till värdefulla publikationer i akademikommitténs skriftserie. Kurserna hade, utom det oberäkneliga gagn de medfört för många hundratals av sina deltagare,¹ ådagalagt Åbo stads lämplighet såsom universitetsstad. På den historiska marken vid Aura hade det akademiska livet ånyo skjutit ett kraftigt skott, ägnat att följas av flere.

En jämförelse mellan sommarkurserna i Åbo och Jyväskylä ger vid handen, att de förra småningom kommit att intaga den främsta

Jämförelse mellan kurserna i Åbo och Jyväskylä.

¹ Enligt matrikeln uppgick totalantalet inskrivna deltagare år 1917 till 1233. En summering av de särskilda årens deltagarantal (1539) visar att 306 personer besökt kurserna flere än en sommar.

platsen. Huruvida detta berott på de större tillgångarna i Åbo, på bättre organisation, eller på Åbo stads fördelaktigare läge, må lämnas osagt. Själva faktum står fast och har även blivit allmänt uppmärksammat. En finsk tidning i Åbo uttalade sig härom på följande sätt efter sommarterminernas avslutning 1916: „I dessa dagar har i bladen cirkulerat en notis även om Jyväskylä sommaruniversitetets elevnumerär detta år. Denna har varit blott 180, av dem 72 studenter. Och varje sommar även tidigare har Jyväskylä sommaruniversitet med avseende å elevnumerären stått mycket efter Åbo. Är ej denna omständighet i sin mån ett bevis för, att Jyväskylä på grund av sitt avsides läge ej rätt lämpar sig till plats för akademiska sommarkurser, och långt mindre då till fristad för ett ordentligt universitet?“¹

Erkännande
uttalanden. Det erkännande akademiska sommarkurserna i Åbo tillvunnit sig, bestyrkes av uttalanden från olika håll. Det dyrbaraste erkännandet, det från de studerandes sida, har visserligen i regeln ej kommit till uttryck inför offentligheten, om än i några fall korrespondenser och insända uppsatser i tidningarna bära vittne därom. Lärare i olika ämnen vid Helsingfors universitet, vilka på nära håll kunnat övertyga sig om kursernas undervisningsresultat, ha därom givit goda vitsord. Så säger t. ex. professor Carl von Bonsdorff: „Dessa kurser ha för visso haft nytta med sig för deltagarna, och jag tror att de därjämte — såsom meningen f. ö. var — förberett en fast akademisk läroinrättning, i vilken de nog torde komma att uppgå, förr eller senare, såsom en grund för vidare utveckling.“²

¹ Turun Sanomat 6 aug. 1916. Samtidigt anfördes elevnumerären för Åbo eller 345. T. S. yrkade med anledning av, att procenttalet finska deltagare i Åbo i någon mån stegrats, på anordnandet av en självständig finsk avdelning i Åbo. — Bladets uppgifter om förhållandet mellan numerären i Jyväskylä och Åbo voro tydligen dock ej fullt korrekta. År 1917 föranstaltades i Jyväskylä på grund av tidsförhållandena inga kurser. — Turun Sanomats uppsats för-
anledde en rätt omfattande tidningspolemik.

² Akademikommitténs protokoll den 27 jan. 1917.

Sommarkursernas betydelse beröres även i följande uttalande av professor Ossian Aschan: „— — Det gäller den till Åbo akademiska sommarkurser anslutna grundläggande kursen i kemi, vars fortbestånd jag livligt ville förorda. Icke allenast av pietetshänsyn mot det äldre statsuniversitetet, för vars kemiska studier och särskilt för medikofilkursen den blivit ett verkligt behov, utan också av tvenne andra viktiga skäl. Dels inbesparas nämligen vid akademien för elever och professorerna en termins föreläsningar i kemiens elementer, dels vänjer sig studenten att redan under första året använda sommaren för studieändamål, medan han hittills på få undantag när ansetts böra och kunna vara lat under många sommarferier.“¹

I jämbredd med det allmänna erkännande, som kommit sommarkurserna till del, har kritiken ej varit mycket framträdande. Denna kritik har berört dels kursernas grundidéer, dels detaljer av programmet.

Kritiska
uttalanden.

Det har stundom framgått, att sommarkursernas främsta grundtanke: att påskynda studenternas studier genom feriernas förkortande, icke fallit alla i smaken. Någon gång har man kunnat få höra påståendet, att kurserna främst vända sig till strebertypen bland de studerande, vilka genom att begynna sin akademiska bana under den för den stora massan fridlysta sommaren förskaffat sig en fördel av icke fullt klanderfri beskaffenhet. Något egentligt avseende har icke blivit fäst vid denna kritik, ehuru den av oratoriska skäl ofta berörts i talen vid kursernas officiella tillfällen.² Invändningen, att feriernas förkortande för de studerande i själva verket icke var nyttigt, alldenstund till-

¹ Årsskrift II, sid. 37 f.

² Socialistbladet Arbetet har tyckt sig hava skäl att mot kurserna rikta häftiga angrepp, vilka emellertid ej utövat någon inverkan på kursernas ledning och fortsatta verksamhet.

fället till betydelsefulla fria studier berövades dem, har ej tagits fullt på allvar, särskilt med hänsyn till de nya undervisningsmetoder, som vunnit insteg inom universitetets alla fakulteter, metoder, vid vilka direkt handledning och seminarieövningar begynt spela en allt större roll.

Inom universitetskretsar har man någon gång kunnat få höra den invändningen göras mot kurserna, att de frestade de akademiska lärarna att avstå från den enda lediga tid de hade för sin vetenskapliga produktion, ferierna. Invändningen saknar tydligen icke fog, men däremot har genmålts, att de kurser, universitetets professorer och främsta vetenskapsmän åtagit sig, icke varit av den längd och karakter, att de nämnvärt behövt inverka på det vetenskapliga arbetet under ferierna. Flertalet av kursernas lärare ha varit yngre vetenskapsmän, för vilka kursarbetet varit att anse som ett gott ekonomiskt stöd.

Den detaljkritik, som riktats mot kursprogrammen, har företrädesvis innefattat önskningsmål om upptagandet av nya ämnen i kurserna. Från studenternas sida framställda önsknningar har man givetvis sökt att beakta, i den mån det varit möjligt. Kurserna i processrätt och botanisk mikroskopering tillkommo efter särskild anhållan. Av samma skäl infördes undervisning i engelska. Kravet på geografiens upptagande på programmet såg sig styrelsen av brist på lärare i ämnet icke i stånd att tillgodose, med undantag för det första året. Inom pedagogiska sektionen ha ofta höjts rop på praktiska ämnen: talteknik, teckning, modellering, trädgårdsskötsel, gymnastik, handarbete, önskningsmål vilka styrelsen till största delen kunnat fylla.

Mot ekonomisk-kommersiella sektionen har ständigt riktats invändningen, att sommaren ej är den lämpliga tiden för de ekonomisk-kommersiella kurserna, för så vitt desamma äro avsedda för affärsmän, kontorister, banktjänstemän m. fl., ity att den korta ledighet personer inom resp. yrken merendels åtnjuta, icke gärna

kan användas för studieändamål, varjämte för personer i tjänst anhopningen av arbete under sommaren i många fall är större än under den övriga delen av året. Invändningens berättigande är uppenbart, men då annan tid än sommarmånaderna icke varit för kursledningen disponibel, har man likväl drivits att under utexperimenterande av nya former och metoder gång på gång återupprepa försöket att under sommaren upprätthålla ekonomisk-kommersiell undervisning. Ehuru något misslyckande icke drabbat kursplanen i denna del, har man dock frågat sig om det vunna resultatet motiverat de nedlagda kostnaderna.

Man har numera svårt att göra sig en föreställning om de motiv, som under många år kommo de ryska maktägande att i de åt fredligt kulturarbete ägnade sommarkurserna se en politiskt farlig institution. Dessa motiv voro emellertid givetvis av samma art som de, vilka i tiden föranledde universitetets förflyttning från Åbo till Helsingfors.

Att verksamheten i Åbo varit följd med de maktägandes av misstroende skärpta blick framgick med all önskvärd tydlighet av tvenne artiklar i generalguvernörstidningen *Finlandskaja Gasetta*, av vilka i synnerhet den senare överflödade av perfida antydningar om kursernas syftning och ledande personer. Denna artikel ägnades närmast professor C. von Bonsdorffs tal vid avslutningen 1913, som utförligt refererades och kommenterades i den ryska tidningen. Slutet lydde: „Av allt det anförda är klart, vilka obegränsade perspektiv, som öppna sig för ivrarnas för och funktionärernas vid den återuppstående Åbo-akademiens förtjusta andliga ögon. Man skulle tycka, att Helsingfors universitet med dess tusentals studerande tillräckligt tillgodoser landets upplysningsbehov . . . Men nej, det behöves ännu en högre läroinrättning 'med en friare verksamhet', om ock med mindre program . . . Man måste nämligen speciellt draga försorg om 'samhällets med-

Politiska
intriger.

borgerliga utveckling' . . . Och dessa 'upplysningssyften' skall den återuppstående akademien i Åbo tjäna 'med andra uppgifter' än den tidigare . . ."

Finlandskaja Gasetas angrepp på denna „schvedomanernas borg“ störde emellertid ej sommaruniversitetets verksamhet.¹

Akademiska
sommarmarkur-
serna och
högskoleidén.

Under förloppet av hela femårsperioden 1913—17 hade man inom sommarkursernas ledning varit genomträngd av medvetandet om den föreliggande uppgiftens betydelse, och man var beredd till fortsatt anspänning av krafterna, för att ur sommarkursidén vinna ut allt av värde, den kunde skänka. Så säges i inskriptionstalet 1916 av dåvarande rektor, adjunkten Severin Johansson: „De akademiska sommarkurserna ha sålunda inom ramen för sin verksamhet lyckats sammanföra värdefulla självständiga uppgifter, vilka utan tvivel äro ägnade att stärka kursernas livskraft och ge dem ett innehåll vida utöver det, som en sporadisk, av många växlingar beroende studieintensitet vid högskolorna förmår skänka. Vi våga hoppas, att detta med rika förhoppningar hälsade företag — — — — — skall utvecklas och vinna det förtroende och den aktning, som det redbara arbetet alltid skapar omkring sig. Kanhända skall engång över dessa anspråkslösa kurser vila den ovanskliga äran att åter ha lett det akademiska arbetet över till dess gamla hemort, där för snart ett sekel sedan den gamla akademien efter en bortåt tvåhundraårig ärorik verksamhet stängde sina portar.“

Det var nämligen ej svårt att räkna ut, att sommarkurserna såsom sådana, trots all använd energi och uppfinningsriktighet, måste stå vid gränsen av, vad de kunde giva. Vad Åbo samhälle därutöver kunde önska sig av akademisk forskning och un-

¹ F. G. 26 aug. 1913; övers. i N. Pr. s. d. — Mången ville förmoda att det långa uppskovet med professor Carl von Bonsdorffs utnämning till professor i Nordisk historia föranleddes av det angrepp, som av den ryska tidningen riktats mot honom med anledning av hans avslutningstal.

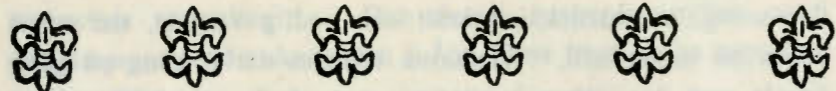
² Årsskrift II sid. 37 f.

dervisning, av intellektuell kraft och andlig vitalitet, det måste sökas på annat håll.¹ Tankarna riktades därför gång på gång framåt mot den större institution, man såsom ett af sina syften haft att förbereda, Åbo akademi. En utveckling av sommarkurserna till en permanent akademisk läroinrättning med undervisningen utsträckt över hela året antydes redan i avslutningstalet 1913 av professor C. von Bonsdorff såsom önskvärd och möjlig. Ungefär vid samma tidpunkt publicerade bankdirektör Emil Schybergson i Finsk Tidskrift sin uppseendeväckande uppsats om Åbo akademi, i vilken ett likartat förfaringssätt tillrättades.

Flerfaldigt upptogs — särskilt inom Åbo akademikommitté — tanken på en fusion mellan kommittén och kursernas styrelse. Denna fusion kom från 1915 praktiskt taget till stånd i och med att de flesta av kursernas styrelsemedlemmar invaldes i akademikommittén. På alla linjer inleddes härefter samarbete, och med förenade krafter gingo de båda institutioner, som i de akademiska värven bedrivit sin mångåriga verksamhet, till lösningen av det stora problem, som förestod dem.

Året 1918 ägde inga sommarkurser rum. Upproret och arbetet på samhällets återupprättande efter detsamma lade oöverkomliga svårigheter i vägen för kursledningens förberedelser och försök.

¹ Jämf. „Akademiska uppslag“ I—II.

III.

Av det föregående torde framgå, att Åbo akademikommitté, livligt stimulerad av den akademiska verksamhet som vidtagit i Åbo, blivit en kraftigt arbetande institution. Dess leder hade tätat efter inval av nya medlemmar, fasthet och klarhet utmärkte dess program, vilket kunde uttryckas i den av segerviss optimism uppburna parollen: Åbo akademi skall bliva en verklighet!

Sommaren 1916 ansågs ögonblicket vara inne att skrida till avgörande åtgärder. Vid akademikommitténs möte den 22 juli behandlades ett något tidigare väckt förslag om tillsättande av ett organisationsutskott, med uppgift att förbereda frågor angående kommitténs organisation, dess fonder och penningmedel m. m., särskilt med avseende å insamlingen av nya medel. Frågan bordlades, men föranledde omedelbart tillsättandet av ett provisoriskt ekonomieutskott, vilket „ägde att tillvarataga aktuella ekonomiska intressen.“

Finansutskott
tillsättes.

Vid följande kommittémöte den 9 september modifierades förslaget och ledde till, att ett finansutskott tillsattes enligt följande av kommittén fixerade instruktion:

„Det jämväl av tre personer sammansatta finansutskottet har till uppgift att förbereda frågor angående Åbo akademikommittés

fonder och penningmedel m. m., särskilt med avseende å dessas tillväxt, placering och användning, samt att även i sådana frågor inkomma med självständiga förslag och framställningar“.

Finansutskottet erhöll följande sammansättning: bankdirektör J. Lönnblad (ordf.), kommerserådet Magnus Dahlström och assessor G. Arrhenius, vilka förut bildat ekonomieutskottet.

Under de närmaste tre månaderna rådde utom invigda kretsar fullkomlig tystnad kring finansutskottets arbete. Man var medveten om, att en insamling bedrevs, och trodde sig kunna hoppas, att denna skulle ställa till akademikommitténs förfogande några hundratusen mark, på det att kommittén skulle kunna med räntemedlen och utan anlitan av privat välvilja täcka åtminstone sina löpande utgifter; — man hade ju i sex års tid fått nöja sig med en grundfond av 10,000 mk och litet därtill. Att insamlingen skulle leda till något resultat, det kunde man med tanke på den ekonomiska ställningen på förhand räkna ut. Året 1915 hade genom åtskilliga sammanstötande omständigheter blivit ett gynnsamt år för en god del av vårt lands industri, dividenderna utföllo rikligt, penningtillgången ökades märkbart, och de flesta större förmögenheter växte, under det att nya sådana uppstodo genom enskild företagsamhet. Att närmare karakterisera landets ekonomi under dessa år av krigsvinster och nyckfulla värdestegringar, är här varken avsett eller möjligt. Det må dock nämnas, att någon kännedom om åbopsykologien, där ett djupt altruistiskt drag så ofta visat sig, där allmänkänslan är så påfallande, gav skäl till förhoppningar av ovan antydd art.

Men resultatet överträffade vida också de djärvaste förväntningar. Och att detta resultat skulle ikläda sig de storstilade former, som framträdde vid kommitténs minnesvärda möte den 15 december, kunde ingen ana.

Den oförglömliga stunden med dess sällsamt mäktiga stämning må här återges genom akademikommitténs protokoll för nämnda dag:

Vid mötet den
15 dec. 1916
anmäles en-
donation av
c. 3 millioner
mark.

„Genom sin ordförande, bankdirektör J. Lönnblad, meddelade Åbo akademikommittés finansutskott, vars uppgift är att förbereda frågor angående Åbo akademikommittés fonder och penningmedel m. m.

att av ett antal medborgare i Åbo, intresserade för realiserandet av akademiplanerna, i utsikt ställts en summa av i det allra närmaste tre millioner mark till stöd för det framtida förverkligandet av tanken på en svensk högskola i Åbo. Medlen skulle stå till förfogande, så snart de kunde emottagas av en organisation eller institution, vilken ägde karakteren av juridisk person och som sålunda innebure fullt betryggande garantier för medlens förvaltande och framtida användande i det av givarna fixerade syftet. Det tillförsäkrade beloppet hade, med undantag för etthundra tusen mark, vid vilka knutits villkoret om tillgodoseendet vid högskolan av de praktiska-ekonomiska kraven, ställts i utsikt utan några som helst speciella förbehåll eller betingelser i avseende å gestaltandet av den blivande högskolan.

Efter en stunds diskussion, under vilken prof. Rindell bl. a. uppläste ett utlåtande av f. senatorm Aug. Nybergh angående föreningars ställning och frågan om stadfästelse å föreningsstadgar, beslöt kommittén giva finansutskottet, vilket berättigades att anlita experter, i uppdrag att inkomma med förslag i anledning av den utfästa donationen.

Härpå reste sig ordföranden, dr W. Stadius, och bad att på kommitténs vägnar få uttala dess djupt kända tacksamhet för den storartade gåva, som nu tillförsäkrats den tillärnade svenska högskolan i Åbo. Talaren anhöll att finansutskottet, som på ett så resultatrikt sätt fullföljt ett betydelsefullt värv, ville till de högsinnade donatorerna överbringa uttrycken för kommitténs vördsamma erkänsla.

Den glädje och tillfredsställelse, som utlöstes genom den utlovade donationen, voro desto intensivare som längtan att se

akademien rycka närmare verkligheten förtätats i allas sinnen under de senaste åren. Man tyckte sig nu ha akademien inom räckhåll, och förvisso var så fallet. Många mödosamma fjät hade man för det stora målets nående ännu varit beredd att vandra, nu var mödan till följd av ädelt sinnade medborgares offergärning till stor del undanskjuten, ja, gärningen var utförd av dem som bringade akademikommittén och hela landet den imponerande julgåvan år 1916!

Ej under att tacksamheten både enskilt och inför offentligheten tog sig starka och vackra uttryck. Vål var donationen t. v. anonym, men man visste väl ungefär, var de män stode att söka, som mest bidragit till densamma. Dock låg det i sakens natur, att den offentliga hyllningen mer riktade sig till Åbo såsom „donatorernas stad“ än till de enskilda personer, som gärna trädde tillbaka för sin hemstads framgång och dess ärorika namn.

Den stämning den stora akademidonationen väckte till liv var såväl djup som utmärkt av en utomordentlig lyftning. I en tid då jäktandet efter profit och vinster, särskilt de föga tilltalande krigsvinsterna, spelade en så stor roll, hade åtskilliga medborgare givit prov på oegennytta och högsinne, stora nog att med makten av ett betvingande hjältespråk tränga genom dagens larm.

Tidningarna överallt i landet meddelade skyndsamt sina läsare den betydelsefulla nyheten, de svenska tidningarna givetvis med speciell betoning. Det svenska ortsbladet Åbo Underrättelser framhöll, att denna utfästelse för ett kulturföretag var den märkligaste, den till belopp och syftning största i vår nyare odlingshistoria. „Ehuru gåvor för den här alltmera kärvordna och bland landets svenska befolkning mer och mer förtrogna tanken på en 'academia rediviva' i Åbo voro att vänta, efter vad man trott sig veta, torde dock ingen vågat ens drömma om, att en så stor fond i ett slag skulle finnas disponibel. Hela frågan inträder därmed i ett nytt plan, träder oss närmare in på livet.“ Ytterligare be-

Offentliga
omdömen.

tonades vikten av den nya högskolan för Åbo stad, som skulle tillföras intelligens, vetenskaplig anda och ungdom, för den svenska befolkningen, som skulle vinna ökad styrka och livaktighet genom tillvaron av en sådan bildningsanstalt som den blivande högskolan, för vidsträckta kretsar i hela landet, som måste känna glädje över det adla medborgarsinnets ljusbringande verk.

Huvudstadstidningarna dröjde ej att i ledande artiklar av fullaste hjärta sekundera. Ur Huvudstadsbladet må anföras följande intressanta uttalande. „Genom denna starka känsla av pietet för orten och dess minnen, stolthet över dess forntid och offervillighet för dess framtid, vilken ej sällan, ur helsingforsisk synvinkel kunde te sig något trång men i själva verket är karakteristisk för gamla samhällen, som känna sig äga en ärorik historia och kraft till ett individuellt framtida liv, ha de svenska kulturtraditionerna skyddats för det förflackande, som så starkt hotar i yngre samhällen med en kraftigare yttre expansion. Och häri skall, så länge denna anda fortlever i gamla Åbo, säkert en svensk högskola framgent äga ett stöd och ett hägn.“

De finska tidningarnas ställning var ej lika enhetlig. Mycket allmänt uppfattades donationen, likasom hela tanken på en enbart svensk högskola, som en yttring av den svenska „separatism“ vilken hos den finska politiska partiledningen varit så illa anskrivnen allt från tiden för delningen av de tvåspråkiga avdelningarna vid Helsingfors universitet, svenska kulturfondens uppkomst och begynnelsen av den svenska nationalitetens medvetna försök till samling inom sig. En nationalistisk fläkt drog tvivelsutan genom de finska bladen till följd av den stora akademidonationen, dock må vissa överdrivna och av ledande partiorgan motsagda yrkanden, som sågo dagen vid denna tid, gärna här förbigås.¹ Ett lugnt och frisinnat uttalande gjordes av åbobladet Turun Sanomat, som

¹ T. ex. i Tammerforstidningen Aamulehti, dec. 1916.

sade sig visserligen antaga, att den nya högskolan i hög grad komme att öka den svenska befolkningens makt i Åbo, men dock ur allmän synpunkt erkände den betydelse för hela samhället, som högskolan komme att äga, likasom bladet oförbehållsamt erkände den osjälviskhet, kulturella förståelse och uppskattning av odlingsarbetet, som donationen bar vittne om. Detta allt, ansåg bladet, vore att efterlikna även på finskt håll och manade till kraftanstängningar. Sålunda uppfattade kunde de svenska planerna sägas vara till gagn även för finska strävanden.

Den stora nyheten gick även på journalistikens alla vägar snabbt över landets gränser. Utlandet, representerat närmast av den skandinaviska Norden¹, dröjde ej att genom sin press och periodiska litteratur följa erkännande i spåren. Det kan tryggt sägas, att akademiplanerna och åtgärderna för deras förverkligande kanske gjorde mer för befastandet av Finlands anseende i Norden än något annat under långa år.

Med värtalig kraft gav Helsingfors universitets rektor i sitt inskriptionstal vid vårterminens början det bästa uttryck för donationens sociala betydelse. Bakgrunden av missnöje hos tusende, vilka i det kapital, som hopats genom kommersiell id, spåra frukterna av sitt eget slitande och dystra arbete och önska, att detta kapital måtte komma samhället i dess helhet till godo, denna bakgrund hade fått mottaga den upphöjda bilden av ett privat initiativ, en fri offervillighet, som förtjänade att värdesättas såsom det vackraste dokument av mänsklig och medborgerlig sinnerart.

„Det är vad man kallar rikedomens ansvar och höga förpliktelse, en tanke, lätt framkastad utifrån d. v. s. av sådana, — och

¹ I den ryska tidningen Russkaja Volja ingick en artikel om planerna på nya universitet i Finland, främst den blivande högskolan i Åbo. Uppsatsen innehöll ett uttalande om Åbo såsom kulturstad och centrum för ett sällsamt medborgarsinne. — De finska universitetsplanerna (Jyväskylä och Lahtis) omtalas även.

de utgöra ju mängden, — för vilka den icke behöver få karakteren av ett personligt krav, men sällan ordentligt senterad och ännu mindre motsvarad av sådana, som den är ägnad att på fullt allvar gälla. Ses den då en gång både djupt senterad och i ädel gärning besegrad såsom det nu skett i fråga om de stora donationer vi ha för ögonen, då går likasom en lättnadens och befrielsens hälsovåg genom hela samhället, dess söndrade leder rycka närmare samman, och vi ha anledning att böja oss villigt, tacksamt, beundrande inför mänskliga och medborgerliga kvaliteter, dem vi kalla sann upplysthet och välvilja i förening och önska ha ställda som förebild.“

Allmän diskussion i akademifrågan.

Det ligger i sakens natur, att det intresse, tanken på en akademi i Åbo redan i sig själv väckt till liv, skulle tillföras den rikligaste näring genom den nyvunna möjligheten att inom en överskådlig framtid realisera akademiplanerna. Att den nya högskolan verkligen skulle kunna komma till stånd i någon form med tillhjälp av det till buds ställda kapitalet, därom syntes ej råda allvarliga tvivel. Man visste, att t. ex. Göteborgs högskola begynt sin verksamhet med ett kapital av 1,700,000 kronor, tillräckligt för en begynnelse med 7 professurer. Och ingen kunde veta, om ej det ekonomiska livets raska uppsving kunde leda till en lika rask ökning av de redan vunna tillgångarna.

Efter donationens framträdande inleddes därför med årsskiftet 1917 som på en given paroll den livligaste diskussion om akademifrågan i hela dess vidd. En del blänkare hade väl gått förut. Redan under sommaren hade i Åbo Underrättelser publicerats en uppsatsserie kallad „Akademiska uppslag“, i vilken med erfarenheter från de akademiska sommarkurserna och en mångsidig utredning som grund framlagts ett projekt i akademifrågan. På hösten hade ett uttalande om behövligheten av en teknisk högskola publicerats.

Men detta var blott en ringa början. De dagliga tidningarna publicerade den ena redaktionella artikeln efter den andra, berörande i princip och detaljer den nya högskolans tilltänkta program, dess organisation och vetenskapliga uppgifter; för insända uppsatser upplätos spalterna obegränsat. Huvudstadstidningen Dagens Press inledde en enquête i frågan. Tidskrifterna bragte saken på tal. Nya Argus och Finsk Tidskrift publicerade mycket uppmärksammade uttalanden av namngivna författare. I den kortlivade, radikalt svenska Östsvensk Tidskrift ingingo en del förslag, och det av svenska studenter i Helsingfors utgivna Studentbladet gav även det sina bidrag till meningsutbytet.

Åbo akademikommittés eget organ, Årsskriften, deltog givetvis i diskussionen enligt en av redaktionen uppgjord plan att genom självständiga ingående uttalanden av de olika meningsriktningarnas förespråkare få akademifrågan allsidigt, grundligt och lidelsefritt belyst. Årsskriften utkom första gången någon tid innan akademikommittén principiellt avgjorde sin ståndpunkt.

Naturligtvis fördes diskussionen ej enbart publicistiskt. Alla de svenska studentföreningarna vid Helsingfors universitet diskuterade akademifrågan och framställde sina olika opinioner. Det största intresset knöt sig dock självfallet kring Åbo akademikommittés egna förhandlingar. Dessa försiggingo i främsta rummet vid det enkom för diskussion av akademiens blivande program sammankallade mötet den 27 januari 1917, därefter även vid mötet den 25 nästföljande april, då beredning beslöts, samt slutligen vid beredningskommitténs sammanträden och vid det avgörande mötet den 18 juni.

Pressdiskussionen var icke sällan beställsamt irriterad. Man kände, att man rörde sig på en brännande grund, och inför det väntade avgörandet, vilket ställde nerverna på svåra prov, gävo sig otåligheten och lusten att driva fram en viss vetenskap eller vetenskapsgrupp, en viss personlig åsikt, stundom överdrivna

uttryck. En författare i Nya Argus ansåg t. o. m., att det ej borde doneras mera pengar, innan målet tydligt utstakats, „annars kan det hela ohjälpligt skadas, splittras och söndersmulas“.

Tidningen Veckobladet införde under rubriken „Fördärliga planer“ en resolut artikel mot den vid akademikommitténs möte i början av 1917 yppade strävan att giva akademiens program ett sådant innehåll, att densamma genom konkurrens med Helsingfors universitet skulle komma att försvaga den svenska undervisningens ställning vid universitetet. I samma anda, men i bättre avvägda ordalag, uttalade sig även Huvudstadsbladet.

Det livliga nit för akademiplanernas belysande, som åtskilliga tidningars krönikörer utvecklade i sina snapshots, åstadkom stundom ett uppfyammande yrkande, att allmänheten ännu länge borde få kåsera i frågan! Detta föranledde i ett fall en interpellation till dem, som hade avgörandet i sin hand, om en snar lösning verkligen vore att befara?

De finska tidningarnas inlägg hade knappast någon saklig betydelse. I annat sammanhang må beröras den egentliga inbörden av deras ingripande och resultatet därav.

Referat av
diskussionen.

Då det gäller att göra sig en bild av akademidiskussionens innehåll, torde det vara lämpligast att skärskåda den från vissa huvudsynpunkter, varvid samtidigt förberedande åtgärder och på sak verkande omständigheter kunna beröras ävensom anknytning ske till åsikter och stämningar under akademifrågans tidigare skeden.

På tal om den grundläggande akademiorganisationen, om akademiens namn, språk, betydelse för Åbo och för den svenska nationaliteten, dess förhållande till Helsingfors universitet, dess planläggning som en forsknings- och undervisningsinstitution, skall tydligt nog framvisas, att diskussionerna på dessa punkter företedde opinioner eller ledde till resultat, som gjorde avgöran-

det lätt. Därefter skall ett referat av meningsutbytet om akademiens vetenskapliga innehåll visa, huruledes opinionerna här i det sista stodo emot varandra med starka och hållbara argument, till den grad att avgörandet syntes mer än vanskligt. Slutligen återstår att redogöra för beredningskommitténs uppdrag och förslag samt för det slutliga avgörandet i fråga om akademiens uppgift och organisation.

En viktig del av diskussionen rörde gestaltandet av den organisatoriska grund, på vilken hela akademien skulle vila. Vem skulle, med ett ord, utgöra akademiens ägare och högsta bestämmande myndighet?

Akademiens
grundläggande
myndighet.

Det ansågs klart, att Åbo akademikommitté som sådan icke var skickad för den maktpåliggande uppgiften. Kommittén hade från början bildats för akademifrågans „utredande samt för vidtagande i övrigt av nödiga åtgärder“. Enligt kommittén vid dess tillsättande förlänad rättighet hade den kompletterat sig med lämpliga medlemmar, bland vilka visserligen ingingo de största donatorerna och många om akademiarbetet högt förtjänta personer. Men man hade likväl en känsla av, att kommittén genom sin redan av namnet antydda s. a. s. tillfälliga uppgift icke hade möjlighet att utan vidare övertaga akademiföretagets ledning, särskilt då flertalet av de personer, vilka ekonomiskt hade sört för akademiens grundande, stodo utom kommittén.

Redan under tidigare skeden hade problemets lösning varit föremål för tankeutbyte.

En möjlighet var att följa exemplet från Stockholms högskolas grundande, varvid företagets kraftigaste stöd utgjorde den 1869 bildade Högskoleföreningen, vilken senare överlämnade sitt mandat åt en särskild styrelse då högskolan trädde i funktion.¹ Med

¹ I Göteborg framträdde samhället självt såsom ägare till högskolan, men en motsvarande anordning ansågs för Åbo blivande akademi utesluten.

stöd av lagen om församlingsfrihet av år 1906 kunde visserligen akademikommittén betrakta sig såsom en fristående förening med rätt att besitta egendom, och kommittén hade allaredan trätt fram såsom juridisk person genom att i praktiken vara ägare till de visserligen ringa penningmedel den före den stora donationens tillkomst förfogade övet, samt genom att med bokförläggare uppgöra kontrakt.

Skärpningen av förhållandet till Ryssland, särskilt efter krigsutbrottet 1914, gjorde dock situationen oroande. Skulle man på den av kommittén erbjudna, av regeringen icke på något sätt erkända grunden hava möjlighet att uppbygga något bestående och oantastbart? Gåvo förhållandena någon säkerhet för, att de kapital, som hopbringats, skulle erkännas såsom en laglig institutions lagfångna egendom, eller tydde ej fastmer allting på att en fläkt från öster kunde fälla det hela såsom ett korthus?

Situationen ansågs bekymmersam och många förslag väcktes och förkastades. En gång lutade mångas mening åt tanken att grundlägga den centrala organisationen i form av ett aktiebolag med begränsad rätt för aktieinnehavare att överlåta sina aktier till annan person och med bordsrätt i kritiska fall. Tanken vann likväl ej allmänt understöd. Aktiebolagsformen ansågs varken fullt harmonierande med företagets kulturuppgift eller ens till alla delar säker och ändamålsenlig.

En annan möjlighet diskuterades även allvarligt, ehuru för det mesta utom protokollet. Man trodde sig genom att ställa företaget under skydd av en förut legaliserad förening kunna erbjuda detsamma nödig trygghet. I sådant avseende nämndes främst föreningen Svenska Bildningens Vänner i Åbo, vilken förening hade en några decennier lång hedrande bana bakom sig såsom främjare av bildningslivet i Åbo. Den sålunda åsyftade anordningen tänkte man sig som mer eller mindre provisorisk; den skulle taga en ända, så fort med inträffande politiskt gynnsam-

mare tider en särskild akademiförening kunde bildas och ställas på egna fötter. Man tänkte sig, att föreningen S. B. V. skulle utåt framstå såsom den formella ägaren av akademiorganisationens fonder och övriga tillgångar. Föreningen skulle emellertid vara bunden i så måtto, att en delegation, bestående av samtliga donatorer och akademikommitténs medlemmar, skulle giva styrelsen för S. B. V. instruktioner rörande förvaltningen och användningen av de donerade medlen. Styrelsen och delegationen kunde åter tillsätta t. ex. ett femmannautskott, som toge företagets realiserande om hand genom anlitan av avlönade krafter.¹

Såsom man lätt finner, visade detta komplicerade förslag framför allt, vilken vansklighet situation, som var för handen. Det föreslagna tillvägagångssättet erbjöd i sig självt så många svaga punkter, att man i det längsta ville undvika detsamma. Om från ryskt håll angrepp mot akademiföretaget vore att vänta — och sannolikheten av sådana kunde man ej dölja för sig — så kunde ett brutalt inskridande utan vidare riva sönder akademiföretagets formella rättsskydd. Härtill kom, att även S. B. V:s karakter av legaliserad förening drogs i tvivelsmål, utan att bindande kunna bevisas. Under sådana förhållanden fick hela denna plan långsamt förfalla. —

Möjligheten att grundlägga en särskild akademiförening hade redan tidigare behandlats och fick ny aktualitet genom tillkomsten av den vid mötet den 15 december 1916 anmälda stora donationen, i det att som villkor för de donerade medlens överlämnande hade uppställts tillvaron av en organisation eller institution, vilken ägde karakteren av juridisk person och gav fullt betryggande garantier för medlens förvaltande och framtida användning.

Åt finansutskottet överlämnades vid nämnda möte att bereda frågan, varvid experter finge anlitas.

¹ Emil Schybergsons förslag vid mötet den 27 jan. 1917.

Förslag om en akademiförening.

Det som definitivt gjorde det möjligt för det blivande akademiföretagets ledande män att giva institutionen självständiga former, var den ryska revolutionen i mars 1917. De underhandlingar, finländska delegerade inledde med furst Lwoffs ministär, ledde till, att den lagliga ordningen i Finland fick nämnda ministärs sanktion genom manifestet till Finlands folk av den 20 mars. Lagligheten kunde med stöd av detta manifest och därmed sammanhängande förhållanden anses återställd, landets grundlagar trädde åter i kraft, och den politiska himlen hade som genom ett trollslag ljusnat.

Frågan om akademiföreningen framträder mot denna nya bakgrund ånyo vid kommitténs möte den 25 april, varvid ett förslag till stadgar förelåg, som utarbetats under ledning av senator August Nybergh. Förslaget är av största intresse, då det utgör första försöket att lägga grunden till Åbo akademi. Det må därför här i sin helhet anföras:

„Undertecknade bilda härigenom en förening för grundande och upprätthållande av en högskola eller akademi i Åbo med svenskt undervisningsspråk samt antaga för föreningen följande stadgar:

STADGAR FÖR ÅBO AKADEMIFÖRENING.

§ 1.

Åbo akademiförening har till ändamål att med de tillgångar, som i sådant avseende blivit donerade eller eljest tillhöra föreningen, grunda och upprätthålla en högskola eller akademi i Åbo med svenskt undervisningsspråk.

Föreningens hemort är Åbo stad.

§ 2.

För föreningens förbindelser svara dess medlemmar endast med den egendom, som tillhör föreningen.

§ 3.

Föreningens medlemmar utgöres av dess stiftare samt de andra personer, vilka av stiftarna vid konstituerande möte enhälligt antagits till medlemmar och äro villiga att i föreningen inträda.

Efter konstituerande mötet ankommer antagande av nya medlemmar å ordinarie föreningsmöte, varvid omröstning sker med slutna sedlar och frågan avgöres med enkel röstövertikt.

Ej må antalet föreningsmedlemmar överstiga femtio, ej heller understiga tjugu.

Medlem äge när som helst utträda ur föreningen, dock utan rätt till någon andel i dess tillgångar; vare ock skyldig att erlagga det löpande årets medlemsavgift.

Medlemsavgiftens belopp fastställs vid ordinarie föreningsmöte och kan vid annat enahanda möte ändras.

§ 4.

Förvaltningen av föreningens och högskolans angelägenheter handhåvas av föreningens styrelse, såframt ej vid föreningsmöte beslutes, att ärenden, som omedelbart angå högskolan, eller visst slag av dem, skola handläggas av en särskild nämnd. Fattas sådant beslut, bör nämndens sammansättning och befogenheter av mötet bestämmas.

§ 5.

Styrelsen består av fem medlemmar, valda vid föreningsmöte för en tid av fem år.

Av medlemmarna avgå de fyra första åren en efter lottnings årligen; sedermera avgå medlemmarna i tur.

Avgår någon innan tiden för hans uppdrag tilländalupit, utses annan för den återstående tiden.

Styrelsen utser inom sig årligen ordförande och är beslutför då tre medlemmar tillstädeskommit, såframt de äro om beslutet ense. I övrigt avgör vid lika rösttal ordförandens röst.

Över de fattade besluten föres protokoll.

§ 6.

Föreningens räkenskaper avslutas för kalenderår och skola, jämte styrelsens berättelse över förvaltningen och högskolans verksamhet un-

der året, inom följande februari månad överlämnas i avseende å granskning till de av föreningsmötet utsedda revisorerna.

Berättelse över revisionen bör inom påföljande mars månad vara inlämnad till styrelsen.

§ 7.

Föreningsmedlemmarnes beslutanderätt i föreningens angelägenheter utövas vid föreningsmöte av därvid närvarande medlemmar.

Kallelse till föreningsmöte, som bör hållas i Åbo, skall vara införd två gånger i någon i Åbo dagligen utkommande tidning, andra gången minst åtta dagar före mötesdagen, eller ock på annat sätt, lika tid förut, vara föreningens medlemmar delgiven.

Mötet öppnas av styrelsens ordförande, varefter de närvarande medlemmarna utse ordförande för mötet.

Vid mötet föres protokoll, som skall justeras av ordföranden och två vid mötet utsedda medlemmar.

§ 8.

Beträffande föreningsmöte skall gälla:

att envar medlem tillkommer en röst;

att medlems rösträtt ej må genom ombud utövas;

att val utom i de fall, som nämnas i § 7, 3 och 4 mom., förrättas med slutna sedlar, varvid, om rösterna utfalla lika, frågan avgöres genom lottning; samt

att i övriga frågor vid lika rösttal den mening gäller, som biträtts av ordföranden.

§ 9.

Ordinarie föreningsmöte hålles årligen inom April månad å tid, som styrelsen bestämmer.

På ordinarie föreningsmöte ankommer

att fastställa bokslutet för föregående verksamhetsår;

att besluta om decharge för styrelsen samt angående övriga åtgärder, som kunna föranledas av styrelsens förvaltning och redovisning;

att förrätta val av styrelsemedlemmar i stället för den eller dem som avgå; samt

att verkställa val av två revisorer och två revisorssuppleanter för löpande år.

I fall av behov kunna dessa val även förrättas å extra föreningsmöte.

Skola vid ordinarie föreningsmöte andra ärenden förekomma än de ovan nämnda, böra de i kallelsen uppgivas.

§ 10.

Extra föreningsmöte skall hållas, då styrelsen anser sådant nödigt eller då minst tio föreningsmedlemmar det påyrka; och skall i kallelsen uppgivas det eller de ärenden, som vid mötet förekomma.

§ 11.

Ändring i föreningens stadgar kan beslutas av föreningsmöte, såframt minst två tredjedelar av de närvarande medlemmarna därom förena sig samt det fattade beslutet med enahanda röstpluralitet godkännes av ett nytt möte, utsatt att hållas minst en månad efter det förra.

Vad nu är sagt, gälle ock i fråga om föreningens upplösning, dock att röstpluraliteten bör uppgå till fyra femtedelar av de avgivna rösterna.

§ 12.

Varder föreningen upplöst, skola dess tillgångar, såframt ej i fråga om donerade medel av donatorerna annorlunda bestämts, tillfalla Svenska Litteratursällskapet i Finland; och bör Litteratursällskapet i avseende å medlens användning i främsta rummet beakta det syftemål, som ovan i § 1 är sagt, samt, så vitt sådant icke är möjligt, tillgodose andra svenska bildningsändamål.

Av största intresse är även behandlingen av detta förslag inom akademikommittén.

Samma dag mötet hölls, den 25 april, innehöll Åbo Underrättelser i föreningsfrågan en ledande artikel, vari tidningen konstaterade de tvenne möjligheter, som förelågo för frågans avgörande, och i valet mellan en strängt begränsad och en öppen förening, opterade för en åtminstone inom vissa gränser öppen förening på bred bas, uppbyren av det stora intresset i hela vårt land för en svensk högskola. Tidningen ville dock giva initiativtagarna bestämmanderätten, likasom den fann det klart „att

Åbo bör äga huvudinflytandet på akademiens gestaltning och verksamhet och att bestämmandet icke kan överlämnas åt massmöten utan bör förbehållas en krets av närmast, varaktigast intresserade.“

Dessa åsikter, som även vunnit medhåll inom kommittén, ledde till diskussion vid mötet, där en del talare understödde dem. Härom säges i kommitténs protokoll:

Stiftelseformen diskuteras.

„Med anledning av privat och i dagspressen framställda yrkanden, att den sammanslutning, en stiftelse eller en förening, som uppbär Åbo akademi, ej borde anordnas så exklusivt som förevarande förslag till stadgar avsåg, framställdes vid mötet av åtskilliga talare förslag därom, att till den institution, som i fråga om ägande- och beslutanderätt främst representerade akademien, skulle anslutas en yttre medlemsring av medborgare, vilka i sin mån ville stöda akademiföretaget.

Detta förslag vann allmänt understöd, utan att dock föranleda beslut.

Företogs härefter, utgående från den nu intagna ståndpunkten, en förberedande detaljgranskning av förslaget till stadgar.

Sedan detaljgranskningen slutförts, godkändes följande resolutionsförslag:

„Mötet överlämnar åt en beredningskommitté av fem personer att till ett följande möte, i enlighet med behandlingen vid mötet den 25 april, inkomma med förslag till stadgar för en stiftelse för övertagande av Åbo akademi. Förslaget uppgöres med hänsyn till möjligheten att till stiftelsen ansluta en akademiförening på bredare bas.

Till medlemmar av denna kommitté valdes herrar E. Dahlström, Stadius, Lönnblad, G. Arrhenius och Aug. Jusélius.“

I detta protokoll antydes stiftelseformen första gången; troligen hade den juridiska expertens vid mötet den 15 december upplästa förberedande utlåtande dock berört även denna möjlighet.

Det framgår sålunda, att åsikterna redan den 25 april röja en viss lutning åt anordnandet av den grundläggande, besittande och högsta beslutande myndigheten i form av en stiftelse, och vi vilja här påminna om förefintligheten av moderna förebilder för denna säkra och kraftiga föreningsform ur vårt lands nyaste kulturhistoria. Abel Landéns skapelse Svenska folkakademien i Malm har stiftelsekaraktär likasom den i fråga om ekonomiska tillgångar rikt utrustade Brita Maria Renlunds fond i Helsingfors, andra institutioner av samma slag att förtiga.

Ytterligare framgår, att det i fråga om den organisatoriska grund, på vilken Åbo akademi skulle vila, under diskussionen och beredningen bildat sig en opinion, vilken gjorde avgörandet ganska lätt.

Det blev sedan den myndighets sak, som skulle efterträda Åbo akademikommitté, att i frågan fatta det formella beslutet.

Frågan om den blivande lärdomsinstitutionens namn beredde icke mycket huvudbry: själva namnet akademi var vordet alltför populärt, för att något annat på allvar kunnat upptaga konkurrensen. I Åbo Underrättelsers artikelserie 1907, som visserligen bar till överbudrik „Ett svenskspråkigt universitet i Finland“, ingingo följande entusiastiska hyllningsord: „Åbo akademi! Det ljuder som klang från längst förlutna tider, från Per Brahes, från det gustavianska tidevarvets, från Porthans dagar“.

Akademi, universitet eller högskola?

Akademiamnamnet var från början en fana, som ställdes fram för att väcka de rätta tankeassociationerna, den rätta stämningen. I detta namn koncentrerade sig en god del av uppgiften, det inrymde traditionen, flydda tiders minnen och ära, vilka det gällde att väcka upp ur sin slummer, på det att de ännu en gång måtte kunna trycka sin gyllne text på historiens blad. Åbo akademi skulle, beseglade en akt av historisk rättvisa, uppstå ur sin grav!

De invändningar, som gjordes mot det av opinionen starkt befästa akademinamnet, utgingo från, att detsamma i dess vedertagna betydelse icke exakt täckte det, som med den nya lärdomsanstalten åsyftades. Akademierna utgöra numera överhuvud fria lärdomscentra, ägnade den vetenskapliga forskningens högsta uppgifter och följaktligen i regel befriade från skyldigheten att utöva undervisningsverksamhet. Akademitanken i Åbo gavs ju allmänt en helt annan syftning: den allmänna åsikten var, att akademien borde utgöra en högskola för den svenska ungdomens behov, och alltså borde stå samhällets liv nära.

Man kan även lägga märke till det faktum, att alla de, som i den stora akademidiskussionen förfäktade enbart tekniska eller ekonomiska intressen, gärna talade om en blivande högskola, och man kan mycket väl förstå, att ett institut för tillämpad vetenskap icke lämpligen kunde gå under rubriken akademi. Direkta förslag om benämningen universitet eller högskola framställdes även, utgående dels från strävandet att undvika en benämning, som kunde tyckas mången alltför anspråksfull, dels för att undvika sammanblandning med den forna Åbo akademi, vilken ju, — överflyttad som den blivit till Helsingfors, — på sätt och vis fortfarande ägde bestånd, ehuru under nytt namn.

Alla dessa invändningar vägde emellertid mycket lätt emot de skäl, som talade för det ärorika akademinamnet.

Man torde kunna anse frågan praktiskt avgjord redan vid akademikommitténs första diskussionsmöte, i vars protokoll vi läsa följande uttalande:

„Utan närmare, bindande precision i namnet, kunna vi väl trygga oss vid den historiska firman Åbo akademi, som fått ny hävd i våra dagars strävanden. Akademi är ock ett världsnamn för högre undervisning i vetenskap, konst och praktisk verksamhet.“¹

¹ F. Gustafssons yttrande den 27 jan.

Akademiens språkfråga var även från början löst: akademiens språk skulle bliva svenska. Något annat hade aldrig i initierade kretsar varit på tal och var ej heller förenligt vare sig med akademikommitténs eller donatorernas vilja eller den svenska allmänhetens önskningsar. Akademiens språk.

Då emellertid också på denna punkt en diskussion inleddes, bör åt frågan ägnas en viss uppmärksamhet, särskilt som vissa principiella spörsmål under diskussionen belystes, likasom även formella. Att avgörandet därjämte hade sina praktiska följder, kan måhända framgå vid en närmare undersökning.

Första uppslaget gavs av en författare i Nya Argus, doktor Rolf Witting, som utgående från antagandet, att akademien skulle få formen av en för den studerande ungdomen avsedd högskola, gjorde gällande, att den svenska befolkningen i Finland med dess 400,000 individer icke skulle kunna leverera tillräckligt många studenter för att uppbära en egen högskola och samtidigt i avsevärt antal besöka statsuniversitetet. Totalantalet svenska studenter beräknade dr. W. till c. 1,000, och varje sektion eller fakultet hade av dessa att påräkna ett par hundra. En god del av sistnämnda kontingent skulle strömma till en svensk akademi i Åbo, och därefter, kalkylerade dr. W., skulle, med avtagande antal svenska studenter vid statsuniversitetet, krav därstädes komma att resas på inskränkning av den hittills tvåspråkiga undervisningen, vilket knappast vore lyckligt för den svenska kulturen i vårt land.

Konklusionen var därför: tvåspråkighet för akademien i Åbo. Såsom tvåspråkig skulle akademien bli uppbyggen av ojämförligt vidare kretsar i hela landet och självfallet få emottaga understöd även från finskt håll.

En kuriös utveckling fick författarens tankegång i följande uttalande: „Vill man därjämte hålla möjligheten öppen att av akademien i nödfall bilda ett värn för den svenska odlingen, kunde

ju i fundationsurkunden för de delar av akademien, som grundas av svenskar, inrymmas stadgandet, att den dag svensk undervisning portförbjödes vid universitetet i Helsingfors, i Åbo tvåspråkigheten uppges.¹

Mer än något annat visar detta sista uttalande, att förslaget icke var genomtänkt i sina konsekvenser. Teoretiskt ohållbar, skulle den föreslagna tvåspråkiga grunden i praktiken lett till de förvecklingar, man genom tillskapandet av Åbo akademi velat undvika.

Förslaget bemöttes omständligt av Åbo Underrättelser, som ägnade detsamma tvenne ledande artiklar i avsikt att en gång för alla klargöra, att en utveckling av den art, författaren i Argus antytt, måste anses fullkomligt utesluten.

Akademiens språkfråga blev inom kort ventilerad även på finskt håll. Det finska studentsamfundet „Yleinen ylioppilasyhdistys“ höll en sammankomst den 11 mars, varvid en stor nationalitetsdiskussion försiggick, i vilken flera av de finska partiernas ledande män deltog, bl. a. statsrådet Danielson-Kalmari, som i anslutning till den nyss berörda uppsatsen i Argus — ehuru av andra motiv — yrkade på, att i undervisningen vid Åbo akademi även finska språket borde bliva representerat.

Med anledning av nämnda möte och därvid fällda uttalanden, vilka merendels hade en finsk-nationalistisk karaktär, uppstodo åter tidningsfäktningar.

Sakligt koncentrerades den finska uppfattningen i akademiens språkfråga bäst av författaren Wolter Kilpi, som i en finsk huvudstadstidning¹ införde en längre, starkt känslöbetonad men säkert lojalt tänkt uppsats, innehållande yrkandet, att akademien skulle göras tvåspråkig. Av argumenteringen må anföras, att författaren ansåg Åbo akademi såsom enbart svenskspråkig

¹ Helsingin Sanomat, mars 1917.

komma att mäktigt påverka den finländska kulturens och Finlands folks uppdelning på en svensk och en finsk fraktion, vilket vore ofördelaktigt för båda parterna med hänsyn till kravet på enhetlighet. Författarens missuppfattning, att den svenska akademien vore att betrakta såsom en mot Finlands nationella kultur riktad angreppsposition, spelar i detta sammanhang en mindre roll.

Magister Kilpi bemöttes inför vederbörligt forum av professor Carl von Bonsdorff, som gent emot de nationalistiska finska yrkandena framhöll den inom de för akademien intresserade kretsarna rådande opinionen. —

Vi kunna ej undgå att märka, att den lösning akademiens språkfråga borde och måste få, bidrog till att stadga åsikterna inom finska kretsar beträffande tillvägagångssättet på detta håll. Ovan är påvisat, att den stora donationen utlöste rätt utpräglade finsk-nationalistiska rörelser ungefär vid årsskiftet. Kom så diskussionens tid, varunder även inför offentligheten fullt tydligt framgick, att den blivande högskolan skulle bliva en i språkligt och kulturellt avseende svensk institution. Härefter följde en ny finsk-nationalistisk våg omkring Kalevalafesten, det finska studentsamfundets diskussionsmöte i mars och gammalfinska partimötet i början av maj. Ur flertalet uttalanden på finskt håll framgår, att man ej ville ställa sig förstående till den svenska kulturella samling, som i Åbo akademi såg ett av sina uttryck. I sin ovanberörda uppsats säger magister Kilpi: „Vi finnar få icke utan strid uppgiva Åbo — — —.“

Tanken på ett finskt universitet i Åbo hade framkastats av magister K. N. Rantakari genom tvenne uppsatser i tidskriften Aika 1913—14, vari Åbo framhölls såsom den ort, där det nya finska universitetet av många skäl borde stå; Jyväskylä framställdes i detta uttalande såsom en olämplig universitetsort.

Händelsernas utveckling blev den, att Åbo finska universitets-

Det finska
universitetet
i Åbo.

förening (Turun suomalainen Yliopistoseura) grundlades genom ett förberedande möte i april 1917. Det konstituerande mötet ägde rum i november samma år efter det föreningen vunnit stadfästelse för sina stadgar.

Akademiens
betydelse för
Åbo.

Sedan ett decennium hade i Åbo tanken på akademien förknippats med föreställningen om en för hemstadens liv och strävanden betydelsefull institution; vad under ett tidigare skede av diskussionen härom anförts har i det föregående påvisats. Ära och anseende, intelligens, kunskaper, vetenskaplig anda, ungdom — detta skulle genom akademien i första hand tillföras Åbo.

I vad mån dessa allmänna antydningar påverkade akademiplanen, som just var under uppgörande, kan kanske genom en blick på diskussionen klargöras.

Man får väl i det allmänna och lovvärda strävandet att höja hemstadens ära och anseende se ett av de starkaste motiven för akademiens upprättande. Åbo stad, en gång den första av Finlands städer, huvudstad och akademistad, skulle få tillfälle att ånyo träda fram åtminstone i den sistnämnda egenskapen. Historiens orättvist hårda hand skulle höjas i en försonande, upplyftande gärning. Man kände det även såsom en nationell uppgift, värdig hela det finländska folket, som under det främmande herraväldets tid sett slaget mot Åbo utdelas av bevekelsegrunder, som sammanhängde med folkets tvångsorientering österut. Ånyo skulle man nu söka sig åt väster, öppnande alla de kulturens portar på vid gavel, genom vilka en gång lycka och människovärde sökt sig väg till det avlägsna Österland.

Allt vad ett samhälle kan vänta sig av ett livgivande andligt centrum, det väntade sig Åbo av den nya akademien. Väl insåg man klart, att den direkta eller praktiska nyttan av akademiens tillvaro icke borde överskattas. Akademiens vetenskapliga uppgift, dess ställning som läroinrättning, måste naturligtvis träda i

främsta rummet, och man fick ej ockra på så att säga biprodukterna av akademiens verksamhet. Att t. ex. överhopa akademiens professorer med kommunala eller andra medborgerliga uppdrag vore icke att rätt nyttja den förmån, deras medborgarskap i Åbo innebar. Man var från början medveten om, att akademien och dess män genom sin blotta tillvaro skulle verka höjande på den allmänna nivån i samhället. De förefintliga problemen skulle bli belysta — om också inom trängre kretsar — genom införande av nya tankeelement, en ny opinionsbildande faktor skulle införas i samhällets dagliga liv, buren av den högsta skolning och kritik, som vår nuvarande kulturform kan erbjuda. I huru hög grad man härvid räknade med allmänt erkända intellektuella värden, visa exempel från alla delar av vår kulturvärld, där huvudstäder eller längre hunna centrala orter funnit sig på ett visst stadium av utvecklingen vara i behov av det andliga och moraliska stöd en högre lärdomsinstitution, en akademi eller en högskola, kan giva, och därför, ofta med de största uppoffringar, skridit till en sådan institutions skapande.

Att Åbo stad kände sig stå just på ett sådant utvecklingsstadium torde i det föregående hava blivit påvisat.¹

Åbo stad hade vidare såsom ett kraftigt framåtsträvande samhälle länge känt sig i behov av nya och unga krafter på de flesta av samhällslivets områden. Man kunde säga som Per Brahe, att det rådde ingen brist på „vackre och bekväme ingenia till bokliga konster“, men väl på möjlighet att utbilda dem till det allmännas tjänst och att utbilda dem speciellt för samhällets eget behov.

Intresset för hemstadens ungdom och dess fortkomst förenade sig med det allmänna akademiintresset och ledde till de bestämdaste uttalanden och önskningsmål.

¹ Jämf. Elias Lodenius: Åbo högskola och Åbo samhälle, Årsskrift I, sid. 51; Åbo högskoleidé, sid. 2 ff.

Sedan decennier tillbaka hade man i Åbo blivit van att se ungdomen för en lång studietid dragas till huvudstaden och tillbringa många av sina bästa år fjärran från hemmet. Och ej nog därmed: de bästa begåvningarna kommo sällan tillbaka, de bundos vid statens ämbetsverk, vid universitetet eller andra högre läroinrättningar, vid huvudstadens press eller hundrade andra ekonomiska och kulturella uppgifter, som den allt centraliserande huvudstaden i så rikt mått hade att erbjuda. Huru mycken andlig utsugning hade ej under decennier vederfarits Åbo! Huru bittert hade det ej känts för den lokalpatriotiska staden att se många av sina bästa söner försvinna utom räckhåll! Man kunde uppräknat ett betydande antal personer inom huvudstadens ledande kretsar, vilka egentligen hört hemma i Åbo, men dragits till Helsingfors, på grund av att utkomst eller tillfredsställande verksamhets krets saknades i hemstaden.

Det är obestriddigt, att denna synpunkt påverkade mångens åsikt i diskussionen, och dess inverkan på akademiens allmänna gestaltning kan även konstateras.

I ett avseende väntade man sig av akademien en direkt och betydande nytta för hela det bildningsälskande Åbo. De populära föreläsningarna hade sedan 1903 upprätthållits av tillfälliga, mest från andra orter förvärvade krafter. Genom akademiens tillkomst hoppades man vinna föreläsare på närmare håll för upprätthållande av de populära föreläsningarna, vilkas värde såsom bildningsmedel man från första början insett och uppskattat.

Akademiens betydelse för den svenska nationaliteten.

Då fråga uppstår om den betydelse, den tillämnade akademien kunde få för vårt lands svenska nationalitet, kan man utgå från det faktum, att den icke ämnats till ett vapen i nationalistisk kamp mot det finska folkelementet. Därtill tänkte man för högt om akademien, om dess lärarkår, som borde hållas utom agitationens upprivande oro, om dess vetenskapliga uppgift, där ten-

densen borde vika för sanningssökandets objektivitet. Upprepade gånger betonades, att akademien ej var avsedd att tillfoga landets finska befolkning eller den finska kulturen avbräck av något slag i rättmätiga intressen och strävanden. Belysande är t. ex. följande uttalande:

„Att den nya högskolan skulle göras till en mot finskheten riktad kamporganisation är en idé, som saknar verklig grund. Däremot ligger det i sakens natur, — och det har aldrig dolts, — att det positiva arbetet för svenskhetens bevarande i Finland skall få ett stöd i högskolans program, hurudant detta än må bliva. Likasom på finskt håll arbetet för den finska nationalitetens utforskande tagit sig vackra uttryck och lett till resultat, som man även bland detta lands svenskar med glädje kan omfatta, likaväl bör det för den finska nationaliteten vara en källa till tillfredsställelse att finna vår forntids, vår egenarts skatter dragna fram i det dagsljus, som är gemensamt för oss båda“.¹

Vill man under rådande omständigheter emellertid i akademien se en försvarsposition gent emot anspråk och åtgärder på finskt håll, vilka ansetts hota den svenska befolkningen till dess existens och den svenska kulturen med undergång, så kan detta betraktelsesätt hava fog för sig och kan stödjas med belägg ur diskussionen.

Akademiens uppgift bleve ur denna synpunkt tvåfaldig.

¹ Årsskrift 1917, sid. 13. På finskt håll visade man sig i allmänhet ej förstående. Vid gammalfinska partimötet i maj 1917 antogs bl. a. följande resolution: „Därjämte klandrar mötet strängt den bland de svensksinnade framställda åskådningen, som vill tudela fosterlandet och uppvigla landets svensk- och finskspråkiga folkelement mot varandra och befria vårt folks svensktalande intelligens från dess skyldigheter mot finsk-nationella behov och strävanden samt berättiga den att ägna sina andliga och materiella krafter enbart till svenskhetens bästa“. I anledning av resolutionerna vid ifrågavarande partimöte konstaterar Hbl., „att strävandena för grundandet på privat väg av en rent svensk akademi i detta land sannerligen icke kunde erhålla en kraftigare påstöt än genom ett dylikt beslut“.

Först och främst gällde det att erbjuda det svenska folkelementet någon form av andlig ledning. „Vi hava ett oavvisligt behov av ett fördjupat och förädlad nationalitetsmedvetande, av en allt större idéskatt. Ty av detta beror arten av vår framtida kulturinsats i detta land och värdet av vårt fortlevande. Det kan väl icke vara oss nog att se till, att det även framdeles kommer att finnas folk i detta land, som talar och tänker på svenska. Huvudfrågan är innehållet i detta folks tal och tankar“.¹ Man var övertygad därom, att akademien — om ock blott genom sin existens såsom ett centrum för högt kvalificerat intellektuellt liv — skulle samla svenskheten såsom idé, vårda och utveckla den som sådan. „Den svenska stammens fortbestånd och förkovran i vårt land beror i främsta rummet av känslolivet hos de våra. Det är kärleken till vår forntid och hoppet om vår framtid, som framför allt böra stödjas och stärkas. Där dessa känslor äro vakna, följer allt annat av sig självt“.² Man kan fråga sig, vilken syftning uttalanden sådana som de ovan citerade hade i praktiken. De åsyftade närmast ämnesvalet för den blivande akademien. Akademien skulle markera sin ståndpunkt i nationalitetsförsvaret genom att på sitt program upptaga ämnen, vilka såsom forskningsobjekt uppställde den svenska nationaliteten eller olika sidor av dess liv, alltså svenska språket, historia, litteratur, arkeologi.

Den andra sidan av akademiens uppgift, så framt det gällde en verksamhet till den svenska befolkningens bästa, var att tillvarata ungdomens intressen, att bereda den tillfredsställande utbildningsmöjligheter för framtida verksamhet och utkomst. Man utgick i diskussionen från den omständigheten, att det svenska folkelementet förfogar över en proportionsvis rätt stor bildad klass, vilket historiskt förklaras därigenom, att denna klass

¹ Einar Holmberg i diskussionen den 27 jan.

² Hugo Pipping, Östsvensk Tidskrift, 25 jan. 1917.

för icke så många årtionden tillbaka hade att tillfredsställa hela landets behov, alltså även den finska befolkningens. Den naturliga utvecklingen har på finskt håll lett till skapandet av en egen bildad klass, en utvecklingsprocess, som ännu fortgår. Härav ha härflutit omgestaltningar i den svenska bildade klassens ställning. En undanträngning har redan länge varit märkbar. Statens tjänster och ämbeten hava efterhand alltmer råkat i finska händer, de tvåspråkiga kommunernas växande finska språkgrupper hava, jämte omläggningen av det kommunala livet, banat vägen för en förskjutning även på detta håll. Den snabba förfinskningen av en del kulturanstalter har följt därnäst. Tekniska högskolans förfinskning genom statuterna av 1908 berövar de svenska tekniska studenterna möjligheten att vinna utbildning på sitt modersmål. Vid universitetet balansera ännu språken mot varandra, men många gånger har man hotat med universitetets totala förfinskning, icke minst våren 1917, då den finsk-nationalistiska rörelsen tog stark fart.

Man påvisade med ledning av här nämnda sakförhållanden, att omsorgen om den svenska bildade ungdomens utbildning utan tvivel borde åläggas akademien. Skulle det dystra ödet drabba universitetet i Helsingfors, att svenska språket där skulle portförbjudas, så vore våra studenter utan möjlighet att i eget land inhämta vetenskaplig undervisning på svenska, och den närmaste följden härav skulle troligen bliva den, att vetenskapen inom en icke avlägsen framtid bleve utan svenska representanter i vårt land. Vilka konsekvenser detta åter skulle medföra med hänsyn till den svenska kulturen och i sinom tid även den svenska befolkningens ställning är lätt att inse.

Redan tidigt gjorde man gällande betydelsen ur denna synpunkt av en svensk högskola.

I fråga om den svenska studerande ungdomens utbildning må ännu nämnas, att den under de senaste tvenne decennierna kons-

staterade — i början sporadiska, senare mer kontinuerliga — minskningen t. ex. av domareaspiranternas antal till förmån särskilt för den matematisk-naturvetenskapliga studielinjen ansågs berättiga till vissa slutsatser angående den blivande akademiens gestaltning. Den avtagande möjligheten att vinna statstjänst måste skjuta ett betydande antal svenska studenter in på privata banor, läkarens, advokatens, teknikerns. Till dessa ville man ännu lägga den utbildade ekonomens, affärsledarens, kommunalmannens, och väckte i detta avseende förslag om skapande vid Åbo akademi av möjligheter för utbildning även för rent praktiska uppgifter.

Förhållandet till Helsingfors universitet.

Förhållandet mellan den blivande akademien och Helsingfors universitet erbjöd redan tidigt svårlösta problem. Om man verkligen tänkte sig akademien såsom en fullständig eller en med avseende å någon huvudsaklig studieriktning fullständig läroinrättning, skulle man ej då genom dess skapande riskera, såsom redan i protesten av 1907 framhölls, att i stället för ett upparbetat och rikt universitet med alla dess resurser av bibliotek, vetenskapliga institut, stipendiefonder, undervisningsanstalter av många slag, erbjuda svenska universitetsmän och studerande en privat högskolas begränsade möjligheter i fråga närmast om materiella tillgångar? Man frågade sig, om ej det åsyftade framsteget under sådana omständigheter i praktiken bleve liktydigt med ett steg tillbaka.

Ur synpunkten av det svenska språkets intresse upptog protesten av 1907, såsom redan nämnts, frågan, om ej tillkomsten av en svensk högskola i Åbo skulle påskynda universitetets förfinskning. Under hela akademidiskussionen spelade denna fråga en stor roll.

Väl utgick man i den nämnda protesten från antagandet, att akademien i Åbo skulle göras till ett fullständigt universitet, som skulle framstå såsom den huvudsakliga bäraren av den svenska

kulturen i Finland, men denna tanke hade icke konstituerat högskoleplanerna i en senare tid, vilka samtliga eftersträvade att giva akademien en mer eller mindre individuell gestaltning och i ingen händelse ville kopiera Helsingfors universitet.

Emellertid hade opinionen bland svenska universitetslärare i Helsingfors icke varit enhällig, vilket tydligt framgick t. ex. vid det möte där Åbo akademikommitté grundades.

I sin anmärkningsvärda uppsats i Finsk Tidskrift 1913 yttrar Emil Schybergson om förfinskningens möjligheter: „Tillkomsten av ett svenskspråkigt universitet i Åbo skall väl knappast i nämnvärd mån påverka utvecklingens gång i antytt avseende. Men snarare kan man säga, att ett mindretal, som visar sig livskraftigt nog att upprätthålla en egen högskola, är i ringare grad utsatt för denationaliseringsförsök, än om det gör sig helt och hållet beroende av det talrikare folkelementets större eller mindre välvilja.“

Det påvisades under diskussionen, att man på finskt håll inför ett motsvarande problem resonerade helt annorlunda än under tecknarna av den ovannämnda protesten.

Då magister K. N. Rantakari i tidskriften Aika utvecklade tanken på upprättandet av ett finskt universitet i Åbo, inslog han följande tankegång. Mot de finska universitetsplanerna har man anmärkt, att ett nytt finskt universitet skulle splittra de även eljest svaga finska krafterna samt fördröja eller helt och hållet avbryta finskhetens även annars mycket tröga framträngande vid Helsingfors universitet. „Till detta genmålde det nya universitetets försvarare likväl, att det blivande finska universitetet på sätt och vis skulle samtidigt vara en förberedelseanstalt för de lärarkrafter, vilka strävade till Helsingfors, och att det nya finska universitetet i denna egenskap sålunda ingalunda skulle hindra förfinskningen av Helsingfors universitet utan tvärtom skulle trygga och påskynda en sådan utveckling.“ Herr Rantakari an-

ser detta argument avgörande, ty han håller för troligt, att det nya universitetets lärare av ekonomiska skäl sträva till Helsingfors, så fort tillfälle ges. „Det nya universitetet skulle dock genom att till lärare kalla yngre, framstående finska vetenskapsmän trygga dessas ekonomiska ställning och redan därigenom giva dem tillfälle att öka de meriter, vilka komma i fråga vid konkurrensen om lärarplatser vid Helsingfors universitet.“¹

Huruvida de utvecklade skälen även äro hållbara ur svensk synpunkt, är naturligtvis en fråga för sig.

Vad man emellertid än ansåg om förhållandet mellan den blivande akademien i Åbo och Helsingfors, så var man ense om nödvändigheten att i alla händelser gå tillväga med takt och försiktighet.

„Den svenska positionen vid Helsingfors universitet“, som ur fosterländsk synpunkt ansågs synnerligen betydelsefull, ville man vid uppgörandet av akademiplanen ej ens giva sig skenet av att skada. Det är lätt att märka, att många förslag under diskussionens lopp fått sin mer eller mindre utvecklade form till följd av strävandet att undvika konkurrens med Helsingfors. Detta märktes företrädesvis i uttalandena om akademiens allmänna riktning, vilken mången av den angivna orsaken ville göra så litet sammanfallande med universitetets som möjligt. Det tyckes t. ex., som om de tekniska och statsvetenskapliga uppslagen genom argument av detta slag erhölet starkare stöd än de annars skulle ha fått. Även kan man konstatera, att förslaget att göra akademien till ett forskningsinstitut påverkats av en önskan att icke beröva universitetet dess svenska studenter. I Nylands nations hänvändning till akademikommittén antydes, att akademien därför måhända borde bliva främst en högskola för längre hunna studerande.

¹ Aika 1913, nr 11—12.

Det förefaller emellertid, som om intresset för denna principfråga rätt mycket försvagats under diskussionens lopp. Man kom väl till den uppfattningen, att Åbo akademis tillkomst slutligen dock icke kunde verka avgörande på utvecklingens gång i Helsingfors, såväl på grund av den långa tid, som skulle åtgå, innan akademien vore i full gång, som med anledning av det förhållandet, att tanken på ett rent finskt universitet med stora steg gick mot sitt förverkligande, därvid erbjödande en parallell av största värde.

I ett flertal fall yppas tvekan att göra akademien till en i förhållande till Helsingfors universitet fristående institution, detta av motiv, som rätt klart framställas t. ex. av professor J. N. Reuter i D. Pr:s enquête: „Enligt mitt förmenande borde den blivande akademien åtminstone för en lång tid framåt icke erhålla en fullkomligt fristående ställning vid sidan av Helsingfors universitet. Sålunda skulle examina försiggå inför vederbörande fakultet i Helsingfors, och här skulle även allt framgent akademiska grader utdelas. Däremot borde förhör, eller s. k. tentamina, inför lärare vid akademien äga giltighet för examen. Åbo akademi skulle arbeta i samförstånd med universitetet, och dess elever skulle i stor utsträckning vara cives academici vid Helsingfors universitet, för att sålunda icke gå miste om de många förmåner, som vårt hittillsvarande enda universitet erbjuder sina elever i form av stipendier, reseunderstöd o. a. d.“¹

I allmänhet uttalade man sig dock för en självständig ställning i förhållande till Helsingfors universitet, och förslag sådana som ovanstående rönne visserligen uppmärksamhet men föga medhåll. I fråga om studentexamen ville man av klara skäl bygga på universitetets grund. Examensrätt, med rätt att utgiva lärda grader, ville man gärna äga som en oförytterlig förmån.

¹ Jämf. prof. Reuters uttalande vid mötet den 12 jan. 1908.

Ett intressant uppslag väcktes under diskussionen den 27 jan. 1917, i det man framhöll möjligheten av ordnat samarbete mellan lärarna i samma ämne vid universitetet i Helsingfors och Åbo akademi sålunda, att envar skulle på sin anpart taga t. ex. en särskild gren av sin vetenskap eller överenskomma att föreläsa på olika områden. Härigenom skulle de studerande kunna komplettera sina kunskaper genom att för någon termin förändra studieort.

Akademiens
allmänna ge-
staltning.

Under diskussionen om akademiens gestaltning glömde man, såsom redan antytts, ej heller att beröra frågan, vilken form den nya institutionen skulle få. Åsyftade man ett „fritt universitet“, en vetenskapsakademi, en fackskola eller en institution av universitets- eller högskoletyp?

Som en lycklig omständighet bör framhållas, att man knappast i de ledande kretsarna kände sig bunden av förenämnda begrepp i formen av slagord. Det betonades, att man vid bestämmandet av högskolans form icke borde gå så tillväga, att man bland utländska högskoletyper skulle uppsöka den för Åbo lämpligaste. Med importerade schabloner har man alltför ofta opererat. Akademikommittén borde efter sakkunniges hörande och efter omsorgsfull beredning uppdraga linjerna för en högskola, lämpad efter landets behov och högskoleortens säregna förhållanden.¹

Efter att ha anfört skäl för och emot tanken, att vetenskapen, särskilt ett vetenskapligt centrum, kunde giva rum för skiftningar allt efter olika orter och nationaliteter, säger Helsingfors universitets rektor, professor Ruin, i inskriptionstalet 1917 vid vårterminens början:

„I alla dessa stycken ha vi i alla fall att emotse grundliga

¹ S. Johanssons uttalande den 27 jan.

diskussioner och undersökningar med anledning av de redan omnämnda planerna på en ny akademi, för vilken mönstret nog icke blir så lätt funnet, då den antagligen ej skall nöja sig med att vara ett nummer bland otaliga över jorden kringstridda, där vetande propageras i former, som allestädes gå igen, utan skall vilja framträda med individuell fysionomi, Ortsbestämd och dock mänskligt universell, öppen för det bästa i nutid men tillika hedrande goda traditioner, ett verkligt produktivt organ i ett folks andliga liv.“

Den gamla liberalismen spelade vid planläggningen av Göteborgs högskola en betydande roll. Dess mål var skapandet av en „fri akademi“, där vetenskap skulle idkas och studier bedrivas utan att vara länkade i de band, som föreskrevs av det traditionella universitetet. Viktor Rydberg och Handelstidningens redaktör S. A. Hedlund nämnas såsom förfäktare av det liberala akademiprogrammet, fritt från „lärdomsexamina och dylikt bräte“. Att t. ex. Göteborgs högskola emellertid från början gled in i en stadigare fåra berodde på, att det snart för en allt talrikare opinion stod klart, att kunskapsbegäret som sådant icke var en tillräcklig grund för en undervisningsinstitution av universitetstyp. Idealiteten stod här i skarp motsats till kravet på produktiva studier och materiell utkomst, och det senare gick segrande ur striden. Vi kunna här förbigå motsvarande företeelse vid planläggningen och förverkligandet av Stockholms högskola, därvid de kulturellt-liberala synpunkterna spelade sin bekanta roll.¹

Summan av saken är, att tvistefrågan för Åbo akademis grundare ej vann någon aktualitet; den befanns på förhand löst. Någon enda gång framträdde de gamla tonerna i samband t. ex. med tanken på ett uteslutande vetenskapligt institut, vars professorer stundom skulle låta höra sig inför allmänheten. Axel

„Den fria
akademien.“

¹ Jämf. Göteborgs högskola 1891—1916, sid. 3 ff.; Stockholms högskola 1878—98; d:o 1899—1906, m. fl.

Lille, den gamle liberalen, synes hava dröjt vid tanken på en organisation av akademien, som skulle göra denna icke till en högskola utan till „en fri lärdomsanstalt med alla möjligheter öppna för utvecklingen till ett universitet, ifall förhållandena skulle fordra detta“.¹ Här bör dock sägas, att motivet till denna föreslagna lösning sannolikt stod att söka mindre i sympati för den fria lärdomsanstaltens företräden i och för sig än i en önskan att skydda Helsingfors universitet för konkurrens.

I en högt skattad uppsats i Hbl. gjorde sig bankdirektör Felix Heikel till tolk för en likartad åsikt, ehuru med stöd av andra premisser. Åbo akademi — som enligt förslagsställarens åsikt av många skäl borde få ett statsvetenskapligt program — kunde och borde icke ha till huvuduppgift att bli en utbildnings- och examensanstalt för personer, som ämnade sig in på tjänstemannabanan. De fria vetenskapliga studierna borde ställas främst, utan band av fastställda lärokurser och pensa. Enda synpunkten skulle vara, att de studerande måtte erhålla den bästa teoretiska utbildningen för sitt blivande kall. Examina skulle likväl ej helt och hållet kunna undvikas, i betraktande av den vikt, opinionen tillerkänner sådana; diplom eller lärd grad kunde tänkas bli införda, utan att examina dock skulle få bliva studiernas mål.²

Vid granskandet av denna åsikt böra vi utgå från det av förslagsställaren framlagda statsvetenskapliga programmet, där fria studier måhända vore lättare att försvara än inom vare sig en humanistisk eller matematisk-naturvetenskaplig fakultet. Att den allmänna meningen likväl icke visade sig acceptera den föreslagna studieformen ens på detta håll, blev snart nog klarlagt.

Ett forskningsinstitut.

I det föregående har framhållits den särskilt i Helsingfors icke ovanliga åsikten, att akademien borde gestaltas som en veten-

¹ Å. U. 3 febr. 1917.

² Aura Rediviva, Hbl. 4 mars 1917.

skapsakademi, ett forskningsinstitut, avsett att genom vid inrättningen fästade vetenskapsmän föra forskningen framåt i de vetenskaper, man upptagit på programmet. Detta system behövde icke förenas med undervisningsskyldighet, framför allt icke med lägre sådan; likväl synes man ej varit alldeles omedgörlig på denna punkt utan velat förbehålla t. ex. graduerade studerande rätt att studera vid akademien. Inför offentligheten skulle akademiens vetenskapsmän framträda förmedelst sin tryckta produktion, eventuellt även genom föreläsningsserier för allmänheten.

Examensrätt vore icke nödig för en lärdomsinstitution av denna typ, som i detta stycke ägde en beröringspunkt med „det fria universitetet“, kulturliberalismens vackra, men något lösa skapelse. Man måste emellertid tänka sig, att de från examensfordringarnas bojar befriade studierna egentligen åsyftade hävdandet av en demokratisk princip, i motsats till den stränga och exklusiva vetenskaplighet, som forskningsinstitutets vänner synbarligen ville driva fram.

Bland de motiv, som lågo till grund för tanken på ett forskningsinstitut, kunna tvenne urskiljas. Dels ansåg man, att vetenskapsmannen borde kunna med större framgång ägna sig åt forskningen i sitt ämne, om han var befriad från en tyngande undervisningsbörda. Den för den svenska kulturen i landet betydelsefulla ämnesgrupp, den humanistiska, som merendels kombinerades med forskningsinstitutets formella program, bidrog att giva planen en aktuell betydelse. Strävandet att inskränka undervisningen och föreläsningarnas antal yppades vanligen i förening med det humanistiska forskningsprogrammet.

Dels avsåg man, för det andra, att med gestaltandet av Åbo akademi såsom ett forskningsinstitut hålla densamma på en ståndpunkt, varav intet menligt vore att befara för de svenska intressena vid Helsingfors universitet. Om akademien ej särskilt skulle lägga an på att förvärva studenter, skulle den svenska student-

kontingenten i Helsingfors ej minskas; diskussionen i detta avseende har närmare berörts i annat sammanhang.

Gentemot önskningsmålet, att akademien skulle göras till en rent vetenskaplig institution, som icke direkt eller åtminstone först i andra rummet befattade sig med undervisning, gjordes vägande anmärkningar. Man framhöll, att det exklusivt vetenskapliga programmet innebar en kulturlyx, som illa anstod ett litet och fattigt folk, och som därför borde tillhöra de stora kulturnationerna med deras långt gångna specialisering och deras stora resurser i fråga om vetenskapsmän och ekonomiska hjälpmedel. Tills vidare måste vårt lands vetenskapsmän erkänna som sin skyldighet att i mån av förmåga ställa sitt vetande till det allmänna kulturarbetets förfogande.

Ur en annan synpunkt kunde den exklusiva vetenskapligheten själv bliva lidande, i det den, om den saknade beröring med ungdomens och undervisningsuppgifternas friska källsprång, löpte fara att stagnera och råka i misskredit. Den lärda areopagen befanns ej hava många vänner.¹

På samma sätt invändes även, att det forskningsarbete, som skall utföras vid sådana forskningsinstitut, fordrar en viss miljö av vetenskaplighet, utan vilken de arbetande, om de ej ha en speciell ensittarläggning, förtrötts eller stelna i en given form. En sådan miljö kunde ej lätt skapas. En grupp av rena forskningsinstitut kunde hellre tänkas som ett senare steg i utvecklingen och vore mindre lämplig som begynnelsestadium.²

Å andra sidan framhölls med största eftertryck nyttan och betydelsen av en högskola, som, närmare bunden vid samhällets

¹ Jämf. I. A. Heikels uttalande i D. Pr. 7 febr. 1917. "Men endast de rikaste tillgångar tillåta upprätthållande av dylika akademikerplatser, och på de flesta vittnesgilla håll har man ansett, att forskaren ej utan stor skada kan undvara den dagliga kontakten med ungdom, som han har att meddela av sitt vetande".

² Rolf Witting: Nya Argus, febr. 1917.

liv och uppgifter, tjänade såsom aktiv kraft vid samhällsproblemens lösning och vid skapandet av verktyg för samhället. En högskola av denna typ — vilket dess vetenskapliga innehåll än bleve — skulle frambringa direkta resultat för sin hemstad och sitt land, den skulle även anvisa ungdomen utvägar till nyttig verksamhet och binda den vid sin hembygd.

Särskilt i detta sistnämnda avseende berördes, såsom redan tidigare framhållits, en hjärtesak för alla åbabor.

Förslag om den blivande akademiens gestaltande i form av en fackskola. En fackskola kunna anses hava gjorts av anhängare till de tekniska och ekonomiska riktningarna; med fackskola avsåg man i här använd bemärkelse en läroanstalt huvudsakligen för undervisning i tillämpade vetenskaper. Förslagen beröras i sakligt avseende närmare i det följande.

Med dessa förslag ville man principiellt lösa några av de problem, vilka i det föregående utmärkts såsom särskilt brännande. En teknisk eller ekonomisk högskola skulle icke erbjuda någon parallellism med Helsingfors universitet och skulle sålunda ej träffas av vissa invändningar, som gjorts mot upptagandet av rent vetenskapliga forsknings- och undervisningsuppgifter, vilka kunde draga lärare eller elever från Helsingfors. De föreslagna uppgifterna skulle fylla erkända luckor i vårt undervisningssystem, de tekniska på grund av att — den f. ö. starkt förfinskade — tekniska högskolan i Helsingfors ej ansågs vara tillräckligt mångsidigt utrustad för att tillfredsställa alla krav på teknisk undervisning i vårt land, de ekonomiska på grund av att de erbjödo väsentligen nya områden för vetenskaplig verksamhet och undervisning.¹ Dessa uppgifters betydelse för den studerande ungdomen

¹ Högre svenska handelsläroverket i Helsingfors, dr Oskar Rosenqvists skapelse, meddelar blott delvis högskolemässig undervisning. En finsk handels-högskola (Kauppakorkeakoulu) existerar i huvudstaden.

mens utbildning till nyttiga samhällsvärv ställdes därför ganska högt av företrädarna för de antydda riktningarna.

Mot tanken på akademiens inskränkande till en fackskola riktades tungt vägande invändningar. Den ansågs på grund av klara skäl från akademiens program utesluta vissa vetenskaper, som man i vida kretsar betraktade såsom för akademien oundgängliga med hänsyn till akademiens betydelse för den svenska befolkningen och den svenska kulturen, främst de humanistiska vetenskaperna. Från annat håll anmärktes åter, att den tekniska undervisningen utan grundval av matematik och naturvetenskaper kunde anses sväva i luften, och att den därför borde bida sin tid, till dess en matematisk-naturvetenskaplig fakultet grundats, till vilken den senare kunde bli en visserligen mycket behövlig överbyggnad, uppförd enligt ett särskilt vid de angloamerikanska universiteten följt arbets- och penningbesparande system.

Man gjorde även allmänt gällande, att fackskoletypen såsom sådan, måste anses representera en lägre högskoleform och sålunda ej kunde anses värd att konstituera akademiens begynnelse. På denna punkt uppstod inom kort ett livligt meningsutbyte. Till Åbo akademikommitté gjordes tvenne offentliga hänvändningar för att markera en särskilt i huvudstaden gängse opinion. 74 universitetslärare i Helsingfors undertecknade en adress av följande lydelse:

„Undertecknade, n. v. eller f. d. universitetslärare, våga härmed uttala en förhoppning, att de till Åbo akademi donerade medlen främst skola användas för åstadkommande av ett vetenskapligt institut.“ Adressen ingick i en huvudstadstidning och upptogs åtskilliga av universitetets främsta namn.¹ Den andra hänvändningen, som även berörde den blivande akademiens förhållande till universitetet, framställde i valet mellan en vetenskaplig in-

¹ D. Pr. 5 mars.

rättning eller en fackskola en opinion till förmån för det förra alternativet. Under densamma lästes namnen på 278 nyländska studenter.¹ Frågan ansågs vara av den betydelse, att redaktionen för Dagens Press inbjöd till en enquête enligt problemställningen: Vetenskaplig inrättning — fackskola?²

Det tyckes, som om man i meningsutbytet skulle utgått från något olika premisser. Anhängarna av det vetenskapliga institutet synas ej från början haft klart för sig, att de tekniska och ekonomiska projektens bärare i allmänhet ej avsågo grundandet av en fackskola i ovan angiven betydelse utan en inrättning av högskoletyp, av vetenskaplig karakter. De sistnämnda sökte därför bevisa, att var på sitt område kunde, om så behövdes, erbjuda en lika hög vetenskaplighet som någonsin det gamla universitetet, vilket t. ex. förhållandena i Tyskland noggsamt visade.³ Särskilt återopade man på detta håll Riedlers bekanta uttalanden om nödvändigheten av universitetens närmande till de tekniska högskolorna, vilket närmande vore av lika stort intresse för båda parterna.⁴

¹ Studentbladet 20 febr. Båda hänvändningarna ingå även i Årsskrift I.

² I enquêten uttalade sig följande personer: professorerna Hugo Pipping, Ivar A. Heikel och J. N. Reuter samt docenten P. O. von Törne till förmån för en rent vetenskaplig institution; docenten Karl F. Lindman gjorde gällande meningen, att akademien borde bli både en vetenskaplig inrättning och en fackskola på naturvetenskaplig grund.

³ Felix Heikel: Hbl. 4 mars 1917; O. Aschan: Finsk Tidskrift, mars 1917; K. F. Lindman, Argus nr 2, 1917; B. Grönblom: Å. U. 15 febr. 1917. Särskilt betonade F. Heikel, som företrädesvis lancerade statsvetenskaperna, att han ej som första stadium önskade upprättandet av en ekonomisk fackskola. Aschan skriver: „Såvitt jag kan förstå, beror en del universitetsmäns avoghet mot studier av detta slag på bristande kännedom om de tekniska högskolornas syften och arbetsmetoder. Står en sådan verkligen på höjden av sin uppgift, så tål dess verksamhet fullt att mätas med akademiska mått. — Mellersta Europa äger tekniska högskolor, vilka, vad vetenskaplig kapacitet och vetenskaplig produktion beträffar, äro fullt jämförbara med de berömdaste universitet, och vilkas professorer i fråga om vetenskapligt anseende — respektive avlöning och därmed även social rang — stå i full paritet med universitetskollegerna.“

⁴ Riedler: Högskolorna och det tjugonde århundradets krav.

Det förefaller som om motståndarna redan före tvistefrågans formella avgörande räckt varandra en försonande hand. Betydelsen av att akademien fick sin begynnelse som vetenskaplig institution hade av alla erkänts, d. v. s. den vetenskapliga forskningen, den vetenskapliga produktionen skulle känneteckna akademien vid dess begynnelse, akademien skulle förbehållas möjligheten att själv skapa vetenskap och ej leva på tillämpningar. Därmed vore ock den rangplats given, som man allmänt velat förbehålla densamma. Men om, med bevarande av denna utgångsposition, vid akademien dels kunde företrädas vetenskaper, vilkas bedrivande kunde leda till ett ingripande på det ekonomiska livets områden, och dels kunde fyllas undervisningsuppgifter i betydelsefulla praktiska riktningar, så borde inga formella skäl få stå hindrande i vägen.

En lärdoms-
anstalt av
universitets-
typ.

Den stora akademidiskussionen var knappast mer än halvleden, innan åsikternas konvergens mot en lärdomsanstalt av universitetstyp blev fullt förnimbar. „Alla över stundens och det vardagliga livets beräkningar gående synpunkter — sades det — peka i den riktning, att akademien bör bli en hård för rent vetenskapligt arbete och en undervisningsanstalt med vittbärande kulturell betydelse.“¹ Och någon annan utväg skönjdes för visso icke ur de svårigheter, som uppställde sig för akademifrågans lösning. Å ena sidan krävdes med starka skäl ett vetenskapligt verksamhetsprogram, å den andra en direkt samhällsnyttig, utövad riktning. Dessutom var man livligt medveten om önskvärdheten av att ej i onödan dubblera de vetenskapliga utbildningsmöjligheterna och inleda konkurrens med Helsingfors universitet; men man ville också av Åbo akademi skapa en livsduglig institution.

¹ I. A. Heikel, D. Pris-enquête.

Dessa synpunkter föranledde försök att uttänka en universitetsplan med åtminstone vissa individuella drag, ägnade att på den angivna grunden skapa en institution med så många egna och självständiga uppgifter som möjligt. Universitas magistrorum, de undervisande lärarnas sammanslutning, universitetsbegreppets första historiska formel, blev därför mer ändamålsenlig än det avledda begreppet universitas litterarum, vilket historiskt tagit form i de fyra fakulteterna, som av ålder ansetts karakterisera ett fullständigt universitet. Av den historiska schablonen var man naturligtvis icke bunden, särskilt som dess möjlighet att inrymma moderna högskoleformationer icke ansetts vara utan vank.¹ Även tycktes möjlighet föreligga att nå ett tillfredsställande resultat genom en omgestaltning av fakulteternas ställning till varandra och måhända även av deras uppgifter inom sig. Man tyckte sig kunna antaga, att erfarenheter från moderna högskolor i Tyskland, England och Amerika skulle kunna tillföra organisationsarbetet nya uppslag och impulser. Att de privata högskolorna i Sverige skulle komma att utgöra lärorika förebilder ansågs på förhand klart.²

Från humanistiskt håll gjorde man gällande, att åt de särskilda fakulteterna eller avdelningarna måhända borde lämnas en betydande frihet att oberoende av varandra uppställa sina principer för undervisningen. Redan tidigt ville man beakta möjligheten att till akademien foga särskilda forskningsinstitut med

¹ Såsom bevis på det gamla fakultetsväsendets brist på smidighet nämndes under diskussionen t. ex. det förhållandet, att vid Helsingfors universitet den filosofiska fakultetens rubrik täcker även den fackundervisning, som lämnas inom de agrikulturekonomiska ämnena.

² Sannolikt med närmaste förebild från Göteborgs högskola föreslog professor H. Pipping, att vid Åbo akademi borde finnas minst två rörliga professurer, som kunde tilldelas förtjänta vetenskapsmän, oberoende av det fack de företräda (Östsvensk Tidskrift). — En likartad tanke uttalades av prof. O. Aschan i Finsk Tidskrift.

speciella uppgifter. Från annat håll riktade man uppmärksamheten på önskvärdheten att möjliggöra en teknisk fakultets anslutning till en tidigare förefintlig matematisk-naturvetenskaplig, samt anslutandet av merkantila ämnen till en statsvetenskaplig fakultet, eventuellt i form av en särskild handelshögskola. Formernas smidighet borde i den tilltänkta moderna akademiorganisationen ersätta de gamla universitetsformernas stela orörlighet.

Akademiens vetenskapliga innehåll. Efter att hava berört de frågor av formell betydelse, vilka voro föremål för diskussion, bör framställningen härnäst ägnas det vetenskapliga innehåll, som enligt förefintliga olika meningsriktningar akademien borde få. Detta var diskussionens svåraste fråga och det helas kärnpunkt. Kraftigt trädde här olika opinioner mot varandra, framhållande förtjänsterna i de egna förslagen och bristerna hos de rivaliserande. Problemets betydelse för en oöverskådlig framtid gav f. ö. ofta yrkandena både flykt och personligt värde.

De på växlande förutsättningar och intressen byggda frågeställningar, som förelågo under diskussionen, göra denna rätt svår att överblicka och opartiskt referera. Likaså är att märka, att opinionerna i intet fall framträdde med fullt klara gränser, ity att t. ex. tvenne ämneskombinationer, vilka av ett par diskutrande kunnat förklaras för oassimilerbara och varandra uteslutande, av en tertius interveniens upptogos såsom fullt förenliga med varandra och såsom en god grund för ett universitet. Dessutom voro många uttalanden icke stödda på en tillräcklig erfarenhet i fråga om den akademiska undervisningen och dennas organisation. Komplikationer uppstodo även till följd av det tydligen ådagalagda förhållandet, att en vetenskapsgrupp i en viss högskoleform givetvis måste få en helt annan betydelse än vid ett högskolemässigt utnyttjande av annan art. Man kunde

t. ex. under diskussionen påträffa åsikten, att de humanistiska vetenskaperna nog kunde upptagas, men i ett forskningsinstituts form, icke såsom examensstudium för att alstra lärare i historia och svenska, vilka redan i tillräckligt antal producerades av Helsingfors universitet.

Tre huvudsakliga meningsriktningar urskiljas emellertid i diskussionen. De må här gå under namnen den humanistiska, den matematisk-naturvetenskapliga (med vilken den tekniska förenade sig) och den statsvetenskapliga. Här nedan skall göras ett försök att angiva innebörden och det väsentliga innehållet i dessa olika riktningar.

Ett par anmärkningar må dock ännu förutskickas.

Såsom en förutsättning för de mer preciserade förslagen tjänade en kalkyl, enligt vilken räntorna på tre millioner mark skulle möjliggöra upprättandet av 6—8 professorer. Det föll sig av sig självt att söka uppnå någon begränsning och sammanställa de grundläggande vetenskaperna inom varje område till en självständig komplex, som skulle kunna göra sig gällande ensam för sig. Det måste nämligen med tanke på undervisningen krävas av akademien, även i dess första uppsättning, att den ur studiesynpunkt skulle erbjuda bestämd möjlighet för åtminstone en fullständig studielinje. Minimum av lärostolar ansågs i detta avseende på grund av i Finland gällande examensfordringar vara fyra. Om en förslagsställare följaktligen ville eftersträva en kompromiss med en annan meningsriktning, sökte han en bas för underhandlingar genom att för vardera riktningen förbehålla fyra professorer såsom minimum. Detta inträffade i själva verket rätt ofta under diskussionen.

Den humanistiska riktningens företrädare grundade sina anspråk på de humanistiska vetenskapernas djupa allmäntmännliga värde. Dessa vetenskaper finge icke saknas, ty de repre-

Den humanistiska meningsriktningen.

senterade det centrala, sammanhållande och organiserande i den vetenskapliga forskningen överhuvud. Sanningselementen låna sitt värde ytterst av etiska makter. Att då lämna bort det vetande, som syftade till andligt ledarskap, det vore att oberäkneligt sänka det helas värde. „Vi må aldrig så mycket med levande kunskapshåg hängiva oss åt yttervärldens realiteter, och det både för den omedelbara teoretiska lockelsens skull och emedan de praktiskt taget väga så tungt på det kulturella arbetets valplats, — vad vi dock främst ha att sköta om, om vi vilja komma till full vetenskaplig myndighet, såsom det ensamt anstår en akademi, det är att få de stora rikt- och siktlinjerna klara, uti vilka målen, de människovärdiga höga målen te sig, som kunna ge vårt hängande vid realiteterna betydelse och adel“. Om man tänkte sig, att akademien skulle kunna historiskt ingripa i ett helt folks liv, måste man göra den till ett i djupare mening produktivt organ för folksjälens; å ena sidan genom att inverka höjande och befruktande på den, å andra sidan genom att bringa något av dess innersta till uttryck på detta unika sätt, som möjliggör en oersättlig insats i det universalmänskliga kulturarbetet. Men „folksjälens näres, lyftes, formas i högre kulturell mening genom världs- och livsbetraktelse, historia, litteratur, konst — det är ock på dessa gebit densamma skapande kan ge sig tillkänna, vinna sin spegling uti verk med daningsmärke som varar och vittnar om sitt upphov“.¹

Dessa djuptyftande uttalanden beröra i särskild grad akademiens fosterländska uppgift, sådan man tänkt sig denna ur synpunkten av den speciella kulturform, för vilken akademien i mån av sina krafter skulle bli en representant. För alla, som arbetade för Åbo akademis förverkligande, stod det fast som en orubblig övertygelse, att akademien skulle gagna fosterlandet såsom helhet.

¹ W. Ruin: Vad akademien minst skall kunna undvara; Årsskrift 1, sid. 22.

Gent emot alla från sidan framställda tvivel i detta avseende framträdde, knapp i orden, övertygande i handling, förvissningen därom, att den svenska kultur, som fört Finland till en människovärdig, västerländsk tillvaro, ännu ej sagt sitt sista ord i vårt land. Lagbundet samhällsskick, samhällsbyggnadens stadga, den andliga odlingens bästa frukter, se där vad man åsyftat med det verk som övats men ännu ej var slutfört. Intet missförstånd, intet tvivel kunde fördunkla pliktbudet, sanningsbudet, taget i arv från släktled till släktled ned till våra dagar. Att budet ej dallrat blott i skalders sång har även inom den nu levande generationen varit uppenbart, och man mäktade väl än med en av ära högt ljudande gärning.

Ordandet om den svenska befolkningens intressen, den svenska kulturformens bevarande, den svenska positionen vid Helsingfors universitet, gömde sålunda en vida djupare mening än mången i dessa ord velat finna. Och lika uppenbart är, att den seghet, varmed de humanistiska kraven i akademifrågan vidhölls, var i djupaste mening berättigad och fosterländsk.¹

Det fullständigaste och bäst motiverade förslaget i humanistisk riktning framlades av professor Hugo Pipping.² Såsom främsta uppgift uppställdes svenska språket, i andra rummet svenska litteraturens historia, vidare Nordeuropas historia, nordisk arkeologi, rättshistoria — de viktigaste skrifterna på fornsvenska höra på samma gång till rättshistoriens mest givande källor — samt nationalekonomi; ytterligare ett par rörliga professurer, om med-

¹ Lämpligt är att här hänvisa till följande ord om akademiens ställning i vårt lands språkfråga, vilka, härstammade från högt aktat håll, väckte allmänt gillande: „Den bör icke på något sätt ställa sig främmande för, än mindre avog mot den finsktalande delen av vårt folk. Tvärtom bör den arbeta för ett gott samförstånd mellan de båda nationaliteterna, vilkas gemensamma arbete, om ock utfört på skilda håll, är nödvändigt för betryggande av vårt lands framtid“. (Felix Heikel.)

² Östsvensk Tidskrift, 25 jan. 1917.

len förslogo därtill.¹ Professurerna i rättshistoria och national-ekonomi tänktes såsom utgångspunkter för en blivande juridisk fakultet.

Det av professor Pipping utarbetade förslaget tänktes synbarligen genomfört i form av ett „forskningsinstitut“, alltså med lärarnas vetenskapliga produktion såsom främst åsyftat resultat. Därpå tyder benämningen „akademiker“ såsom epitet för akademiens lärare, och denna slutsats blir berättigad vid jämförelse med förslagsställarens övriga uttalanden i tryck eller i diskussionsreferatets form. Förslaget var tillgängligt redan vid akademikommitténs möte den 27 januari och återopades under diskussionen.

Många instämmanden kommo det föreslagna akademiprojektet till del, särskilt med avseende å dess karakteriserande element. En mycket allmän opinion önskade upptagandet av svenska språket, svenska litteraturens historia och nordisk historia. Såsom det viktigaste tillägget till detsamma under diskussionens lopp kan antecknas yrkandet på filosofiens tillgodoseende, helst genom en professur, omfattande filosofiens hela område; professor W. Ruins ovan citerade uppsats formulerade på ett fängslande sätt detta krav. Livligt understöd vann även ett av professor Werner Söderhjelm i Nya Argus publicerat förslag om upprättandet av en professur i inhemsk kulturhistoria, avseende „den andliga kulturen, sådan den uppenbarar sig ej blott i litteraturen och konsten, men också i samhällslivets former och i personlig-

¹ Den anmärkningsvärda idén om införande av rörliga professurer motiverades på följande sätt: „I ett litet land med idel fasta platser gestaltar sig valet av vetenskapsmannens yrke som ett hasardspel. En chans erbjuder sig sällan mer än en gång i livet, och om konkurrenten vid den kritiska tidpunkten råkar ha hunnit en hästlängd förut i kapplöpningen, är man tvungen att sadla om och söka sig in på banor, där den föregående utbildningen icke är till någon större nytta. Denna olägenhet har vid Helsingfors universitet i någon mån mildrats genom inrättandet av åtskilliga personliga extra ordinarie professurer“. (Årsskrift I, sid. 94).

heter av betydelse, allt detta för övrigt sett under den ytterst egendomliga synvinkel, som gives av våra språk-, ras- och historiska förhållanden och som borde kunna öppna mycket fängslande perspektiv. — — — Men av allt detta skulle behövas en syntes: den bör än så länge vara lättare att göra hos oss än i länder med äldre kultur, och den fordrar att göras därför, att allt detta hänger så nära ihop med just den allmänna kulturutvecklingen.“¹

Också andra humanistiska vetenskaper förordades till upptagande på programmet. Förslagen gällde än någon enskild vetenskap, än någon kombination av flera. Man nämnde allmän historia, konsthistoria, estetik, pedagogik, samhällslära.

Ofta finner man den humanistiska grundplanen framträda vid sidan av något annat uppslag, framställt i kompromiss-syfte. Så framlämnades av professor F. Gustafsson vid mötet den 27 jan. ett förslag, som innehöll element av alla de tre huvudriktningarna, den humanistiska dock främst. Professor I. A. Heikels förslag omfattade följande sex professurer: 1. nordisk historia och arkeologi, 2. nordisk filologi, 3. skandinavisk och allmän litteraturhistoria, 4. statskunskap och förvaltningsrätt, 5. nationalekonomi och statistik, 6. filosofi och sociologi.² Docenten von Törne ansåg, att akademien ej borde begynna, förrän detta kunde ske med sammanlagt 10—20 professurer, fördelade på en humanistisk och en naturvetenskaplig fakultet.³ En författare i Studentbladet föreslog upprättandet av en filosofisk fakultet med tvenne sektioner enligt följande plan: svenska språket, svenska litteraturens historia, historia, filosofi, samt matematik, fysik, kemi, geologi.⁴

¹ Nya Argus, mars 1917.

² D. Pr:s enquête, 7 febr.

³ D. Pr:s enquête, 13 mars.

⁴ Magister K. Rob. Wikman; förslaget överensstämmer som synes fullständigt med akademiens sedermera fixerade grundplan för tvenne av fakulteterna. — Av personer, vilka utslutande eller företrädesvis uttalade sig för humanistiska vetenskapers upptagande på akademiens program, må framhållas utöver

Utöver de motiv, som tidigare nämnts för de humanistiska vetenskapernas upptagande i akademiens grundplan, framställdes såsom en viktig omständighet, att de vid förverkligandet hörde till de billigaste, i det att för dem erfordrades blott professorslönen, föreläsningrum och något anslag för bibliotek. Ett skäl, som tillmättes större betydelse, var, att upptagandet av de humanistiska ämnena borde ske omedelbart vid akademiens grundande; om det uppskötts, var risken stor, att det ej längre funnes rum och resurser disponibla för dem, med de stora krav på utvidgning åt alla håll, som givetvis måste förutses.

Mot att de humanistiska vetenskaperna skulle upptagas främst på akademiens program riktades en del invändningar, trots de allmänt erkända starka skäl som anfördes till deras försvar. Bland naturvetenskapsmän var man ingalunda benägen att vid avvägandet av det relativa värdet mellan humanism och realism låta vågskålen sjunka till fördel för humaniora. Men framför allt anförde man till förmån för det naturvetenskapliga programmet vissa konjunkturskäl. Man ansåg, att Åbo akademi med ett humanistiskt program endast komme att fördubbla en redan bestående undervisning, utan att samtidigt till den lärda banan draga ett större antal studenter än tidigare, medan naturvetenskaperna erbjödo större utsikter i sistnämnda hänseende. Även framhölls, att det för tillfället fanns större utsikter att på matematisk-naturvetenskapligt håll vinna krafter för en fullständig studielinje, medan de humanistiska ämnena voro mindre lyckligt ställda i fråga om disponibla representanter.

de ovan nämnda bankdirektör Felix Heikel, magister Otto Andersson, kyrkoherden Konrad Ahlman.

Donatorerna uttalade icke sin mening i frågan om akademiens program. Det är dock känt, att de humanistiska ämnena bland de förnämsta donatorerna åtnjoto stora sympatier.

Inom de diskuterande kretsarna i och utom akademikommittén förekom från början en grupp, för vilken de matematisk-naturvetenskapliga vetenskaperna trädde i främsta rummet.

Om vi söka göra oss reda för de skäl, på vilka denna meningsriktning stödde sig, finna vi dessa vara av tre olika slag.

I första rummet nämndes ifrågavarande vetenskapers värde ur allmän kulturell synpunkt såsom skäl för deras upptagande framom andra. Man ville göra gällande, att kulturens tyngdpunkt genom den moderna utvecklingen flyttats över åt det matematisk-naturvetenskapliga hållet. Det väldiga uppsving, naturvetenskaperna och de på dem byggda tekniska disciplinerna tagit, och det andliga och materiella framåtskridandets nära beroende av dem hava — sades det — fört fram dessa vetenskaper i kulturintressenas förgrund, och såsom kulturbärare uthärda de väl en tävlan med de i stort sett mera retrospektiva humanistiska vetenskaperna, så framt de ej redan kunna anses hava övertagit ledningen. Genom att till grund för akademien lägga enbart den humanistiska bildningsformen kunde man vedervåga, att rörelser, som framväxa ur djupet av samtidens andliga liv, bleve för densamma främmande, och att det hela kunde lämnas stående på ett sidospår, medan den nya kulturens tåg drog fram på en annan bana.¹ „På naturvetenskaperna bygger redan och skall i framtiden i än högre grad den bildades världsbild byggas, och dock är i naturvetenskapligt hänseende i vårt land allmänheten betydligt mera efterbliven än i humanistiskt. Den som sökt granska vår kulturhistoria och vårt kulturliv under synpunkten av idéernas invandring, måste väl instämma i, att de stora naturvetenskapliga idéerna hittills behövt avsevärt längre tid för att nå oss än de humanistiska, kanske mest därför, att för de naturvetenskapligas anammande en grundligare skolning och mera personlig självverksamhet fordras.“²

Den matematisk-naturvetenskapliga meningsriktningen.

¹ Jämf. prof. S. Johanssons uppsats i Årsskrift I sid. 79.

² Rolf Witting: Nya Argus, 16 febr. 1917.

Man framhöll även, att den utomordentliga vikten av naturvetenskapliga studier ej i vårt land inskräpts såsom fallet varit t. ex. i vårt västra grannland, där ej endast insikt vunnits om de nämnda vetenskapernas betydelse för den moderna kulturen överhuvud utan även denna insikt gjorts levande och lett till kraftiga åtgärder från samhällets sida i och för hela samhällets materiella uppsving. Särskilt synes världskriget hava tillfört den kemiska vetenskapen ett i oanad grad tillväxande intresse, till följd av den utomordentliga verksamhet, som utvecklats av Tysklands kemister och kemiska industri, utan vilkas hjälp vid framställandet av förnödenheter och ersättningsmedel landet efter importens avstängande varit förlorat redan efter några månaders krig. Det är känt, att Tysklands motståndare så fort ske kunde följde tyskarnas föredöme.

I vilken mån uppsvinget inom åtskilliga naturvetenskaper, främst kemien, måste komma att efter kriget påverka förhållandena runt hela världen, därom kunde redan nu antydningar göras,urna av den personliga övertygelsens värme.¹

Med stöd av nyssnämnda argument gjorde man således gällande, att de matematisk-naturvetenskapliga disciplinerna genom sin utvecklingskraft vore av högt värde för den blivande akademien. Man kunde, utgående från en duglig kombination av grundläggande discipliner, söka utveckling i riktning mot de bio-

¹ Vid ett av Stockholms högskoleförenings möten 1917 höll professor Svante Arrhenius ett föredrag över ämnet: Det moderna samhällets behov av naturvetenskaplig forskning. Prof. A. slutade föredraget med följande ord: „De studerande, som nu vilja utbilda sig i utlandet, komma ej att från ententeländerna resa till Tyskland, utan de komma att i stor utsträckning söka sig till de neutrala länderna. Även Skandinavien och särskilt Sverige, framför allt dess huvudstad, kommer att få sin del av denna rörelse. Vi kunna draga den allra största nytta därav, om vi ej försumma det gynnsamma tillfället. Det måste anses som en stor lycka, att vi nu hålla på att i hög grad förbättra vår Tekniska högskola, men det är också nödvändigt, att vi göra något, för att de rena naturvetenskaperna måtte få en förbättrad ställning. Detta är en verklig livsfråga för vårt land.“

logiska eller medicinska vetenskaperna eller i annan riktning mot en teknisk fakultet, som vore lätt att assimilera med en väl vald utgångsposition.

För det tredje ansåg man, att det ur undervisningssynpunkt var lämpligast för akademien att göra början med de matematisk-naturvetenskapliga ämnena. Visserligen skulle även deras upptagande dubblera förefintliga utbildningsmöjligheter, men man tyckte sig kunna påstå, att detta kunde ske utan menliga följder på grund av det överskott i tilloppet av svenska studerande, som tydligt rådde inom fysisk-matematiska sektionen vid Helsingfors universitet, ådagalagt redan därigenom, att mången studerande i månader eller terminer var hänvisad att vänta på arbetsplats vid laboratorier eller andra inrättningar.¹ Att en föreslagen matematisk-naturvetenskaplig fakultet dessutom skulle draga till sig studerande, som ärnade utbilda sig för tekniska värv, ansåg man högst troligt.

På grundvalen av de principer, som ovan framställts, uppgjordes en del förslag till akademiens första gestaltning med begynnelse såsom en matematisk-naturvetenskaplig institution. Det mest detaljerade framställdes av doktor Rolf Witting i Nya Argus och omfattade följande professorer: matematik, fysik, kemi, astronomi, geologi, zoologi, botanik och geografi, alltså en grupp av åtta lärostolar, representerande flera olika studielinjer. Beträffande zoologien ställde sig dr. W. tvekande i valet mellan allmän zoologi och biologi eller ärftlighetsforskning såsom speciell disciplin. Såsom en av de många omständigheter, vilka enligt dr. Wittings

¹ I en undersökning, publicerad i Årsskrift I, påvisade prof. S. Johansson, att i genomsnitt halva antalet av alla nyinskrivna manliga svenska studenter skriva in sig i fysisk-matematiska sektionen vid Helsingfors universitet. Under åren 1914—16 inskrev sig i historisk-filologiska sektionen omkring en sjättedel av de nyanmälda.

åsikt talade för hans förslag, nämndes tillgången på ypperliga lärarkrafter för professurernas besättande.¹

Redan tidigare hade i samma tidskrift ingått ett mindre omfattande förslag i matematisk-naturvetenskaplig riktning, uppgjort av docenten Karl F. Lindman. Det upptog ämnena matematik, fysik och kemi såsom ordinarie professurer, samt zoologi och botanik såsom extraordinarie. Denna sammanställning av undervisningsämnena skulle omedelbart erbjuda en fullständig studielinje för de studerande och dessutom tillfälle till avläggande av medikofilexamen med möjlighet att fortsätta studierna i Helsingfors. För senare utvecklingsstadier tänktes ett tillskott av teknisk fackundervisning samt ekonomiska och humanistiska lärostolar, varjämte grunden till en medicinsk fakultet tänktes lagd genom lärostolarna i zoologi och botanik.²

I Finsk Tidskrift framställde professor Ossian Aschan ett akademiprogram av väsentligen matematisk-naturvetenskapligt innehåll, dock med hänsyn även till andra meningsriktningar. Förslaget omfattade följande ämnen: matematik, kemi, fysik, geologi och mineralogi, svenska, arkeologi, nationalekonomi; dessutom en personlig professur.³

Den matematisk-naturvetenskapliga meningsriktningen företrädades inom akademikommittén främst av adjunkten Severin Johansson, som till mötet den 27 januari utarbetat ett referat, i vilket utan närmare preciserande av ett program föreslogs: „att Åbo akademikommitté, om den redan nu vill enas om, huru akademien skall börja sin verksamhet, ville besluta

- a) att icke planlägga en fackskola;
- b) att icke grundlägga en enbart för vetenskaplig specialforskning avsedd akademi;

¹ Nya Argus, febr. 1917.

² Nya Argus, jan. 1917.

³ Finsk Tidskrift, mars 1917.

c) att vid akademiplanens förverkligande ordna saken så, att de matematisk-fysiska vetenskaperna genast företrädas;

d) att studierna i dessa läroämnen dels inriktas mot en vetenskaplig examen, dels mot bibringandet av de insikter, som erfordras för fortsatta tekniska studier;

e) att såsom överbyggnad till den genom de matematisk-fysiska vetenskaperna påbegynta allmänna studieavdelningen sammanföras i varje fall de tekniska vetenskaper, vilka äga betydelse för landets industriella utveckling.“

Doktor Johansson fick tillfälle att i en för den första årsskriften avfattad uppsats utveckla sin ståndpunkt. I denna uppsats föreslogs en begynnelse på två linjer, under kompromiss med den humanistiska meningsriktningen.¹

Från början framträdde idén om anordnandet av teknisk högskoleundervisning vid Åbo akademi i samband med strävandet att till ett helt förena olika högre undervisningsuppgifter. Såsom närmaste centrum för den tekniska undervisningen nämndes en teknisk fakultet.²

Teknisk undervisning.

Behovet av högre teknisk undervisning på svenskt språk hade länge förnummits. Alltsedan Tekniska högskolan i Helsingfors i huvudsak blev förfinskad hade frågan varit starkt aktuell. Genom beslut av den 25 november 1916 hade ett antal svenska industrimän och tekniskt intresserade personer över hela landet skridit till åtgärd för sammanbringandet av nödiga tillgångar enligt följande program och motivering:

¹ Årsskrift I, sid. 78 ff. — Bland dem, som inom akademikommittén understödde tanken, att matematisk-naturvetenskapliga ämnen borde upptagas vid akademiens begynnelse, må nämnas professorerna M. G. Schybergson och Carl von Bonsdorff, bankdirektör Emil Schybergson och magister Svante Dahlström.

² Jämför „Akademiska uppslag“, varest akademiprogrammet uppställdes med fyra fakulteter: en teknisk, en ekonomisk, en matematisk-naturvetenskaplig och en humanistisk.

„Såsom känt befinner sig den svenska kulturen i Finland på många områden i ett hotat läge. Detta är icke minst fallet beträffande den högre tekniska undervisningen på svenskt språk.

För betryggande av denna undervisning hava undertecknade därför beslutat att stifta en fond, vars räntor i framtiden skola användas för detta ändamål. Tillsvidare skola de influtna medlen förvaltas av en interimbestyrelse. — — — — —

Angående fondens framtida förvaltning och densamma rörande bestämmelser skola delägarne besluta å ett gemensamt möte, som interimbestyrelsen äger sammankalla, så snart förhållandena i landet åter blivit normala. För detta möte bör interimbestyrelsen även framlägga förslag till slutlig organisation av detta företag.

Beroende av fondens storlek borde dess medel främst disponeras för något av nedan angivna ändamål, nämligen:

1:o) bidrag till en teknisk fakultet eller till enskilda professorer i tekniska ämnen vid en blivande svensk akademi i Finland, eller

2:o) bidrag till en teknisk avdelning vid en eventuell merkantil-teknisk högskola, eller

3:o) upprättande av en fristående svensk teknisk högskola, vilket måste betraktas som detta arbetes slutmål, om tillräckligt kapital därför i en framtid samlats. — — — — —¹

Förefintligheten av detta initiativ blev inom kort bekant inom akademikommittén, och man uttalade förhoppningen, att samarbete skulle komma till stånd. Efter det enskilda underhandlingar inletts, insände fondens interimbestyrelse till akademikommittén fondens stadgar jämte följande skrivelse:

¹ Såsom en av initiativtagarna till denna fond må nämnas chefen för Hydrografiska byrån i Helsingfors, doktor Edvard Blomqvist.

„Till Åbo akademikommitté.

Undertecknade, medlemmar av Styrelsen för 'Fonden för högre teknisk undervisning på svenskt språk', bedja härmed att till Åbo akademikommitté få framföra följande:

Såsom av medföljande bestämmelser för ovannämnda fond närmare framgår, är densamma stiftad för att stöda den tekniska högskoleundervisningen på svenskt språk, i fall en sådan högskoleundervisning kan fås till stånd i en eller annan form.

Enligt vad vi hört uppgivas, föreligger ett förslag att i samband med den blivande akademien i Åbo inrätta en teknisk fakultet. I anledning härav vilja undertecknade som sin åsikt uttala, att, i fall en teknisk fakultet fås till stånd i Åbo, alla planer på inrättandet av en svensk teknisk högskola på annan ort i Finland borde förfalla. I sådant fall borde även räntorna å den av undertecknade förvaltade fonden komma den tekniska högskoleundervisningen i Åbo till del.

Slutligen vilja vi uttala förhoppningen, att en fysisk-matematisk sektion så fort som möjligt måtte inrättas vid Åbo akademi såsom en grund för den tekniska undervisningen.

Helsingfors, den 20 april 1917.

Edv. Blomqvist.

Alb. Lindsay von Julin.

E. Indrenius.

John Stenberg.

Gustaf Zitting.“

Något avgörande företogs visserligen ej vid det sammanträde, där skrivelsen föredrogs,¹ men man kunde konstatera, att opinionen inom kommittén rörde en tydlig benägenhet för samarbete med fondens bestyrelse, varigenom konturena för den blivande akademien i viss mån klarnade.

Ett bestämt yrkande, att de i Åbo förefintliga högskoleplanerna skulle omläggas med en teknisk fackskola som närmaste mål,

¹ Den 25 april 1917.

uttalades i tvenne uppsatser i Åbo Underrättelser av ingenjör Berndt Grönblom, som kraftigt påvisade, att vårt land lider brist på tillräckliga tekniskt och kommersiellt-tekniskt utbildade krafter, som kunde gjuta liv i alla de slumrande möjligheter, vårt land faktiskt äger med avseende å industriellt och ekonomiskt uppsving. För att råda bot på detta missförhållande och för att skapa den solida ekonomiska grund, på vilken kulturen i sista hand bygger, borde en väl sammanställd och av goda yttre anstalter gynnad teknisk högskoleinrättning skapas, särskilt som Tekniska högskolan i Helsingfors i flere avseenden ej står på höjden av sin uppgift. I samband med detta vitala svenska bildningsbehov berördes även önskvärdheten av en svensk handels-högskola eller ekonomisk fackskola vid den blivande högskoleinstitutionen i Åbo. Någon preciserad plan för förverkligandet av de uttalade önskningsmålen framlade författaren emellertid icke.¹

Dessa uppsatser väckte, icke minst på grund av tidpunkten för sitt framträdande, ett rätt stort uppseende. De ledde även till livligt meningsutbyte med argumentering för och emot. Den föreslagna tekniska undervisningens betydelse med hänsyn till vår svenska nationalitets läggning och tillvaratagandet av dess anlag framhölls ofta energiskt och värtaligt. Oavsett akademiens ideella uppgift „ligger en annan sådan däri, att dess undervisning skall bliva särskilt fullödigt och givande även på sådana områden, som tillgodose välståndets och överhuvud det ekonomiska livets utveckling inom de folklager, vilka vid densamma inhämta en härpå riktad undervisning. Intresse för praktiska uppgifter i livet, sinne för industriell och handelsekonomisk samt uppfinnarverksamhet äro säregna i synnerhet för vår folkgrupp, liksom för dess närmaste stamförvanter i väster bortom havet.“²

¹ Behovet av en svensk teknisk högskola, Åbo Underrättelser, 25 nov., 3 dec. 1916.

² O. Aschan: Årsskrift II, sid. 45.

Emot de tekniska projekten gjordes givetvis alla de anmärkningar, som framställdes emot inrättandet av en fackskola överhuvudtaget.

Det tekniska intresset omfattades emellertid snart väsentligen av den matematisk-naturvetenskapliga meningsgruppen och underordnades denna.

Som ett intressant uppslag, ehuru på grund av åtskilliga omständigheter utan större praktisk betydelse, framträdde kravet på biologiens upptagande i akademiens grundplan. Biologi.

Den ledande synpunkten för de biologiska intressenas främste bärare, doktor Lars Ringbom, synes hava varit akademiens hävdande såsom vetenskaplig institution; undervisningskravet trädde i andra rummet. Vid uppgörandet av akademiens första plan manade många omständigheter till en koncentration, som skulle möjliggöra senare utveckling i olika riktningar. Vid valet av de vetenskaper, som kunde tänkas utgöra grunden för alla andra, kom doktor Ringbom till sammanställningen filosofi-biologi-matematik. Genom ett framväxande, genom en organisk utveckling skulle den blivande högskolan taga gestalt omkring den angivna kärnan.¹

Man synes hava rätt att rubricera ovanrefererade inlägg närmast såsom ett förslag om biologiens upptagande på akademiens program, ty den av dr Ringbom lancerade vetenskapskombinationen vann av skäl, som lätt kunna tänkas, intet understöd. Akademiens upprättande i form av ett forskningsinstitut hade aldrig vunnit medhåll i Åbo, och kombinationen filosofi-biologi-matematik föreföll även för övrigt rätt fantastisk. Vad biologien beträffar hade den funnits upptagen i mer än ett akademiprojekt, städse tillvinnande sig sympatier främst i sin egenskap av framtidsvetenskap („rasbiologi“).

¹ Lars Ringbom: I högskolefrågan, Å. U. 1916; Ännu en gång i akademifrågan, Å. U. 1917: Polemik i Nya Argus.

I tvenne uppsatser i Hbl. kommer dr Hans Buch, efter en förberedande undersökning av den svenska befolkningens behov och av frågan om dess bevarande, till det resultatet, att akademien borde begynna antingen med en fysikalisk-kemisk inrättning, med teknisk överbyggnad, eller ett experimentalbiologiskt laboratorium; och han stannar vid tanken, att det senare alternativet borde föredragas med hänsyn till nödvändigheten av att i tid söka vetenskapligt utgrunda och förekomma den minskning, han tycker sig hava konstaterat hos den svenska befolkningen i vårt land.¹

Att biologien ej på allvar påtänktes för akademiens begynnelse, torde få tillskrivas dess egenskap att vara ett ur undervisnings-synpunkt mindre centralt ämne; även dessutom kunde, enligt en utbredd åsikt, som även understötts av en biologisk expert,² denna vetenskap ej upptagas på programmet, innan lärostolar i botanik och zoologi upprättats. Kravet på biologiens upptagande måste under sådana förhållanden leda till införandet av en hel ny vetenskapsgrupp, för vilken akademiens grundplan ej kunde lämna rum, så länge den med hänsyn till de disponibla tillgångarna måste så starkt begränsas.

Havsforsk-
ning.

Ett ännu längre avancerat förslag på samma linje framställdes av författaren, docenten Arvid Mörne.³ Akademifrågans nationella bärvidd erfordrade enligt förslagställaren ett aktgivande på de forskningsområden, som kunde sägas vara särskilt ägnade att uppmärksammas av Finlands svenskar. Ett verksamhetsfält, som av ålder var förbehållet vår kustbefolkning, var havet, ur vilket

¹ Hbl. 17 april och 3 maj 1917. Dr G. Schauman bemöter i samma blad dr Buch, påvisande felaktigheter i de statistiska grunder, på vilka teorien om den svenska befolkningens minskning stöder sig.

² Harry Federley: Den moderna biologiska forskningen och dess uppgifter, Årskrift II, sid. 100 ff.

³ Östsvensk Tidskrift, nr 3, 1917.

tusentals svenskar hämtade sin näring. Havsforskningen borde därför såsom vetenskaplig uppgift av tillika praktisk och nationell innebörd upptagas av Åbo akademi, exempelvis genom inrättande av fasta professurer i hydrografi och havsbiologi.

Idén kan möjligen hava haft någon beröring med det faktum, att oceanografi år 1914 infördes såsom läroämne vid Göteborgs högskola, markerande, efter vad det sagts, Göteborgs transoceaniska intressen som betydande handels- och sjöfartsstad.

Frågan belystes ingående av magister Nils Hagman¹ och rönnte en viss uppmärksamhet. Då emellertid till grund för förslaget låg övertygelsen, att Åbo akademi borde göras till ett forskningsinstitut utan nämnvärt avseende på undervisningsuppgifter, riktade man emot detsamma — utan att angripa dess värde i och för sig — likartade anmärkningar, som träffat det biologiska uppslaget, och med desto större skäl som havsforskningen låg ännu längre från de centrala vetenskaper, man tänkte sig lämpligare kunna konstituera akademiens begynnelse. Såsom en framtidsuppgift, skådad av en skalds fantasi och även vid tillfälle ägnad praktiskt förverkligande, antecknades havsforskningen till minnes. —

Tvenne vetenskaper, som rönnte större understöd, än vad ur diskussionen uttryckligen framgår, voro astronomi och geografi. Uppenbart var, att astronomiens upptagande på programmet skulle inom akademiens matematisk-naturvetenskapliga ämnesgrupp medföra dels en ny självständig studieriktning, dels ett ämne av stor kompletterande betydelse för naturvetenskapliga studier i allmänhet. Likaså var det uppenbart, att geografin såväl ur allmänt bildande som studiesynpunkt skulle tillföra fakulteten en bety-

Astronomi;
Geografi.

¹ Östsvensk Tidskrift, 10, 25 mars 1917. — Man anmärkte även mot detta förslag, att havsforskningen i någon mån redan var tillgodosedd genom den byrå för biologiska och hydrografiska havsundersökningar, som enligt en internationell plan redan länge arbetat i Helsingfors.

dande ackquisition, samt vara användbar även såsom komplettering till eventuellt upptagna ekonomiska undervisningsämnen.¹

En invändning, som gjordes emot upptagandet av naturvetenskaper överhuvud, var, att sådana skulle erfordra större kostnader än andra ämnen till följd av behovet av laboratorier och institutioner. Från humanistiskt håll gjorde man även gällande, att de trots allt ej vore att likställa med de humanistiska vetenskaperna såsom samlingspunkter för nationell kultur. Försvaret gick därför ut på att visa, att laboratorier och institutioner ingalunda till en början behövde sluka alltför betydande summor, och att det naturvetenskapliga elementet vore alltför fast rotat i samtidens bildningsliv överhuvud, för att vid Åbo akademis uppställande kunna förbigås.

Den statsvetenskapliga meningsriktningen.

Förslaget om statsvetenskapliga discipliners upptagande på akademiens läroplan går tillbaka till rätt tidiga stadier av diskussionen. Tanken på det ekonomiska livets upparbetande så att säga på teoretisk väg framfördes med största livlighet av sina speciella anhängare, vilka önskade, att den blivande akademien framför allt skulle beakta synpunkter av detta slag. Endast då kunde enligt deras mening högskolan få verklig betydelse för vårt samhälle, när den gjorde sig till tolk för de strävanden, som utgjorde samhällets bärande idéer. Ur denna synpunkt borde de ekonomiska vetenskaperna nödvändigt upptagas i högskolans plan. En energisk, kunnig och tidens krav vuxen köpmannakår framställ-

¹ Man tänkte sig ursprungligen geografin såsom ett naturvetenskapligt ämne. Sålunda hävdade man dess vetenskaplighet från naturvetenskaplig synpunkt, men avsåg förmodligen samtidigt att underkänna dess även annars ofta bestridda vetenskaplighet som humanistisk disciplin. Uti en insänd uppsats i Å. U. 7 maj 1917 brytes emellertid en län för ämnets representerande vid akademien, närmast under formen kulturgeografi.

des såsom ett av de främsta behoven i Åbo, hela vårt kulturliv borde uppbyggas på en fast ekonomisk bas.¹

Vid mötet den 12 januari 1908 hade professor F. Gustafsson framkastat och rätt utförligt motiverat förslaget att efter en begynnelse med humanistiska ämnen så småningom utveckla akademien till en statsvetenskaplig fakultet, inom vilken alltså såväl ekonomiska som en del behövliga juridiska vetenskaper skulle vara representerade. I huvudsak understöddes förslaget av professor Ernst Estlander, som uttalade tanken, att den blivande akademien skulle omfatta en humanistisk fakultet och en fakultet för samhällsvetenskap, ekonomiska ämnen och några juridiska fack.

„Vi stå på tröskeln till en ny tid — sades det i en synnerligen väl skriven insänd uppsats i Åbo Underrättelser² — som skall karakteriseras genom ett omfattande nydaningsarbete. Skola vi stå beredda härför, skola vi kunna följa utvecklingen i kulturländerna och icke förbli stående på en föråldrad ståndpunkt, så måste intresset för samhällsfrågor väckas, samt kunskap om statsbyggnadens konstruktion och de viktigaste företeelserna inom densamma befrämjas genom planmässig undervisning. Med avseende härå anse vi, att den första sektion, som upprättas vid den nya akademien i Åbo, bör omfatta sociala vetenskaper.“ Tog man akademiens uppgift ur den svenska befolkningens synpunkt, hänvisade artikelförfattaren åter till det av honom föreslagna statsvetenskapliga programmet: „det är vad den svenska befolkningen i Finland kanske framför allt behöver. Ty det är icke mera inom ämbetsverken, utan i de fria yrkena, inom handeln, industrien och jordbruket, som tyngdpunkten av dess verksamhet faller. Det är såsom affärsmän och industriidkare i städerna, såsom disponenter och ingenjörer i fabriker, såsom kommunalmän och ledare av större jordbruk, som den svenska befolkningen numera arbetar.“

¹ Kulturfond för Åbo, sid. 18.

² Medborgare: Till frågan om högskolans organisation, Å. U. 13 febr. 1917.

Bibliotekarien Georg Schauman inledde årets kampanj i Nya Argus med en uppsats, vari föreslogs, att akademien skulle få karakteren antingen av en naturvetenskaplig högskola med strängt vetenskaplig uppgift eller en handelshögskola av högsta typ; den förra ansågs förnämre, den senare behöfligare. I artikeln anfördes exempel från de på fullt vetenskaplig grund fotade handelshögskolorna i Tyskland, särskilt „Akademien för social- och handelsvetenskaper“ i Frankfurt a. M., som i oktober uppgått i det därstädes upprättade universitetet. Akademien var såväl en handelshögskola som en fortbildningsanstalt för förvaltningstjänstemän, jurister, ingenjörer och lärare vid elementarläroverken.

Man åberopade gärna den svenska befolkningens utpräglade anlag och håg för ekonomisk verksamhet på handelns, industriens, sjöfartens och jordbrukets områden och gjorde gallande, att Åbo akademi, som främst hade affärsmäns uppoffrande intresse att tacka för sin tillkomst, icke borde ställa sig främmande för ekonomiska strävanden. Efter att hava utvecklat denna tankegång fortsätter professor Arthur Rindell: „Beträdandet av dylika positioner erbjuder fördelen att kunna samla alla våra krafter — — — Dessutom, skola vi genom den kraftiga insats vi samtidigt göra i vårt lands allmänna kulturarbete även kunna göra anspråk på respekt och måhända erkännande från dem, som stå på sidan om våra strävanden“.¹

Trots den obestämda begränsning man i åtskilliga uttalanden gav detta lärområde, framgår det med klarhet, att själva den vetenskapliga riktning, man ville inleda, var något för finländska förhållanden nytt och betydelsefullt. Vill man definiera den så, att den åsyftade vissa ekonomiska och juridiska discipliner jämte det svårödlade gränsområdet mellan dem, så träffar man sannolikt sanningen närmast. Strävandet har i Norden väl

¹ Akademi-kommitténs protokoll 27 jan. 1917. — Jämf. även Felix Heikels uppsats i Hbl. 4 mars 1917.

ett par] decenniens hävd och har i praktiken avsett utbildandet av krafter till åtskilliga poster inom samhället, staten, kommunen och enskilda företag, där kunskapselement av såväl ekonomisk som juridisk karakter erfordras i en för de olika ändamålen lämpad sammansättning. Universitetet av gammal typ] kunna ej tillfredsställa behovet på grund av att, utom annat, fakultetsgränsernas stramhet hindrar sammanförandet av här ifrågakommande vetenskaper inom en och samma examensplan. I Sverige har man länge arbetat för uppställandet av en statsvetenskaplig examen, såsom parollen fixerats. På uppdrag av] regeringen utarbetades av tre sakkunniga, Hj. L. Hammarskjöld, S. J. Boëthius och Eli F. Heckscher, ett betänkande „om inrättande av en statsvetenskaplig examen“, tryckt i Stockholm 1910. Genomförandet av den ifrågasatta examen synes emellertid uppehållits av svårigheter från universitetens sida.¹

Hos oss har man på finskt håll flera gånger bragt saken på tal. I akademidiskussionen] framträda dessa idéer merendels i en viss förening med planerna på ekonomisk fackskoleundervisning, men de framföras även någon gång medvetet och direkt. Av praktiska skäl upptagas alla hithörande förslag i ett sammanhang.

Bland de i statsvetenskaplig riktning framställda detaljerade förslagen framträder främst det uppslag, som framlades av pro-

¹ Ur beredningskommitténs betänkande må anföras följande uttalande om en statsvetenskaplig examens uppgift i vårt land: „Beskaffenheten av vårt universitets juridiska ämbetsexamina, vilka likasom den därtill hörande undervisningen äro avpassade efter statens behov av tjänstemän vid rättsskipningen och administrationen, gör dock, att behovet av en enkom uppställd statsvetenskaplig studielinje hos oss, likaväl som i Sverige, är starkt kännbar. Personer, som verka på ledande poster i samhället, såsom lantdagsmän, kommunalmän, affärsmän och industriidkare på högre stadier, publicister m. fl., vore i hög grad betjänta av fast sammanslutna och utan onödig tidsutdräkt förvärvade kunskaper om staten och dess funktioner. De härtill hörande studierna omfatta olika juridiska, humanistiska och matematiska discipliner, och det ligger i öppen dag att deras behov en gång måste tillfredsställas“.

fessor Arthur Rindell vid akademikommitténs sammanträde den 27 januari 1917. Detta förslag som sammanförde tvenne ämnesgrupper inom den skizzerade akademiplanen — en avdelning för en rent statsvetenskaplig ämneskombination och en för tekniska uppgifter (skogsprodukternas mekaniska och kemiska bearbetning) — byggde på ett konsekvent fasthållande av tvenne grundprinciper, den ena att upptaga vetenskaper, vilka öppna nya vägar till ledande platser inom landets ekonomiska och sociala liv enligt ovan berörda synpunkter, den andra att välja dessa vetenskaper så, att de fyllde luckorna i den bestående högskoleundervisningen med därtill hörande vetenskaplig forskning. En ytterligare koncession gentemot kraven från Helsingfors innebar den föreslagna formen för planens högskolemässiga genomförande: inom samtliga vetenskaper skulle erbjudas endast specialundervisning för studerande, som dels genomgått ett par års förberedande studier inom juridiska fakulteten vid Helsingfors universitet, dels samma tids förberedande kurser vid Tekniska högskolan.

Denna väl genomtänkta plan förutsatte inom den förstnämnda avdelningen följande fyra professurer: statistik, bank- och försäkringsväsende, kommunalrätt och kommunalpolitik, socialrätt och socialpolitik, och dessutom ett antal lektorat.

Inom den senare avdelningen föreslogos professurer i forstlig encyklopedi, forstligt ingenjörsväsende, maskinlära och mekanisk teknologi, teknisk kemi och kemisk teknologi, dessutom åtminstone fyra lektorat.

Av intresse är att följa med den utveckling professor Rindells plan genomgick under den vidare diskussionen.

Den kritik, som riktade sig mot planen, synes hava träffat såväl de tvenne grundprinciperna som sättet för deras genomförande i praktiken. Den starkt specialiserade undervisningen rubricerades som fackskola, vilket i mångas ögon utdömde hela planen. Särskilt kände sig humanismens förespråkare illa berörda

av bristen på de enligt deras tanke viktigaste ämnena. Från naturvetenskapligt håll kunde göras gällande, att de tekniska vetenskaperna utan naturvetenskapligt underlag komme att hänga i luften.

Med hänsyn till den yppade kritiken och nödvändigheten av en kompromiss åtminstone med en av de konkurrerande meningsriktningarna verkställde professor Rindell en omarbetning av sitt förslag och framlade resultatet i akademikommitténs första årskrift. Han kom här, efter många intressanta förberedande resonemang och särskilt stödjande sig på det ovan berörda i Sverige utarbetade betänkandet om inrättande av en statsvetenskaplig examen, till följande plan för de åtta professurerna: svenska språket, nordisk historia, nordisk litteraturhistoria, nationalekonomi, statistik, statskunskap, allmän och speciell privaträtt, förvaltningsrätt.

Detta i proportionerna fasta och i detaljerna klara program spelade sedan en betydande roll i diskussionerna inom beredningskommittén, som i stort sett byggde på detsamma för den statsvetenskapliga avdelningens vidkommande.

Vid akademikommitténs sammanträde den 27 januari framfördes ett, av direktorn för Högre svenska handelsläroverket i Helsingfors, doktor Oscar Rosenqvist, uppgjort förslag till en ekonomisk högskola med fem särskilda studieriktningar, vilket i någon mån byggde på de ovan angivna principerna för en statsvetenskaplig examen; därjämte erbjöd förslaget en detaljerad plan för en fackskola på det ekonomiska området. Förslaget är i dess helhet värt att här bekantgöras.

Ekonomisk
högskola.

EKONOMISK HÖGSKOLA.

A. Allmän studieriktning.

I. Allmän studieriktning. (3-årig). 1) Nationalekonomi. 2) Allmän förvaltningsrätt (jämfte Kommunalkunskap.) 3) Finanslära. 4) Historia. 5) Socialpolitik. 6) Statistik. 7) Språk.	Frivilliga. { Varukunskap. Ekonomisk geografi. Privatekonomi. Bokföring och bilanslära.
- (Här möjlighet till övergång till Alexanders-universitetet).
- Denna studieriktning avsedd bl. a. för tjänstemän (stats- och kommunala) journalister m. fl.

B. Kommersiella studieriktningar.

II. Studieriktning för handel och bank (2-årig). 1) Nationalekonomi. 2) Allmän privatekonomi. 3) Bokförings- och bilanslära. 4) Handelsräkning och politisk aritmetik. 5) Handelsrätt (juridik). 6) Ekonomisk geografi.	III. Studieriktning för handel och industri (2-årig). 1) Nationalekonomi. 2) Allmän privatekonomi. 3) Bokförings- och bilanslära. 4) Kalkylation och handelsräkning. 5) Handelsrätt (k). 6) Kemi och kemisk teknologi. 7) Mekanisk teknologi.
Frivilliga. { Språk. Historia. Statistik. Varukunskap.	Frivilliga. { Socialpolitik. Språk. Statistik. Ekonomisk geografi.

C. Tekniska studieriktningar.

IV. Studieriktning för pappersteknik (3-årig). 1) Matematik (inledn.). 2) Kemi. 3) Fysik och elektroteknik. 4) Maskinelement och maskinlära. 5) Pappersteknik. 6) Nationalekonomi (k). 7) Bokföring och kalkylation (k).	V. Studieriktning för forstväsende och trävaruhantering (3-årig). 1) Botanik. 2) Virkeslära. 3) Matematik och kalkylation (kubering m. m.). 4) Maskinlära. 5) Sågteknik. 6) Nationalekonomi (k). 7) Juridik (k).
Frivilliga. { Statistik. Virkeslära. Språk.	Frivilliga. { Statistik. Ekonomisk geografi. Bokföring och bilanslära. Språk.

Allmänna föreläsningar för B och C: Kulturhistoria, Åbo stads historia, Kemi. Svenska språket m. fl. k = kort kurs.

Under diskussionen den 27 januari understöddes av en del talare livligt såväl professor Rindells som doktor Rosenqvists förslag, vilka befunnos hava många beröringspunkter.¹

Av uttalanden, som därefter sågo dagen inför offentligheten, framstår bankdirektör Felix Heikels flere gånger tidigare berörda uppsats i Huvudstadsbladet såsom en synnerligen vederhäftig exponent för strävandet att tillgodose de statsvetenskapliga studierna; i detsamma förordades lärostolar i följande vetenskapsgrenar:

¹ Bland medlemmar av akademikommittén, som anslöto sig till den statsvetenskapliga meningsriktningen, ensam för sig eller i kombination med annat, må nämnas professor Carl von Bonsdorff, universitetssekreteraren friherre Tor Carpelan och bankdirektör Emil Schybergson.

national- och privatekonomi samt statistik, med särskilt avseende å handel, industri, sjöfart, jordbruk, bank- och försäkringsväsen;

statsrätt eller statskunskap, finanslära, sociologi och socialpolitik, kommunalväsen, särskilt dess organisation och utveckling i skilda länder, eventuellt ock andra delar av förvaltningsrätten; samt de juridiska discipliner, som nära beröra det ekonomiska arbetet, såsom ekonomisk rätt, obligations- och sakrätt m. fl.

Ännu ett detaljerat förslag till Åbo akademis upprättande på statsvetenskaplig grund må här beröras. Det lider intet tvivel därom, att ej detta förslag, om det förverkligats, hade efter noggrann fixering av professurernas läroområden samt med något tillskott eller någon reduktion kunnat giva till resultat en verklig ekonomisk högskola, ej blott en fackskola, som man velat göra gällande. Förslaget omfattade följande elva lärostolar: stats- och samhällslära, stads- och kommunalförvaltning, nationalekonomi, statistik, undervisningsväsende, journalistik, ekonomisk geografi och kommunikationslära, handelns och industriens teknik, bank- och försäkringsväsende, handelns och sjöfartens historia, ekonomisk lagstiftning.¹

Det allmänna intrycket av den statsvetenskapliga meningsriktningens utsikter efter diskussionen blev utan tvivel, att densamma kunde ställa sig vid sidan av de två tidigare med nära nog samma anspråk på berättigande som de. De anförda argumenten voro klara och kraftiga, och utan längre betänkande erkändes det allmänt, att tillkomsten av en statsvetenskaplig forsknings- och studieriktning icke blott skulle innebära ett sakligt tillskott av största värde för akademien utan även i landets vetenskapliga och kulturella liv införa ett alldeles nytt uppslag.

¹ Medborgare: anf. uppsats i Å. U. 13 febr. 1917.

De invändningar, som gjordes mot den ekonomiska fackskolan, kunde icke träffa kärnan av statsvetenskaper, och likasom anhängarna av den tekniska högskolan anslöto sig till det matematisk-naturvetenskapliga programmet, så skedde en likartad fusion inom det ekonomiska lägret. Man inskränkte sig till uttalandet av förhoppningen, att den statsvetenskapliga fakulteten icke skulle ställa sig avvisande inför möjligheten att i sinom tid få uppbära överbyggnaden av en ekonomisk högskoleavdelning. De starka intressen, som förelågo på detta håll, gjorde, att förhoppningens förverkligande ej ställde sig alldeles osannolikt.

Det återstår nu, att kasta en blick på de uppslag i andra och tredje planet, som självallet uppstodo under en så vidlyftig och långvarig diskussion som den om gestaltandet av Åbo akademi.

Något direkt förslag att med Åbo akademi omedelbart förena en medicinsk fakultet gjordes veterligen icke. Ehuru det upprepade gånger, särskilt i akademidiskussionens tidigare skeden, framhölls, att en medicinsk undervisning på högre stadier rätt väl kunde etableras i Åbo, där länslasarettet och kommuna sjukhuset med deras rätt moderna anstalter kunde erbjuda medicinkandidaterna den nödiga praktiken och där även någon eller några specialuppgifter möjligen kunde tillgodoses, framträdde likväl intet förslag om tillskapande av medicinska professorer vid akademiens begynnelse. Antydningar i denna riktning gjordes väl av anhängarna till det matematisk-naturvetenskapliga programmet, men tillika föreslogs i allmänhet uppskov med förverkligandet, till dess den naturvetenskapliga grunden blivit lagd. Och även i detta fall lekte utbyggnaden i teknisk riktning närmast i hågen.

Medicinsk fakultet.

Som argument emot ett omedelbart upptagande av medicinska vetenskaper och medicinsk undervisning i programmet nämndes företrädesvis de betydande penningtillgångar, som erfordrades för uppgiftens förverkligande, samt svårigheten att på ett tidigt stadium ombesörja en så ansvarsfull och av offentlig kontroll mer än andra beroende uppgift.

Något direkt motstånd mot medicinens upptagande i sinom tid på akademiens program har under sådana förhållanden icke förports. Särskilt syntes den i Årsskrift I publicerade undersökningen angående läkarfrekvensen i vårt land giva stöd för tanken, att akademien en gång kunde fylla viktiga uppgifter i fråga om läkarutbildningen.¹ Den rådande läkarbristen och statens knappa anslag för den medicinska fakulteten vid Helsingfors universitet syntes lämna rum för enskilt initiativ.

Med ett förslag om anordnande av medicinska preleminärkurser avsågs icke någon självständig verksamhet i medicinsk riktning utan främst gagn för hemstadens ungdom och samarbete med det äldre universitetet. Det betonades dock, att dylika preleminärkurser måhända kunde utgöra begynnelsen till en medicinsk fakultet.²

Juridiska vetenskaper.

Orsaken till att de juridiska vetenskaperna i allmänhet rönte föga beaktande vid diskussionen om akademiens planläggning, var den allmänt rådande uppfattningen, att utbildandet av jurister, särskilt juridiska ämbetsmän för statens räkning, knappast vore en omedelbar uppgift för en privat högskola sådan som Åbo akademi, ävensom att den svenska ungdomen på detta område

¹ Frekvensen angavs t. ex. med följande tal för år 1915: Danmark 1 läkare på 1,600 invånare, Finland 1 på 6,000; a. a. sid. 184.

² I detta sammanhang må som en kuriositet erinras om ett förslag, som framställdes i Åbo-landet Uusi Aura (24 jan. 1917) att av Åbo akademi göra en veterinärhögskola. Att förslaget var allvarligt menat framgår därav, att förslagsställaren var dåvarande medicinalchefen Taavi Lattinen.

hade jämförelsevis begränsade utsikter. Detta ledde — med skäl eller icke — till att statsuniversitetet härvid tillerkändes ett slags monopolställning. En av de ledande idéerna för ordnandet av akademiens blivande verksamhet var ju även, såsom tidigare framhållits, omtanken om den svenska bildade ungdomens utkomstmöjligheter, vilka ansågos för framtiden rätt begränsade på området för vårt statliga liv, med hänsyn till det finska elementets starka uppmarsch. Att denna synpunkt ledde till upptagandet av juridiska ämnen i den mån desamma voro behövlige för den statsvetenskapliga fakultetens uppgifter är en sak för sig.

Det förefaller, som om diskussionen i fråga om Åbo akademis ställning till juridiken stannat vid den av docenten von Törne angivna formeln: „Skulle en juridisk fakultet av en eller annan orsak likväl framdeles visa sig önskvärd, hör ju en sådan till de billigaste och lättast åstadkomna, och erfarenheten från Stockholms högskola synes därjämte visa, att en sådan vid en sidoordnad högskola väl kan fylla sin uppgift.“¹

Någon gång berördes även möjligheten att med akademiens program förena teologiska lärostolar.² Motivet framgår ej uttryckligen, men synbarligen avsågs härmed jämte fyllandet av en genom tradition vördnadsvärd uppgift för universitetet av normaltyp, att motverka bristen på svenska präster. Något understöd att tala om kom emellertid icke denna idé till del under diskussionen. Senare har man gjort gällande, att detta avvisande knappast vore att betrakta som ett principiellt inskränkande av den vetenskapliga uppgiften, ity att t. ex. jämförande religionsforskning mycket väl kunde tänkas ingå inom humaniska fakultetens lärområde.

Teologiska ämnen.

I Dagens Press enquête tangerades även frågan om de teolo-

¹ D. Pr. 13 febr. 1917.

² Carl von Bonsdorff, 27 jan. 1917.

giska studierna, utan att likväl något förslag om deras upptagande gjordes; bristen på svenska präster och de svenska teologiestuderandenas något tillbakasatta ställning vid Helsingfors universitet tjänade såsom utgångspunkter.¹

Högre musik-
undervisning.

Långt efter det den stora akademidiskussionens böljegång lagt sig, framträdde i Åbo Underrättelser förslaget att i samband med akademien anordna högre musikundervisning. „Ännu har ingen offentligt framkastat tanken att Åbo akademi, vars pånyttfödelse tack vare sällsynt frikostiga, storsinta donationer i en snar framtid blir en verklighet, genom att upplåta några av sina salar för den musikaliska konstens odling i hela dess rika omfattning skulle rödja upp en ny teg på det hemländska kulturella arbetsfältet, ur vars jordmån kommande svenskspråkiga slakten i vårt land engång skola inhösta rika skördar. Uppammad och omhuldad av Åbo nya akademi skulle en estetisk musikfakultet eller ett konservatorium i hennes hägn och vård bliva en värdig adoptivsyster till Musikaliska sällskapet i Åbo, som, instiftat av Franzén, Porthan och Tengström under den minnesvärda tid, då kulturens morgourodnad grydde över vårt land, så nära sammanfaller med Per Brahes akademi.“²

Förslaget framkallade någon diskussion och kombinerades med de på en del håll omfattade strävandena att vid tillfälle få estetiken och konsthistorien, eventuellt även folkdiktsforskningen representerade vid akademien, åtminstone genom docenturer. Man återopade bl. a. förekomsten vid Helsingfors universitet av en docentur i musikens teori och historia och påvisade, att vid universitetets bibliotek inrättats en musiksamling, vilket exempel kunde följas även vid akademibiblioteket i Åbo.

¹ P. O. v. Törne: D. Pr. 13 febr. 1917.

² Uno Lindström, Å. U. 25 nov. 1917.

Åbo akademikommitté förfogade vid vårens inbrott år 1917 över den stora diskussionens helä material. De åsikter, som inom kommittén framstälts vid mötet den 27 januari, hade utvecklats och fördjupats. Man uttalade allmänt, att en förlängning av meningsutbytet icke mer var påkallad. Diskussionen i tidningar och tidskrifter hade gjort sitt, arbetet borde föras in på undersökningens fastare mark. Det som återstod var en sakkunnig och objektiv beredning av det föreliggande problemet i dess helhet.

Denna beredning hade visserligen redan långt tidigare föreslagits. Protokollet av den 22 juli 1916 utvisar, att röster redan då höjts för att få de olika högskoleformerna närmare undersökta och beredningsarbetet inlett. Förslaget bordlades och upptogs till förnyad behandling den 15 december, då akademikommittén emellertid kom till det resultatet, att den önskade diskutera frågan i grund, innan den ville fatta beslut om att tillsätta den föreslagna kommittén och bestämma dess arbetsuppgifter.

Under sådana omständigheter sammankallades akademikommittén till möte den 25 april, och frågan om akademiproblemets beredning genom den föreslagna kommittén upptogs ånyo.

„Åsikterna brötos mot varandra — säger protokollet — såväl i fråga om akademiens ämnesval samt dess vetenskapliga program och undervisningsuppgift, som i fråga om den föreslagna beredningskommitténs uppdrag och medlemsantal. Under det en del talare ansågo, att kommitténs uppgift borde begränsas till de vetenskapsgrupper, vilka vid mötet och under den offentliga diskussionen livligast understötts: den matematisk-fysiska, den humanistiska och den statsvetenskapliga, höll flertalet för, att beredningskommittén borde få undersöka frågan i hela dess vidd, vilket vore ägnat att mindre binda akademikommittén vid ett i förtid antytt program.“

Beredning av
akademi-
frågan.

Berednings-
kommittén
och dess
betänkande.

Härefter beslöt man att tillsätta kommittén. I denna invaldes följande tio personer: professor Arthur Rindell, adjunkten Severin Johansson, bankdirektör Emil Schybergson, bankdirektör Felix Heikel, kommerserådet Ernst Dahlström,¹ professor Ossian Aschan, professor Carl von Bonsdorff, professor Wald. Ruin, professor Hugo Pipping och magister Svante Dahlström; dessutom skulle „Fonden för högre teknisk undervisning på svenskt språk“ anmodas att utse en representant i kommittén.

Kommitténs instruktion avfattades på följande sätt:

„Åbo akademikommitté överlämnar åt en kommitté, bestående av — — — — —, att handlägga och till akademikommittén inkomma med utredning om och förslag till gestaltningen av en svensk högskola eller akademi i Åbo.“

Beredningskommittén sammanträdde i Helsingfors under maj månad. Till ordförande valdes professor Arthur Rindell och som representant för den tekniska fonden antecknades doktor Edvard Blomqvist. Kommittén utsåg inom sig tre utskott, ett för envar av de tre huvudsakliga meningsriktningarna, vilka utarbetade var sin framställning för sitt speciella område; de allmänna arbetsuppgifternas lösning och specialförslagets sammanjämkning skulle sedan ankomma på gemensamma möten. Kommittén sammanfattade resultatet av sitt arbete i ett betänkande, daterat den 1 juni 1917.

I frågorna om den blivande akademiens namn, dess språk och dess gestaltning till en högskola med såväl forsknings- som undervisningsuppgifter,² stod kommittén inför det förberedande meningsutbytets klara resultat. Åbo akademi skulle bli ett läro-

¹ På grund av sjukdom var kommerserådet Dahlström hindrad att delta i kommitténs möten.

² Gestaltningen av den högsta myndigheten inom akademiföretaget tillkom det ej beredningskommittén att behandla. Denna fråga bereddes av en särskild kommitté.

säte av universitetstyp, dess uppgift skulle vara „att befordra den fria forskningen och den vetenskapliga bildningen samt att genom undervisningsverksamhet utbilda ungdomen till fäderneslandets tjänst.“

Det var emellertid ej på dessa punkter svårigheterna förelågo. De hopades helt och hållet över frågan, vilka vetenskaper eller vetenskapsgrupper, som skulle upptagas på akademiens program. Frågan var i och för sig vanskelig nog. Det för akademiens begynnelse tillgängliga kapitalet, c. 3¹/₂ miljon mark, kunde måhända göra det möjligt att, med beaktande jämväl av akademiens anläggning och allmänna kostnader, tillåta inrättandet av fem à sex professurer, men då härtill kom kravet, att en vetenskapsgrupp icke gärna finge representeras av mindre än fyra professurer, — minimum för en studielinje, — och då det för åstadkommande av någon helhet och stadga var nödigt att genast fylla samtliga disponibla platser, så framstod situationen som mycket brydsam. Man var, då kommittén först sammanträdde, benägen att tänka sig en kompromiss mellan tvenne av ämnesgrupperna och fann redan häri en vågsam optimism, på samma gång man med smärta såg sig ställd inför nödvändigheten att utesluta en av de tre grupperna. Vilken av dem skulle träffas av detta hårda öde?

Då kommittén stod inför första behandlingen av utskottets förslag, blev uteslutningsproblemet aktuellt. Men det behövde aldrig lösas, ty den förtröstansfulla stämning, som allt mer gjorde sig gällande, förmådde kommittén att ytterligare utvidga sina planer: man beslöt helt djärvt att föreslå alla tre huvudriktningarnas tillgodoseende i akademiens grundläggande plan. Fördelen av ett dylikt avgörande såg kommittén däri, att ingen av meningsgrupperna bland akademiens vänner och gynnare i misströstan om det helas öde kunde finna sig föranledd att taga sin hand ifrån det stora verket, som fordrade allas förenade krafter,

men i dess ställe syntes man tvungen att långt utöver gränsen för de först planerade åtgärderna uppskjuta akademiens förverkligande, ty för det ökade antalet professorer krävdes utan tvivel långt större penningmedel än de, över vilka man för ögonblicket förfogade. Även utmanade man kritiken genom att på tre sektioner eller fakulteter av minimalt omfång vilja splittra medel, som kunnat få en enhetligare användning genom uppställandet av en enda fullständig ämnesgrupp.

Beredningskommittén värjde sig emellertid med ståndaktighet mot sina egna betänkligheter beträffande den föreslagna kompromissens ekonomiska och organisatoriska konsekvenser. Ty kommittén utgick riktigt nog från det så att säga motoriska elementet i akademiöretaget: det gällde att räkna med ej vad man för ögonblicket ägde utan även med det den av full medvind gynnade rörelsen för Åbo akademi inom en nära framtid skulle kunna ställa till buds.

Om även sålunda de tre små sektioner eller fakulteter, varmed akademien föreslogs att begynna sina lärda mödor, för någon tid framåt skulle kunna hjälpligt utföra forsknings- och undervisningsvärv, så strider beredningsutskottets grundläggande tanke mot, att den föreslagna universitetsplanen finge betraktas såsom definitiv. De tre frön, som med ifrågavarande tre små avdelningar kunde läggas i en fruktbar jordmån, måste få räkna på växandets gudagåva. Allt tydde på, att en rik utveckling skulle vara den unga institutionen beskär, ty då praktiskt taget alla fraktioner av akademiintresset tillgodosetts och fast sammanslutit sig kring akademien, syntes anläggningen på en vidgad bas blott komma att frigöra ökade krafter. Vad ur en synpunkt kunde vara en svaghet, blev därför ur en annan en avsevärd styrka och en borgen för ett trefalt rikare liv.

Den sålunda ingångna kompromissens berättigande framstod än tydligare, då man i kommittébetänkandet finner, att de inom

de olika ämnesgrupperna föreslagna ämnena i betydande grad ömsevis stödjade varandra oberoende av fakultetsgränserna och tillsammans bilda stommen till ett logiskt genomtänkt program.

Kommitténs betänkande utmynnade sålunda i förslaget, att akademien skulle börja sin verksamhet med en filosofisk fakultet, inneslutande tre sektioner, en humanistisk, en matematisk-fysisk och en statsvetenskaplig.

I fråga om denna indelning framhöll kommittén den meningsolikhet, som rått inom kommittén med avseende å avdelningarnas ställning och benämning. „Under det en del medlemmar hållit före, att alla inom akademien representerade lärostolar borde direkt sortera under det akademiska konsistoriet, hava andra ansett, att en indelning i fakulteter eller sektioner bleve nödvändig. Emot fakultetsindelningen har anförts, att den, om ej speciella åtgärder vidtagas, är ägnad att för de studerande försvåra önskvärda och värdefulla ämneskombinationer, och för densamma, att det av organisatoriska och pedagogiska skäl säkert bleve nödvändigt att på något sätt avgränsa från varandra de tilltänkta tre ämnesgrupperna.“

Efter det kommittén principiellt bestämt sig för att indela de föreslagna lärostolarna i tre grupper, beslöts efter omröstning att föreslå akademiens anordnande såsom en filosofisk fakultet¹ med de nämnda tre sektionerna.

Med avgörandet i fråga om de tre sektionerna och utvidgandet av den plan, som först ansetts möjlig, hade beredningskommittén utfört huvuddelen av sitt betydelsefulla värv. Sammanställandet av lämpliga ämnesgrupper och det helas formella ordnande i ett allmänt schema beredde inga nämnvärda svårigheter. Såsom princip för ämnesgruppernas uppställning anförde kommittén:

„De för den första början föreslagna läroämnena äro valda icke blott med hänsyn till möjligheten att i särskilda examina

¹ Såsom av det följande framgår, blevo sektionerna senare upphöjda till rang och värdighet av fakulteter, vilket ur många synpunkter ansågs lämpligare.

sammanföra kunskaper, användbara i olika värv, utan även med hänsyn till dessa ämnens grundläggande betydelse för all vetenskaplig odling inom resp. områden av det mänskliga vetandet. Den föreslagna ämneskomplexen inbjuder sålunda till en rik utveckling genom tillskott av nya ämnen och undervisningsområden, vilka kunna finna stöd i dem, som från början upptagits på akademiens program.

Vad den framtida utvecklingen beträffar, så kan kommittén ej uttala sig om, vilken riktning som framom andra borde tillgodoses. Det måste i sista hand lämnas beroende av akademiens första års eller årtiondes lärospån, studerandes anslutning och allmänhetens ekonomiska understöd, i vilken riktning akademien närmast skall komma att tillväxa.⁴

Sammanlagda antalet professorer föreslogs till elva,¹ fyra i de tvenne sistnämnda sektionerna, tre i den statsvetenskapliga.

För den humanistiska sektionen föreslogos professorer i svenska språket, nordisk historia, svenska litteraturens historia och filosofi. Såsom vetenskaper, ägnade att vid sektionens utveckling med nya professorer komma i åtanke, nämndes rättshistoria, arkeologi och pedagogik.

Matematisk-fysiska sektionen skulle erbjuda professorer i matematik, fysik, kemi samt geologi och mineralogi. Utvecklingsperspektivet upptog biologiska och tekniska ämnen.

Statsvetenskapliga sektionen tänktes inrymma professorer i nationalekonomi och statistik, statskunskap och finanslära och förvaltningsrätt, med en särskild professur i statistik ävensom geografi i närmaste åtanke.

Rätt schematiskt behandlade kommittén givetvis behovet av underordnade lärare, tjänstemän m. m., och likaså förbigicks frågan om statuter för akademien. Examina, ämneskombinationer

¹ Som en kuriös tillfällighet må antecknas, att Per Brahes akademi 1640 började sin verksamhet med 11 professorer.

och undervisning ägnades något större uppmärksamhet. Studierna vid akademien borde enligt kommitténs tanke leda till examina av samma mönster och svårighetsgrad som universitetets.

„Utom dessa examina har kommittén tänkt sig möjligheten att inom den statsvetenskapliga sektionen införa avgångsexamina, lämpade för en del praktiska befattningar och behov.

För att bevara möjligheten till praktiska och ändamålsenliga ämneskombinationer vid examina har kommittén ansett, att ämnenas placering uti olika sektioner icke bör få utgöra ett hinder för deras sammanförande i ett examensprogram. Denna frihet får naturligtvis ej vara obegränsad, utan måste examensprogrammets godkännande bero av vederbörlig myndighets granskning.“

Särskilt betonades önskvärdheten av att statsvetenskapliga sektionens tre ämnen måtte vid uppgörandet av examensplaner kompletteras med ämnen ur de övriga sektionerna, närmast nordisk historia, filosofi eller matematik.

I allmänna ordalag utkastade kommittén ett förslag om uppättandet av en vetenskaplig skriftserie för akademiens produktion, utgivandet av resestipendier, främst för akademiens lärare, uppställandet av ett eget akademibibliotek, vilket uppfattades som en livsfråga, samt anskaffandet av nödiga lokaler; förberedande kalkyler gävo till resultat att 40 rum bleve behövlige.

Något utförligare behandlades det blivande akademiföretagets ekonomi. Kommittén utgick från tanken, att de blivande innehavarna av akademiens professorer borde tillerkännas något högre avlöning än professorerna vid Helsingfors universitet, för att därigenom i någon mån de brister i fråga om vetenskaplig miljö och arbetsmöjligheter skulle motvägas, som självfallet måste åtfölja anställningen i Åbo. För professorerna föreslogs därför lönen till 12,000 mk.¹

¹ Samtidigt utgingo professorernas löner vid Helsingfors universitet med 10,000 mk.

Kostnaderna uppdelades i anläggningskostnader (bibliotek, samlingar, laborationer, betjäning) samt årliga kostnader (handbibliotek, extra lärare, anskaffning till och underhåll av institutionerna).

Kommittén kom sålunda till nedanstående summariska kalkyl över kostnaderna för Åbo akademi.

ANLÄGGNINGSKOSTNADER.

Humanistiska	sektionen	Fmk	40,000:—
Matematisk-fysiska	"	"	120,000:—
Statsvetenskapliga	"	"	11,000:—
			<u>Summa Fmk 171,000:—</u>

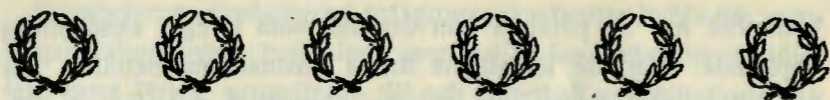
ÅRLIGA KOSTNADER.

Humanistiska	sektionen	Fmk	56,000:—
Matematisk-fysiska	"	"	79,000:—
Statsvetenskapliga	"	"	42,000:—
Undervisning i språk och bokföring	"	"	15,000:—
Vetenskaplig skriftserie	"	"	10,000:—
Resestipendier	"	"	10,000:—
Lokaler	"	"	20,000:—
Organisation (sekreterare, kamrer, 2 kanslisters)	"	"	15,000:—
Bibliotekets skötsel	"	"	5,000:—
Expenser och extra vaktmästare	"	"	5,000:—
Oförutsedda behov	"	"	10,000:—
			<u>Summa Fmk 267,000:—</u>

Summan befanns naturligtvis betydligt överstiga vad man på grund av förhanden varande tillgångar ursprungligen tänkt sig som akademiens första budget, och detta föranledde följande slutord i betänkandet:

„Kommittén har tänkt sig, att den för anläggningskostnaderna behövliga summan kunde utgå ur de räntemedel, Åbo akademi-

kommitté har att påräkna från den tid, som föregår akademiens öppnande. Vad de föreslagna årliga kostnaderna beträffar, har kommittén ej förbisett, att desamma betydligt överstiga de tillgångar, som t. v. stå till buds, men har kommittén det oaktat förenat sig om tanken, att det ovan uppgjorda programmet om möjligt borde förverkligas på en gång. De föreslagna lärostolarna bilda i visst avseende en helhet, som skulle lida av att på någon punkt reduceras. Det synes även vara av stor vikt att söka beakta de olika synpunkter, som under diskussionen i frågan uttalats, och att ena de skiljaktiga meningar, som kommit till uttryck, på det att akademien från början måtte omfattas med odelat intresse och odelad välvilja av alla kretsar i samhället. Kommittén tillåter sig därför hemställa, huruvida ej akademikommittén, om den accepterar det här meddelade programmet, ville söka uppnå en överensstämmelse mellan de för programmet genomförande nödiga kostnaderna och kommitténs ekonomiska möjligheter genom att invänta kapitalets tillväxt och genom att lämpa tidpunkten för akademiens begynnelse därefter.“

IV.

Under våren 1917 hade förarbetena för tillskapandet av en bestående institution i stället för Åbo akademikommitté fortskridit så långt, att man inpå sommaren begynte skönja den blivande institutionens konturer. Det av akademikommittén och donatorerna tillsatta utskottet¹ skulle snart bliva i tillfälle att framlägga resultatet av sitt arbete.

Stiftelsen för
Åbo akademi.

Man finner, att akademikommittén, då den sammanträdde den 18 juni, redan hade förstorat sin krets, i det att även samtliga donatorer kallats till mötet, där dem bereddtes rätt att deltaga i diskussion och beslut. Praktiskt taget kan akademikommittén redan nu anses hava uppgått i en högre enhet.

Stiftelse-
urkunden av
18 juni 1917.

Såsom första ärende föredrogs nu den av det nyssnämnda utskottet uppgjorda donations- och stiftelseurkunden av 18 juni 1917, varigenom Stiftelsen för Åbo akademi grundlades. Det i vårt lands kulturhistoria märkliga dokumentet hade givits denna form:

„Undertecknade avhända sig härmed och överlämna till en stiftelse, benämnd „Stiftelsen för Åbo akademi“, en summa stor tre millioner fyrahundrasjuttiotusen (3,470,000) finska mark att

¹ Jämf. sid. 83.

förvaltas och användas med iakttagande av nedannämnda villkor och bestämmelser:

I. STIFTELSENS ÄNDAMÅL:

1:o. Avkastningen av det donerade kapitalet skall användas för grundandet och upprätthållandet av en högskola i Åbo med svenskt undervisningsspråk under namn av Åbo Akademi.

II. STIFTELSENS FÖRVALTNING:

Delegationen och dess verksamhet.

2:o. Förvaltningen av stiftelsens kapital, vars uppbevarande och förräntande bör vara åt säker bank eller annat penninginstitut i Åbo anförtrott, dispositionen av räntorna å detsamma ävensom stiftelsens övriga angelägenheter omhändervhas av en delegation, bestående av undertecknade donatorer och de nuvarande medlemmarna av Åbo Akademikommitté.

Då medlem av delegationen avgår, utse övriga medlemmar medels slutna sedlar hans efterträdare. Dock bör sådant val underlåtas intill dess, genom medlemmars avgång, antalet ledamöter av delegationen nedgått till femtio, vilket antal därefter icke må överskridas. Fyllnadsval kan likaledes underlåtas intill dess att medlemsantalet minskats till tjugu. Skulle en förening, i syfte att stöda akademiföretaget, framdeles komma till stånd, äger denna förening i delegationen invälja tvenne ledamöter, vilkas mandat omfattar två år. Medlemskap av delegationen anses i övrigt gälla livstid; dock äger delegationen på anhållan befria ledamot från hans uppdrag.

Delegationen utser inom sig ordförande och viceordförande för verksamhetsår samt är beslutförför, så länge medlemstalet utgör 25 eller därutöver, då minst 15 medlemmar, samt, efter det medlemsantalet nedgått under 25, då minst 10 medlemmar äro till-

städes. Envar medlem av delegationen tillkommer en röst; rösträtt må ej genom ombud utövas. Såsom delegationens beslut gäller den mening de flesta medlemmar biträtt; vid lika röstetal avgör ordförandens röst. Därest vid val absolut röstövervikt icke för någon vunnits, bör nytt val verkställas, och anses den vald, som därvid erhållit de flesta rösterna. Falla rösterna därvid lika, avgör lottning.

Delegationen bör sammanträda minst en gång om året och äger att över sin förvaltning årligen avgiva redovisning.

Kallelse till delegationsmöte, som bör hållas i Åbo, sker genom brev och annons.

I övriga här ovan icke särskilt nämnda avseenden äger delegationen följa en av densamma utarbetad och för dess verksamhet gällande arbetsordning.

Styrelsen.

3:o. Den närmaste förvaltningen av stiftelsens och delegationens angelägenheter handhas av en styrelse, bestående av sju personer, valda av delegationen och inom densamma för tre år. Dock skall vid utgången av det första verksamhetsåret tvenne av de först valda styrelseledamöterna och vid utgången av det andra året likaledes tvenne efter lottning avgå samt nya val i de avgåendes ställe för följande tre år förrättas. Avgående ledamot kan återväljas.

I händelse styrelseledamot avgår innan tiden för hans befattning är ute, äger delegationen utse ny ledamot i hans ställe för återstoden av sagda tid.

Styrelsen väljer inom sig ordförande och viceordförande samt antager andra nödiga funktionärer. Styrelsen, vid vars sammanträden protokoll bör föras, är beslutför då minst fyra ledamöter äro tillstädes.

I sådant fall böra dock alla de närvarande om beslutet vara ense.

I övrigt äger styrelsen att i sin verksamhet följa av delegationen godkänd instruktion.

4:o. Sedan förverkligandet av akademiföretaget hunnit så långt, att en särskild akademistyreelse är påkallad, äger delegationen skrida till val av en sådan samt till ordnande av de förhållanden, som därigenom uppkomma.

Åbo, den 18 juni 1917.

Filip Armfelt.	G. Björk.	R. Carpelan.
E. Dahlström.	M. Dahlström.	C. J. Dahlström.
Eric Dahlström.	B. Grönblom.	E. Grönblom.
Ernst Grönblom.	Allan Hjelt.	Felix Heikel.
Viktor Heikel.	Fr. Helsingius.	H. Henriksson.
C. Holmström.	Alfr. Jacobsson.	B. Junnelius.
Anders Kramer.	Arth. Lindblom.	Albin Löfgren.
Josef Lönnblad.	E. Nylund.	E. Schybergson.
Louis Schnitt.	Lars Sonck.	Bertha Spoo.
Conrad Spoo.	R. C. Sundberg.	C. G. Sundell.
Gust. A. Tenlén.	G. M. Tenlén.	Uno von Troil.
Carolus Wrede.	Edv. Åström.	

Med anledning av att denna stiftelseurkund ännu ej förelåg i definitiv form och att åtgärd icke hunnit vidtagas för dess stadfästande, beslöto de närvarande efter en kort diskussion, att den i urkunden föreskrivna delegationen något senare skulle konstitueras. Under diskussionen berördes frågan, om akademikommittén skulle efter sitt uppgående i delegationen fortbestå även i sin tidigare form, under utövande av samma verksamhet, den hittills bedrivit. Något nämnvärt intresse knöts ej vid denna fråga. Den allmänna åsikten var, att akademikommittén som sådan spelat ut sin roll i och med tillkomsten av delegationen och Åbo akademi, av vilka institutioner den förra givetvis borde få

övertaga de ringa penningtillgångarna i „Åbo akademis grundfond“ och den senare föreläsnings- och publikationsverksamheten.

Beredningskommitténs betänkande behandlas; förslagen godkännas.

Vid mötet den 18 juni behandlades jämväl beredningskommitténs betänkande angående akademiens gestaltning.

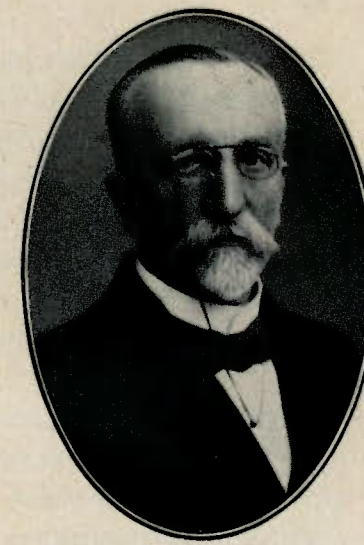
Man kan utgå från, att kommittéförslaget, byggt på en sammanjämkning, som gav alla meningsriktningar sitt berättigande, framkallat ett välgörande lugn. Att förslaget därför i princip hade utsikter att vinna allmän anslutning, tycktes på förhand klart. Ty beredningskommitténs strävan att genom utsträckandet av akademiföretagets grund giva företrädarna för alla huvudsakliga meningsriktningar tillfälle att delta i det stora kulturverkets uppförande likasom dess tilltro till företagets framtid vann fullständig anslutning inom de beslutande kretsarna. Man kände i allmänhet en livlig förvisning om, att de goda makter, som hastigt bragt akademitanken inför förverkligandet, ej skulle övergiva densamma.

Emellertid var det med avseende å förenämnda principiella ståndpunkt betänkandet främst rönt kritik. Någon enstaka talare gjorde gällande, att kommittén i sin strävan att skapa något, som ägde de vidsträcktaste utvecklingsmöjligheter, gått för långt. Enhetligheten och koncentrationen i akademiplanen hade lidit under allt detta. Förslaget tillfredsställde ingen fullt och helt. „Aliquid in omnibus, nihil in toto“, var summan av denna kritik.

Försvaret från kommitténs sida sköttes enligt betänkandets argumentering. Akademiplanen innebar likväl, trots att minimimåtten för de skilda avdelningarna ej kunnat överskridas, ett samhörigt och logiskt genomtänkt system, som visserligen i sin första form ej möjliggjorde någon fyllighet, men som synbarligen hade framtiden för sig. Att denna ståndpunkt även delades av mötets flertal, framgick med all önskvärd tydlighet.

FRIHERRE RABBE AXEL WREDE
Kansler för Åbo Akademi

PROFESSOR ARTHUR RINDELL
Prokansler för Åbo Akademi

DOKTOR WILHELM STADIUS
Delegationens Ordförande

I detalj gjordes anmärkningar mot en del föreslagna enskilda professurer. Så upptogs den segslitna frågan om lärostolen i historia skulle givas karakteren av allmän eller nordisk, om lärostolarna i svenska språket och svenska litteraturens historia voro behöfliga, om ej lärostolen i geologi och mineralogi borde utbytas mot en professur i kemisk teknologi eller metallurgi.

Dessa anmärkningar ledde emellertid ej till något resultat, vadan betänkandets förslag rörande akademiens vetenskapliga innehåll kunde anses av mötet uppburet.

I jämförelse med frågan om det vetenskapliga programmet omfattades övriga frågor med en mindre grad av intresse. Kommitténs förslag om akademiens fixerande som en institution av universitetstyp med såväl forsknings- som undervisningsuppgifter upptogs ej ens till särskilt omnämnande vare sig i beslut eller protokoll. Mötet beslöt blott att „uttala sin anslutning till betänkandets allmänna grunddrag, — det vill säga upprättandet av de tre sektionerna och de studieriktningar de innebära, — lämnande åt den blivande delegationen att skrida till ytterligare beredning och precisering av förslaget till akademiens gestaltning“.

Inför offentligheten emottogs beredningskommitténs betänkande utan att avvikande meningar i högre grad gjorde sig gällande. En av orsakerna härtill står utan tvivel att söka i den omständigheten att sommarsäsongen redan inträtt med den i vårt land sedvanliga avmattningen i det publicistiska livet. En annan orsak var synbarligen, att betänkandet gav alla parter del i resultatet och därigenom avvärjde den farligaste kritiken. Offentlig kritik.

Ett par kritiska uttalanden må här omnämnas. De träffade dock endast vissa detaljer. Utelämnandet av de biologiska vetenskaperna syntes en granskare¹ ej endast utestänga blivande medicinare från akademien utan även ur akademiens vetenskap-

¹ L(ars) R(ingbom): Ännu en gång i akademi-frågan; Å. U. aug. 1917.

liga verksamhet utesluta den biologiska forskningen, vilken särskilt med hänsyn till dess betydelse för rashygiene tillvunnit sig livlig uppmärksamhet ej minst under krigsåren. Den statsvetenskapliga sektionens plan föreföll även mindre väl genomtänkt; särskilt tycktes det, som om sociologien bort få rum däri. Såsom positiva förslag framhölls önskningsmålen, att lärostolen i geologi och mineralogi skulle utbytas mot en professur i allmän biologi, vilken i förening med lektorat i zoologi och botanik skulle giva sektionen en helt ny och koncentrerad läggning. Tillika föreslogs, att den statsvetenskapliga sektionen skulle givas sammansättningen sociologi, nationalekonomi och geografi, med etnologi och antropologi i andra planet; detta skulle leda till ett samhällsvetenskapligt program i sociologisk mening, skilt från den halvt juridiska riktning, beredningskommittén föreslagit. De av kommittén föreslagna ämnena statskunskap, finanslära och förvaltningsrätt skulle jämte andra ekonomiska ämnen komma i fråga vid en framtida utvidgning; etnologi och antropologi tänktes däremot utgöra anknytningspunkter med biologien. Om en teknisk fakultet ville författaren göra gällande, att planen på densamma i viss mån borde hållas fristående från akademiplanen.

Ett annat omnämnande gjordes utgående från synpunkter, som mer överensstämde med de av kommittén anlagda.¹ Kommitténs medlingsförslag ansågs, särskilt i betraktande av uppgiftens svårigheter, rätt lyckat, dock tycktes det, som om professuren i geologi och mineralogi bort få giva rum för en lärostol uti det enligt mångens tanke betydligt mer centrala och behöfliga ämnet geografi. Geografien, som ständigt i vårt land haft en sorgligt undanskymd ställning, borde onekligen fått ett rum på akademiens program, antingen såsom självständig professur eller i kombinationen geografi och etnografi, „helst som de ortliga för-

¹ R. Numelin: Sv. Tidsn. 22 juli.

hållandena i Åboland kunde vara en god anledning till de geografiska intressenas höjande“.

Den starka kraftanspanning och den fasta tilltro till akademiens framtid, som den stora akademidonationen och de förberedande arbetena för akademiens upprättande väckt till liv, fingo ett lysande uttryck vid det möte, lördagen den 27 oktober, där grunden lades till tingens nya ordning.

Sammanträdet inleddes med ett separat möte av Åbo akademikommitté, som, accepterande det i stiftelseurkunden angivna tillvägagångssättet och efter att ha antagit program för årets föreläsningar och publikationer, beslöt att upplösa sig och uppgå i den nya delegationen enligt följande formel:

„Åbo akademikommittés medlemmar inträda som medlemmar i Stiftelsens för Åbo akademi delegation.

Kommitténs fonder och egendom övertagas af stiftelsen, och den av kommittén bedrivna verksamheten fortsättes under överinseende av delegationen, till dess därom annorlunda beslutits.

För kommittén gällande kontrakt med förläggaren Holger Schildt övertagas av delegationen.

Åbo akademikommitté som sådan upphör med sin verksamhet“.

Detta var slutet på kommitténs i det allra närmaste tioåriga verksamhet och tillika början till en ny tid.

Det blev härefter delegationens tur att sammanträda. Först meddelades, att senaten stadfäst stiftelseurkunden av den 18 juni, den nya institutionens grundlag, enligt vilken därefter delegationen konstituerades, utgörande efter sammanräkning av akademikommitténs medlemmar och donatorerna de 56 personer, vilkas namn här nedan anföras. Beteckningen *a* angiver den förra kategorien, under det *d* betecknar den senare. Särskilt upptages, vid vilken tidpunkt vederbörande delegationsmedlem inträtt i de för akademitanken aktivt verksamma personernas krets.

Delegationen
konstituerar
sig den 27
okt. 1917.

- a Ahlman, Konrad, kyrkoherde, St Karins 12.1.1908.
 a Andersson, Otto, fil. mag., Helsingfors 2.4.1915.
 d Armfelt, Filip, greve, Åbo 27.10.1917.
 a Arrhenius, Gösta, hovrättsassessor, Åbo 3.6.1916.
 d Björk, Gustaf, direktör, Åbo 27.10.1917.
 a v. Bonsdorff, Carl, professor, Helsingfors 3.6.1916.
 d Carpelan, Rolf, friherre, Åbo 27.10.1917.
 a Carpelan, Tor, friherre, universitetssekreterare, Helsingfors 2.4.1915.
 a Colliander, Rafael, redaktör, Åbo 3.6.1916.
 d Dahlström, Carl Johan, godsägare, Åbo 27.10.1917.
 d Dahlström, Eric, godsägare, Pikis 27.10.1917.
 a d Dahlström, Ernst, kommerseråd, Åbo 12.1.1908.
 a d Dahlström, Magnus, kommerseråd, Åbo 3.6.1916.
 a Dahlström, Svante, fil. mag., Helsingfors 2.4.1915.
 d Grönblom, Berndt, ingenjör, Åbo 27.10.1917.
 d Grönblom, Edgar, direktör, Åbo 27.10.1917.
 d Grönblom, Ernst, direktör, Åbo 27.10.1917.
 a Gustafsson, Fridolf Wladimir, professor, Helsingfors 12.1.1908.
 d Heikel, Felix, bankdirektör, Helsingfors 27.10.1917.
 d Heikel, Viktor, professor, Helsingfors 27.10.1917.
 d Helsingius, Fredrik, direktör, Ekenäs 27.10.1917.
 d Henriksson, Herman, vicehäradshövding, Åbo 27.10.1917.
 d Hjelt, Allan, affärsman, Helsingfors 27.10.1917.
 a Holmberg, Einar, bibliotekarie, Åbo 13.4.1914.
 d Holmström, Caesar, direktör, Åbo 27.10.1917.
 a d Jacobsson, Alfred, konsul, Åbo 3.6.1916.
 d Junnelius, Bertha, kommunalrådinna, Åbo 27.10.1917.
 a Johansson, Severin, universitetsadjunkt, Helsingfors 2.4.1915.
 a v. Konow, Walter, museiintendent, Åbo 3.6.1916.
 d Kramer, Anders, ingenjör Karhula 27.10.1917.
 d Lindblom, Arthur, affärsman, Åbo 27.10.1917.

- d Löfgren, Albin, konsul, Åbo 27.10.1917.
 a d Lönnblad, Josef, bankdirektör, Åbo 1910.
 d Nylund, Evert, fabrikör, Åbo 27.10.1917.
 a Pipping, Hugo, professor, Helsingfors 12.1.1908.
 a v. Rettig, Henning, fabrikör, Åbo 3.6.1916.
 a Rindell, Arthur, professor, Helsingfors 3.6.1916.
 a Rosenqvist, Oscar, direktör, Helsingfors 3.6.1916.
 d Schnitt, Louis, direktör, Littois 27.10.1917.
 a d Schybergson, Emil, bankdirektör, Helsingfors 25.4.1917.
 a Schybergson, M. G., professor, Helsingfors 2.4.1915.
 d Sonck, Lars, arkitekt, Helsingfors 27.10.1917.
 d Spooft, Bertha, fröken, Åbo 27.10.1917.
 d Spooft, Conrad, konsul, Åbo 27.10.1917.
 a Stadius, Wilhelm, läkare, Åbo 12.1.1908.
 a Strähle, Lennart, professor, Åbo 13.4.1914.
 d Sundberg, Rudolf C., direktör, Åbo 27.10.1917.
 d Sundell, C. G., kommunalråd, Björneborg 27.10.1917.
 d Tenlén, Gustaf Adolf, direktör, Åbo 27.10.1917.
 d Tenlén, Gustaf Mauritz, hovrättsråd, Åbo 27.10.1917.
 a Tollet, Gustaf Adolf, läkare, Åbo 3.6.1916.
 d v. Troil, Uno, friherre, Åbo 27.10.1917.
 a v. Wendt, Ernst, redaktör, Åbo 12.1.1908.
 a Westermarck, Edvard, professor, Helsingfors 13.4.1914.
 d Wrede, Carolus, friherre, Åbo 27.10.1917.
 d Åström, Edvard, direktör, Åbo 27.10.1917.

Till delegationens ordförande utsågs doktor Wilhelm Stadius, till viceordförande bankdirektör Josef Lönnblad och till sekreterare redaktör Ernst von Wendt. Alla dessa hade tidigare innehaft motsvarande funktioner inom akademikommittén.

Till medlemmar i styrelsen utsågos därefter kommerseråden Ernst och Magnus Dahlström, konsul Alfred Jacobs-

son, konsul Conrad Spoo, bankdirektör Josef Lönnblad, direktör Ernst Grönblom och bankdirektör Emil Schybergson. Inom styrelsen valdes till ordförande kommerserådet Ernst Dahlström, till viceordförande bankdirektör J. Lönnblad och till skattmästare kommerserådet Magnus Dahlström; till sekreterare kallade styrelsen magister Svante Dahlström.

Aktiemajoriteten i Åbo teaterhus a. b. doneras till stiftelsen.

En utomordentlig lyftning gavs sammanträdet den 27 oktober genom att tvenne donationer av osedvanlig betydelse därvid anmäldes.

Genom den första överlämnades åt stiftelsen aktiemajoriteten i Åbo teaterhusaktiebolag enligt ett så lydande

„DONATIONSBREV.

Undertecknade överlämna och donera härmed åt „Stiftelsen för Åbo akademi“ oss tillhöriga tvåhundrasextioen (261) aktier i Åbo teaterhusaktiebolag jämte kuponger från och med år 1918¹ och hava vi vid denna donation velat fästa följande bestämmelser och förbehåll:

1) Vården om donationen anförtros åt den delegation, som kommer att handhava förvaltningen av stiftelsens övriga tillgångar. Delegationen äger jämväl bestämma om användandet av den å förenämnda aktier utfallande avkastningen till fromma för den blivande högskolan.

2) Alldenstund härvarande teaterhus i tiden inrättats för tillgodoseende av ett allmänt bildningsändamål å orten, och på det att teaterhuset måtte även för framtiden bibehållas såsom sådant, där även den svenska sceniska konsten tillförsäkras ett stadigvarande hem, må frivillig överlåtelse av de sålunda donerade ak-

¹ Enligt gällande notering representerande ett värde av drygt 300,000 mk.

tierna icke ske i annat fall än att tillfälle till synnerligen förmånlig realisering av dem erbjuder sig, och bör i händelse sådan realisering äger rum, Akademistiftelsen och dess delegation icke allenast vidtaga åtgärd om inrättande av ett annat teaterhus, så snart det genom realisationen erhållna kapitalet därtill förslår, utan även draga försorg därom, att den svenska scenkonsten icke under tiden varder husvill på denna ort.

Åbo, den 27 oktober 1917.

R. Carpelan. E. Dahlström. M. Dahlström.
Arthur Lindblom. Gust. A. Tenlén. G. Mauritz Tenlén.“

Om förenämnda donation särskilt genom sin kulturella syftning väckte det livligaste intresse och erkännande, så hade den andra donationen så utomordentliga mått och bar den vittne om en så stor och djup offerlust, att donatorernas stad, van vid ädla gärningar i denna stil, ej förr skådat något liknande. Donationen bekantgjordes genom ett meddelande av viceordföranden:

„att Stiftelsen för Åbo akademi av personer, vilka ansett önskvärdt att det vid akademikommitténs möte den 18 sistlidne juni omfattade programmet enligt betänkandet av den 1 i samma månad i en snar framtid förverkligas, fått emottaga en donation i värdepapper, uppgående enligt nuvarande börsnoteringar till minst fyra millioner mark, med villkor att en åttondedel därav avsättes till en fond för pensioner. åt avskedtagande lärare och tjänstemän att utgå i huvudsak enligt samma grunder, som gälla för lärare och tjänstemän vid universitetet, varförutom bankdirektör Lönnblad upplyste om att förenämnda värdepapper medförde avkastning från och med år 1918.“

Den enligt protokollets uppgift „med entusiastiskt bifall“ emottagna donationen var anonym. Man lägger ock märke till, att den donerade summans storlek avpassats så, att stiftelsens sam-

En donation av 4 millioner mark.

manlagda tillgångar skulle kunna tänkas med sina räntemedel betäcka de av beredningskommittén kalkylerade utgifterna, varigenom akademiens omedelbara förverkligande ansågs tryggt.

Akademiens
lokalfråga
vinner sin
lösning.

Även i ett annat avseende blev akademiens bästa vid detta möte tillgodosett. Längre hade frågan om lokaler för akademien varit föremål för behandling inom akademikretsarna, och tidigare på hösten hade yppat sig en utmärkt möjlighet att lösa frågan, ity att tvenne gårdar, synnerligen lämpliga för akademiens närmaste behov, befunnits möjliga att inköpa, eller de brukspatronen Louis Schnitt tillhöriga gårdarna och tomterna Domkyrkotorget 7 och 9. I väntan på delegationens avgörande hade gårdarna inköpts av ett konsortium för 800,000 mark i avsikt att erbjuda dem delegationen till inlösen för samma pris, ett anbud som vid mötet med tacksamhet antogs.

Statutkom-
mittén till-
sättes.

Säker om akademiens snara förverkligande, skred delegationen vid samma minnesrika möte till åtgärder för verksamhetens anknytande till den punkt, där beredningskommittén stannat. Efter det delegationen mottagit den nya donationen av fyra millioner mark på de uppgivna villkoren, ansåg man det vara beslutet, att akademiens grundplan skulle bli den av kommittén föreslagna. Det gällde då vidare att utarbeta akademiens statuter och framställa de nya förslag, situationen krävde. Det låg härvid närmast till hands att tillsätta en ny kommitté, vilket även skedde såsom protokollet uppgiver: „På förslag av styrelsen beslöt delegationen tillsätta en av fem personer sammansatt statutkommitté, vilken fick i uppdrag icke blott att utarbeta ett detaljerat förslag till den blivande akademiens gestaltning på basen av det tidigare utarbetade betänkandet, utan jämväl att inkomma med förslag angående lärostolarnas besättning och tidpunkten

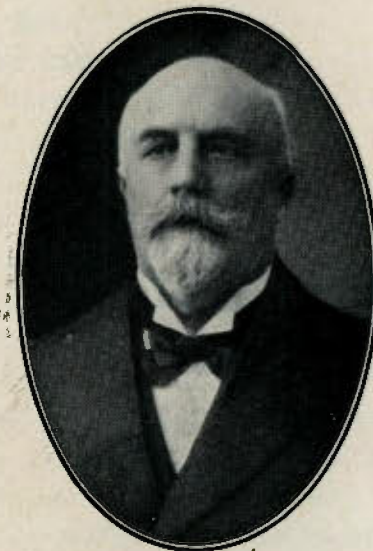
KOMMERSERÅDET ERNST DAHLSTRÖM
Styrelsens Ordförande

KOMMERSERÅDET MAGNUS DAHLSTRÖM
Styrelsens Skattmästare

DIREKTÖR ERNST GRÖNBLOM
Ledamot av Styrelsen

KONSUL ALFRED JACOBSSON
Ledamot av Styrelsen

för akademiens öppnande, samt dessutom förslag till arbetsordning för delegationen och instruktion för styrelsen.“

Till medlemmar i kommittén utsågos professor A. Rindell, universitetssekreteraren friherre Tor Carpelan, professor Carl von Bonsdorff, adjunkten Severin Johansson och professor O. Hj. Granfelt.

Med största energi grep sig statutkommittén an med sin makt-påliggande uppgift, vilken även inom den utfästa tiden löstes. Vid uppgörandet av författningsförslagen anlidade kommittén författningar vid universiteten och högskolorna i Sverige samt universitetet i Helsingfors. Särskild nytta rönste kommitténs arbete därav, att tre av kommittémedlemmarna samtidigt deltog i arbetet på universitetsstatuternas revision.

Statutkom-
mitténs ar-
bete; betän-
kandet av den
15 dec. 1917.

Kommitténs arbetsresultat sammanfattades i ett digert betänkande, daterat den 15 december 1917, vilket jämte förklarande text omfattade nio bilagor:

- I. Stiftelseurkund av 18 juni 1917. (S U)
- II. Förslag till arbetsordning för delegationen. (A O)
- III. Förslag till instruktion för styrelsen. (S I)
- IV. Förslag till grundstadgar för Åbo akademi. (G S)
- V. Förslag till instruktioner för lärare och tjänstemän.
- VI. Förslag till utgiftsstat för Åbo akademi.
- VII. Kalkyl över anläggningskostnader.
- VIII. Förslag till övergångsstadganden. (Ö S)
- IX. Utkast till ordningsstadga för Åbo akademi. (O S)

Förslaget till A O för delegationen upptog såsom viktigaste punkt föreskriften, att tvenne delegationsmöten årligen skulle ordinariter sammankallas, ett i maj, vid vilket bl. a. akademiens stat och stiftelsens budget skulle fastställas, samt ett i oktober, vid vilket styrelsens och rektors årsberättelser skulle föredragas, revisionsberättelsen emottagas och val förrättas. Till delegatio-

nens uppgifter hörde vidare enligt G S att antaga grundstadgar för akademien och bevilja medel för dess verksamhet. Delegationen förbehölls även att efter förslag av konsistorium bestämma, vilka ämbeten och tjänster som skola finnas vid akademien.

Hos stiftelsens styrelse skulle enligt förslaget till S I den ekonomiska administrationens trådar sammanlöpa. Styrelsen skulle förvalta och placera stiftelsens medel samt tala och svara för stiftelsen.

Såsom högsta rent akademiska myndighet tänkte sig statutkommittén en nämnd av tre personer, kallad kanslersnämnden (sedermera akademistyrelsen), åt vilken överinseendet över akademins verksamhet skulle överlämnas, och vilken skulle äga att pröva och stadfästa ordningsstadga samt nödiga reglementen och instruktioner. Tillika ägde kanslersnämnden att bland personer, föreslagna av konsistorium, utnämna innehavare av professorsämbete samt efter hemställan övriga lärare och tjänstemän, ävensom anställa docenter på framställning av konsistorium. Utöver detta tillkommo en del smärre uppgifter.

Konsistorium tilldelades av förslaget till G S en ganska vidsträckt autonomi. Konsistoriet ägde rätt till initiativ i fråga om akademiska reformer. Övervakandet av undervisningens tillhöriga gång tillkom givetvis konsistorium allena.

För frågor, som rörde den vetenskapliga forskningen, undervisningen och de studerandes prov, skulle konsistoriets medlemmar sammanträda på avdelningar eller fakulteter,¹ om vilkas verksamhet O S gav närmare föreskrifter. Att denna fakultetsindelning emellertid var vitt skild från den hävdvunna, ville statutkommittén nogsam framhålla.

¹ Genom denna bestämning hade statutkommittén frångått beredningskommitténs onödigt invecklade anordning med en filosofisk fakultet, bestående av tre sektioner. Såsom av det följande framgår, fick den andra fakulteten nu namnet den matematisk-naturvetenskapliga.

En särskild institution av administrativ betydelse var rektorsnämnden, som givits till uppgift att behandla en del löpande ärenden och mindre ekonomiska frågor ävensom att övervaka ordningen bland de studerande.

Stadgandena rörande akademien fördelades av statutkommittén så, att de, vilka ägde en allmännare innebörd, hänfördes till G S, under det att föreskrifterna av mera speciell natur sammanställdes i ett utkast till O S, vilket emellertid icke gjorde anspråk på fullständighet och vars definitiva utarbetning överlämnades till konsistoriet. Bestämningarna om ämbetens och tjänsters besättning, pensionering m. m. ordnades genom G S, under det föreskrifter om undervisning, lärda grader, examina och studerande merendels fingo plats i O S.

I fråga om akademiens vetenskapliga program följde statutkommittén med några mindre avvikelser betänkandet av 1 juni i spåren. En del kompletterande tillägg och smärre ändringar gjordes i fråga om professurernas gestaltning och begränsningen av deras läroområden, varvid särskilt beaktades de anmärkningar, som framställdes under diskussionen den 16 juni. På grund av den kritik, som riktats mot den statsvetenskapliga fakulteten, antydde statutkommittén möjligheten av en omläggning av de tvänne första professurernas läroområden. Även föreslogs fakultetens utvidgning med en andra juridisk professur, varigenom fakultetens plan skulle erhålla följande utseende:

Nationalekonomi, finanslära och statistik,

Allmän statskunskap och politik,

Förvaltningsrätt,

Handels-, industri- och socialrätt.

Det undervisningsprogram, kommittén framlade för fakulteten i denna gestaltning, belyses utförligt i betänkandet. Ifrågavarande undervisningsprogram är desto märkligare, som dess förverkligande ej endast skulle leda till ett i och för sig helt nytt

grepp på ungdomens utbildning till det offentliga livets tjänst utan även till ett drag i akademiens gestaltning av omisskänlig individuell karakter. Givetvis förestode vid fyllandet av nedan skizzerade studielinjer ett ständigt samarbete de olika fakulteterna emellan.

„Då studierna inom denna fakultet öppna möjligheter till förberedelse för olika samhällsvärv, vilka hittills icke blivit speciellt beaktade inom den högsta undervisningen i vårt land, torde det vara skäl att här ingå på en kortfattad redogörelse för de studieriktningar, kommittén ansett böra komma i betraktande. Dessa torde kunna föras under tvenne huvudrubriker, vilka skulle motsvaras av var sin examen.

För tjänster inom kommunalväsendet tänkes en kommunal examen, vilken skulle avläggas i följande ämnen:

Nordisk historia,
 Nationalekonomi och statistik,
 Kommunal förvaltnings- och näringsrätt,
 Privat- och specialrätt, såvitt ämnet betingas av kommunal verksamhet,

Bokföring och kommunalt räkenskapsväsende.

Såsom ett slutmål för den andra studieriktningen har kommittén ansett böra anordnas en ekonomieexamen, vilken skulle avläggas i följande ämnen:

Nordisk historia,
 Nationalekonomi med allmän finans-, bank- och försäkringslära,
 Handelsrätt jämte försäkringsrätt,
 Industri- och socialrätt,
 Bokföring.

De till sistnämnda examen ledande studierna torde vara lämpade för funktionärer inom ett större antal grenar av ekonomisk verksamhet, alltså vid handelskamrar, banker, försäkringsbolag, mäklare- och agenturaffärer m. fl.

För de rent statistiska befattningar, som redan förefinnas vid olika verk och vilka säkerligen i framtiden komma att inrättas inom allt flera myndigheter, kunde det vara nyttigt att göra statistiken till examens centrala ämne, och i detta fall borde ett kunskapsprov i matematik tillkomma för att giva studiet en solid grund. Denna anordning kan vidtagas inom ramen av båda de ovan anförda examina, varvid examen måhända kunde benämnas kommunalstatistisk eller ekonomisk-statistisk examen. —

Statutkommittén framställde givetvis förslag även till ordnande av den lägre undervisningen, administrationen och andra detaljer av akademiplanen, såsom instruktioner för lärare och tjänstemän.

Akademiens utgiftsstat bearbetades av statutkommittén mer ingående och detaljerat, än förut kunnat ske. Såsom främsta nyhet anföres nödvändigheten av professorslönernas höjning. Kommittén föreslog genomgående en årslön av 15,000 mk, varvid kommittén förklarade sig hava tagit hänsyn till önskvärdheten av att kunna förvärva uteslutande framstående krafter, samt till den allmer utpräglade dyrtiden.

En justering över hela linjen av utgifterna för den lägre undervisningen, biblioteket, expenser och vetenskapliga arbetens tryckning hade likaså företagits. Kommittén trodde sig böra stanna vid följande här summariskt återgivna poster, som närmast torde jämföras med den å sid. 146 anförda:

ANLÄGGNINGSKOSTNADER.

Humanistiska fakulteten	Fmk 40,000: —
Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten	„ 110,000: —
Statsvetenskapliga fakulteten	„ 20,000: —
Möbler och inventarier	„ 50,000: —
Lokalers iordningställande och reparation	„ 100,000: —
	<hr/>
	Summa Fmk 320,000: —

UTGIFTSSTAT FÖR ÅBO AKADEMI.

I. Humanistiska fakulteten	Fmk	78,000:—
II. Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten.	"	73,000:—
III. Statsvetenskapliga fakulteten	"	74,000:—
IV. Administration m. m.	"	72,000:—
V. Stiftelsens utgifter	"	14,000:—
	<u>Summa Fmk</u>	<u>311,000:—¹</u>

Statutkommitténs sista uppdrag var enligt instruktionen att uppgöra förslag till lärostolarnas besättning och tidpunkten för akademiens öppnande. Av åtskilliga orsaker ville kommittén dock icke åtaga sig den svåra uppgiften att nominera kandidater till professurerna. Främsta skälet härtill var, att kommitténs arbete därigenom överhövan fördröjts, ity att någon vederhäftig nominering icke kunde komma i fråga utan att sakkunniges mening först inhämtats.

Ett obetingat förslag i fråga om tidpunkten för akademiens öppnande ansåg sig kommittén sakna möjlighet att framställa. Dess ekonomiska kalkyler hade visat ett resultat, som jämställt med det faktum, att dyrtiden allt kraftigare gjorde sig gällande, måste frammana betänksamhet. Dock ville kommittén i det längsta fasthålla vid förhoppningen, att akademien skulle kunna begynna sin verksamhet med höstterminens ingång 1918, vilket enligt kommitténs tanke skulle erfordra professorernas besättning den 1 maj. I försiktig form antyddes denna möjlighet i betänkandet.

Då de akademiska författningarna, närmast G S, icke kunde normera de speciella åtgärder och avtal, som måste föras av akademiens begynnelse, utarbetade kommittén förslag till övergångsstadganden, i vilka en del föreskrifter fixerades angående

¹ Till följd av additionsfel upptar betänkandet summan 310,000 mk. I slutsumman hade kostnaderna för lokaler (förut beräknade till 20,000 mk) ej medtagits.

akademistyrelsens och konsistoriets konstituerande, en del tjänsternas besättning, pensionsförmånernas beräkning m. m.

De särskilda förslag, i vilka statutkommitténs betänkande utmynnade, formulerades sålunda:

„att delegationen ville behandla de av kommittén uppgjorda förslagen till arbetsordning för delegationen och instruktion för styrelsen, vilka med de ändringar, som under diskussionen kunna finnas motiverade, omedelbart finge träda i kraft;

att förslaget till inrättande av lärostolar och tjänster vid Åbo akademi måtte upptagas till behandling i samband med förslaget till stat och anläggningskostnader;

att delegationen med ledning av diskussionen rörande föregående moment må avgöra, huruvida akademien i dess helhet eller partiellt skall kunna begynna sin verksamhet den 1 sept. 1918;

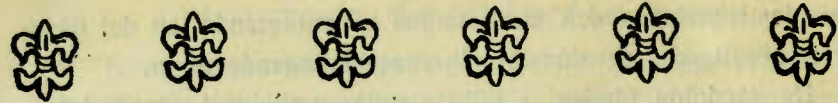
att förslaget till grundstadgar måtte omedelbart upptagas till behandling;

att styrelsen måtte få i uppdrag att närmare bereda frågan om den akademiska förvaltningen samt att uppgöra förslag till fullständig budget för stiftelsen;

att frågan om bildandet av en änke- och pupillkassa upptages till beredning likasom förslaget om ålderstillägg för lärare och tjänstemän;

att, i fall beslut fattas om akademiens öppnande den 1 sept. 1918, förslaget till övergångsstadganden måtte antagas och föranleda val av provisorisk kanslersnämnd, till vilken, utom vad i stadgarna säges, de delar av statutkommitténs uppdrag skulle överflyttas, vilka angå förslaget till lärostolarnas och övriga lärarbefattningarnas besättning, ävensom fixerandet av läroombåden för de tvenne främst upptagna professurerna inom statsvetenskapliga fakulteten;

att, under samma förutsättning som i föregående moment, utkastet till ordningsstadga måtte hänskjutas till det blivande konsistoriets vidare behandling.“

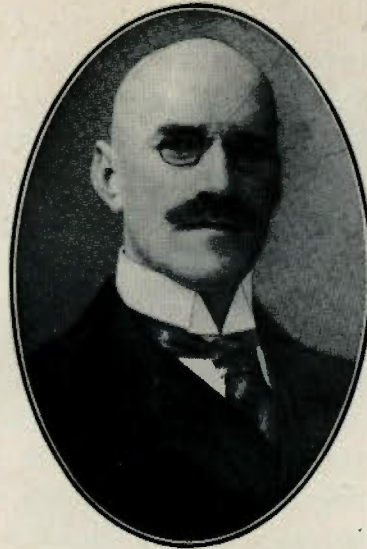
V.

Delegatio-
nens möte
den 13 jan.
1918.

Stiftelsens delegation var sammankallad till extra möte i december, närmast för att emottaga statutkommitténs betänkande och med anledning därav fatta beslut. Samhällsoron, som sedermera för akademiens begynnelse fick vittgående följder, vålade emellertid, att mötet ej kom till stånd, i det att förhållandena i Åbo mest av allt påminte om livet i en belägrad stad. Ny tid för sammanträdet utsattes därför till söndagen den 13 januari, då man räknade på en avmattning i de socialistiska attackerna. Man räknade ej miste, ehuru det lugn, som följde närmast på årsskiftet, blott blev ett uppehåll av kort varaktighet.

Statutkom-
mitténs för-
slag god-
kännes i
huvudsak.

Delegationens möte kom till stånd på den utsatta tiden och fick det väntade förloppet. Den av statutkommittén med omsorg utarbetade planen väckte allmänt gillande, och kommitténs samtliga förslag blevo även i huvudsak godkända, varigenom såsom delegationens beslut kunde antecknas: att arbetsordningen för delegationen, styrelsens instruktion, grundstadgarna och övergångsstadgarna förklarades antagna med en del smärre ändringar; att förslagen till anläggningskostnader och årsbudget skulle tjäna till efter rättelse, innebärande detta även godkännandet av förslaget om lärostolar och tjänster; att provisorisk kanslersnämnd — nam-

BANKDIREKTÖR JOSEF LÖNNBLAD
Styrelsens Viceordförande

BANKDIREKTÖR EMIL SCHYBERGSON
Ledamot av Styrelsen

KONSUL CONRAD SPOOF
Ledamot av Styrelsen

net utbyttes nu mot akademistyrelse — skulle omedelbart väljas; att beredning skulle ske av de ärenden, för vilka beredning föreslagits; samt till sist att akademien skulle begynna sin verksamhet den 1 september 1918, kombinerat med professorernas anställande den 1 maj samma år.

Förverkligandet av det godkända akademiprogrammet skulle emellertid ej genast ske i full utsträckning. Av ekonomiska skäl och jämväl med hänsyn till tillgängliga lärarkrafter beslöt delegationen, att akademien skulle begynna med den matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i dess helhet samt ett antal professurer i de tvänne övriga fakulteterna, ej understigande sammanlagt fyra. I den mån ekonomiska resurser och lärarkrafter sådant medgävo skulle det antagna programmet senare realiseras fullständigt.

Genom ingripande av intresserade, till namnet ej uppgivna delegationsmedlemmar, avlägsnades enligt vid sammanträdet gjort meddelande all risk för, att de antagna uppgifterna av ekonomiska skäl ej skulle kunna genomföras, ity att till delegationens förfogande ställdes en garanti av 120,000 mk om året, att utgå i fem års tid.

Garanti
utfästes för
5 år.

Enligt föreskrift i Ö S valdes vid delegationsmötet omedelbart ordförande i akademistyrelsen; till denna post utsågs professor Arthur Rindell. Likaså valdes enligt föreskrift i samma stadganden de tre i akademiska värv förfarna medlemmar, vilka provisoriskt skulle delta i akademistyrelsens arbeten, till dess konsistorium blivit i tillfälle att välja sin representant. Till dessa tre medlemmar utsågos professorerna Carl von Bonsdorff och Otto Hjalmar Granfelt samt universitetssekreteraren friherre Tor Carpelan.

Provisorisk
akademisty-
relse väljes.

Akademien syntes nu såsom en omedelbar realitet. De viktigaste förarbetena voro undångjorda, formerna voro utarbetade, ekonomiska resurser voro för handen. Allt intresse länkades vid akademistyrelsen, som under övergångstiden beklätts med av-

sevärd makt och myndighet. Akademistyrelsen i dess provisoriska sammansättning ägde enligt ÖS att fullgöra akademistyrelsens åligganden, utan att ärendena blivit jämlikt GS:s föreskrifter behandlade av konsistorium. Sålunda var det den provisoriska akademistyrelsens främsta uppgift att utnämna den första kontingenten professorer, efter det styrelsen själv eller genom sakkunniga verkställt den nödiga undersökningen av kandidaternas kompetens. Att de första utnämningarna skulle ske medelst kallande låg i sakens natur. Enligt GS finge „kallelse ägarum, ifall utsikt finnes att till professorsämbete vinna framstående vetenskapsman med utmärkt lärarförmåga, vars fästade vid akademien för densamma prövas medföra synnerligt gagn.“

Den provisoriska akademistyrelsen sammanträdde med minsta möjliga tidsutdräkt och uppställde en plan för sitt arbete. Sakkunnigutlåtanden införskaffades över de personers kompetens, vilka inom styrelsen nämndes såsom kandidater, och ordföranden, professor Rindell, fick i uppdrag att resa till Sverige för att där föra underhandlingar.

Upproret
utbryter.

Vid denna tidpunkt bröt upproret ut. Akademistyrelsens ordförande hade med ett av de sista norrut gående tågen avrest från Helsingfors och lyckades även komma fram till Sverige, där hans vistelse emellertid blev mycket längre än beräknat var. Akademistyrelsens verksamhet upphörde nödtvunget för en tid av tre månader.

Samma dag delegationen sammanträdde, eller den 13 januari, besatte röda gardet navigationsskolan eller f. d. astronomiska observatoriet, beläget på en av de högsta punkterna i Åbo, för att därifrån kunna behärska staden. Tvenne veckor efter denna händelse blev upproret ett faktum, och Åbo föll värnlöst i upprorsregimens våld, för att i denna belägenhet tillbringa de närmaste månaderna. Kulturarbetet lamslogs totalt, och akademiens ledning hade intet annat att göra, än att med så stort lugn förhål-

landena medgåvo invänta befrielsen. Hoppet att kunna trots allt förverkliga delegationens beslut angående akademiens öppnande sjönk emellertid allt lägre för varje vecka som gick till ända, och då april månad gick in utan att avgörandet ännu fallit, fann man sig stå inför en olöslig uppgift.

En ljuspunkt under dessa dystra tider var emellertid att annotera i det allt starkare intresse, som kom Åbo akademi till godo i den form, vari det för ögonblicket bäst behövdes, nämligen ekonomiskt. Redan i december blev det bekant, att fröken Johanna Wilhelmina Löfgrén, som kort förut avlidit,¹ till bevästande av sina avlidna föräldrars, handlanden Johan Gabriel och Catharina Löfgréns, minne donerat till Konstföreningen i Åbo 50,000 mark att under namn av J. G. Löfgréns fond förvaltas av föreningen under fem års tid på uppgivna villkor och att, i händelse inom fem år efter donators fränfalle eller därförinnan på orten stiftades ett svenskt universitet, överlämnas till universitetets styrelse.

Johanna Wilhelmina Löfgréns donation.

Rykten om en annan donation spriddes under den röda tiden genom brev och muntliga meddelanden. Det uppgavs, att bergsrådet Seth Sohlberg i Viborg, som efter upprorets utbrott avlidit, av sin till många millioner uppskattade förmögenhet testamenterat en avsevärd del till Åbo akademi. Efter upprorstidens slut anlände officiell bekräftelse på ryktet, och akademiens vänner kunde glädjas åt en ny donation av utomordentliga mått.

Seth Sohlbergs donation.

„Vidare testamenterar jag — säges i testamentet — till den redan förefintliga fonden för en blivande akademi i Åbo ett belopp av två millioner (2,000,000) finska mark att läggas till de för ändamålet redan donerade medlen och jämte dessa användas för det ändamål, vartill desamma anslagits.“

¹ Johanna Wilhelmina Löfgrén, född 15 april 1823, död 28 november 1917 vid 94 års ålder. Testamentet finnes avtryckt i Årsskrift II.

Härtill kom, att ena hälften av vad som återstod av kvarlåten- skapen, efter det förut donerade summor utgått, skulle fördelas mellan testamentstagarna i samma förhållande, vari angivna sum- mor dem tillagts. Detta tillskott beräknades för Åbo akademis vidkommande till minst en million.¹

Med utomordentlig glädje emottog delegationen meddelandet om den storslagna donationen. Det framstod nu för alla, att Åbo akademi från att ha varit företrädesvis ett lokalt företag, uppburet och bekostat främst av åbopor, hade höjt sig till ett allmänt fosterländskt plan. Vål var bergsrådet Sohlberg född i Åbo, där han även gått i skola, men han måste i alla fall på grund av sin fjärran från födelsestaden förflutna levnadsbana an- ses representera ett allmännare inslag i intresset för Åbo akademi.²

De under tiden från stiftelsens konstituerande och även där- förinnan influtna donationerna av böcker och samlingar beröras i annat sammanhang.

Förluster till följd av upproret.

Det röda upproret lämnade ej de akademiska kretsarna obe- rörda. Direktorn för Högre svenska handelsläroverket i Helsing- fors, doktor Oskar Rosenqvist, föll för mördarhand i egenskap av motståndare till revolutionen. Lärare vid Akademiska som- markursernas ekonomisk-kommersiella sektion sedan kursernas begynnelse och medlem av kursernas styrelse, hade doktor Ro- senqvist ställt sina kunskaper och sitt intresse i de akademiska företagens tjänst. Vid möte den 3 juni 1916 invaldes han i akademikommittén och ingick vid fusionen 1917 som medlem i stiftelsens délegation. Vid talrika möten och diskussioner gjorde han sin organisatoriska talang och sina erfarenheter inom den

¹ Seth Sohlberg, född i Åbo den 2 jan. 1856, död i Viborg den 29 jan. 1918. — Sohlbergs testamente och en del data om hans levnad ingå i Årsskrift II.

² Bergsrådet Sohlbergs byst i gips, modellerad av John Munsterhjelm, är nu- mera uppställd i akademiens konsistoriesal.

ekonomiska undervisningen gällande, och särskilt hade den stats- vetenskapliga fakulteten, vars komplettering med ekonomisk hög- skoleundervisning enligt internationella mått låg Rosenqvist varmt om hjärtat, i honom en energisk och kunskapsrik gyn- nare. En samlingspunkt för vårt lands ekonomiska kultur tyck- tes Åbo akademi kunna bliva, om de sålunda anlagda synpunk- terna finge tjäna till grund för utvecklingen.

Bland de många offren för inbördeskriget märktes även uni- versitetsamanuensen Karl Erik Ehrström, lärare i zoologi vid sommarkurserna sedan deras början. Ehrström efterlämnar min- net av en sällsynt karakter, de bästa kunskaper och en lärar- förmåga utöver de vanliga måtten. Han blev av de röda skju- ten i Wichtis.¹

Delegationen samlades efter upprorets avslutning till möte den 25 maj. Nödvändigheten att uppskjuta akademiens öppnande var då erkänd, och stiftelsens styrelse hade redan i slutet av april gått i författning om ärendets bedrivande enligt nya direk- tiv. Såsom motiv hade antecknats i styrelsens protokoll:

- 1) Konsistorium hinner ej konstitueras vid utsatt tidpunkt, som redan är alltför nära;
- 2) Bristen på arbetskraft under nuvarande mobiliseringstillstånd torde göra det omöjligt att i de tilltänkta akademilokalerna i tid verkställa nödiga ändringar;
- 3) Anskaffningen av möbler, laboratorieinredningar m. m. är för de närmaste månaderna utomordentligt försvårad;
- 4) Anskaffningen av apparater och utensilier från Tyskland måste anstå till dess regelbunden trafik upprättats;
- 5) Den för lärare, funktionärer och studenter nödiga arbetsron

¹ Oscar Rosenqvist, född 1881, död i Helsingfors 18 mars. — Karl Erik Ehrström, född 1887, död 31 januari 1918. Kortfattade dödsrunor ingå i Års- skrift II.

Delegatio-
nens möte
den 25
maj 1918.

saknas ännu så länge och skall troligen ej under de närmaste månaderna kunna påräknas;

6) Särskilt antecknades att till följd av militäruppådet flertalet studenter måste gå i fält.

Uppskov med
akademiens
öppnande.

Under rådande förhållanden gjordes även från provisoriska akademistyrelsens sida en hemställan till delegationen om uppskov med akademiens öppnande till den 1 januari 1919, och detta förslag, omfattat av stiftelsens styrelse, blev av delegationen godkänt. Denna anordning föranledde beslutet om professorernas anställande från den 1 september, då konsistorium skulle konstitueras och träda i funktion, och i anseende härtill gjordes nödiga ändringar i Ö. S.

På grund av provisoriska akademistyrelsens framställning beviljades tvenne av de vidtalade professorerna en del personella löneförmåner.

Föreslagen
utvidgning av
akademiens
program m. m.

Den Sohlbergiska donationen, som anmäldes vid mötet, föranledde upptagandet av frågan om utvidgning av akademiens program. Såsom närmast på förslag upptagna vetenskaper nämndes biologiska, statsvetenskapliga och tekniska ävensom statistik och astronomi. I saken förddiskussion ledde till omödelbart resultat på en punkt, i det att delegationen fann sig böra söka bereda möjligheter för astronomiens införande vid akademien, vilket kunde ske genom att akademien komme i besittning av f. d. astronomiska observatoriet i Åbo, som tillhört förra Åbo akademi, men nu disponerades av Åbo stad. Med anledning härav fattade delegationen beslutet att ingå till stadsfullmäktige med anhållan, att dessa hos senaten måtte utverka sig rätt att avstå byggnaden och dess tomt mot skäligen vederlag.

En följd av den Sohlbergiska donationen var även, att delegationen tyckte sig kunna fixera antalet professorer som av provisoriska akademistyrelsen finge besättas, till tio.

För övrigt emottog delegationen vid mötet den 25 maj redogörelse för föreläsnings- och publikationsutskottens verksamhet under året, och likaså för emottagna bokgåvor.

Efter det provisoriska akademistyrelsen slutfört sina på sakkunnigutlåtanden stödda underhandlingar med de vetenskapsmän, som uppställts såsom kandidater till akademiens professorer, fattade samma styrelse i början av juni sina beslut, varefter följande personer kallades till innehavare av nedannämnda professorer:

De första
professorerna
kallas.

HUMANISTISKA FAKULTETEN.

Nordisk historia; docenten vid Helsingfors universitet PER OLOF VON TÖRNE;

Svenska litteraturens historia; docenten vid Lunds universitet FREDRIK BÖÖK.

Filosofi; professorn vid Helsingfors universitet och School of Economics i London EDVARD ALEXANDER WESTERMARCK.

MATEMATISK-NATURVETENSKAPLIGA FAKULTETEN.

Matematik; adjunkten vid Helsingfors universitet KONRAD SEVERIN JOHANSSON.

Fysik; docenten vid Helsingfors universitet KARL F. LINDMAN.

Kemi; doktor WALTER WAHL.

Geologi och mineralogi; doktor HELGE GÖTRIK BACKLUND.

STATSVETENSKAPLIGA FAKULTETEN.

Allmän statskunskap och politik; docenten vid Uppsala universitet GUNNAR REXIUS.

Tillfredsställelsen över provisoriska akademistyrelsens åtgärder var allmän, och man lyckönskade i vida kretsar Åbo akademi

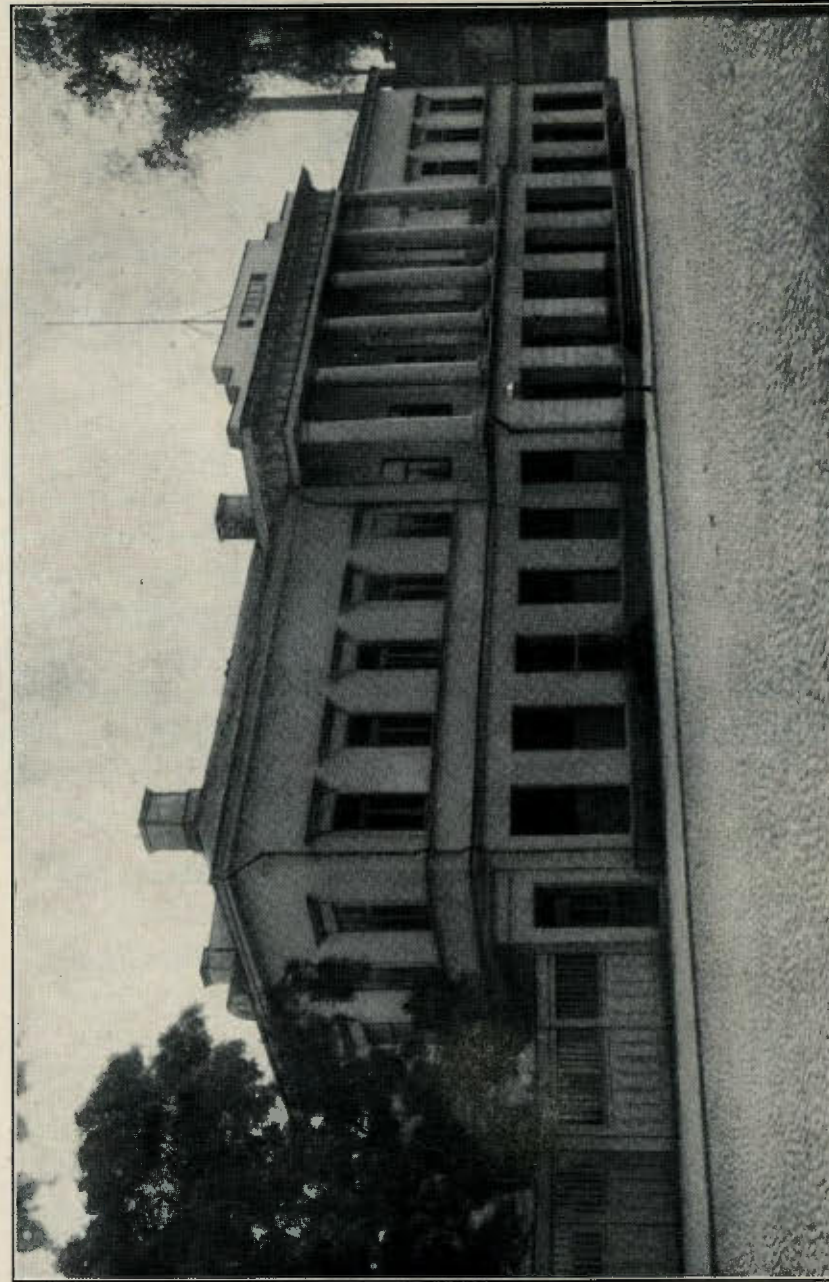
med anledning av denna lärarkår, vars inom den vetenskapliga världen kända eller vittberömda namn skulle med särskild utmärkelse inristas i akademiens hävder. Man konstaterade väl, att underhandlingarna med docenten N. Beckman ej lett till resultat, vilket tydligen uppsköt den svenska professurens besättande någon tid framåt, och olyckligtvis drabbades akademien inom kort av tyenne andra förluster; docenten Rexius förtidiga död och docenten Bööks tillbakaträdande.

Förluster för
lärarkåren;
Rexius och
Bök.

Årsskrift II. I väntan på konsistoriets sammanträdande den 1 september fortsattes akademidiskussionen i Årsskrift II. Årsskriftens plan var uppställd i avsikt att belysa främst en del nya vetenskapsområden, vilka föreslagits till upptagande vid akademien, och i årsskriften hade därför införts ingående undersökningar i fråga om den kemisk-tekniska studielinjen, den biologiska forskningen (jämte havsforskningen) samt det geografiska studiet.

Även ingingo i den digra volymen uppsatser beträffande biblioteket och studentlivets ordnande.

Årsskriften, inledd med en uppsats av retrospektiv karakter „Då akademiens lärare samlas“, utkom i slutet av augusti och utgjorde en hälsning till akademiens professorer, då de intogo sina platser i konsistorium.

ÅBO AKADEMIS HUVUDBYGGNAD; FRÅN NORR. UPPFÖRD AV J. C. TRAPP ENLIGT RITNING AV CH. BASSI.

VI.

Då beredningskommittén på sin tid behandlade akademiens lokalfråga, uppgjordes med hjälp av experter i de olika ämnen en kalkyl över behovet av lokaler. Man var givetvis medveten om, att kalkylerna endast skulle bliva högst approximativa, särskilt beträffande matematisk-naturvetenskapliga fakultetens laboratorier, vid vilkas inrättande tillbörligt avseende måste ägnas lärarnas personliga krav på grund av arbetsriktning och övriga förutsättningar, liksom de till sitt omfång i hög grad borde kunna lämpas efter förefintliga tillgångar på lokalutrymme. Kommittén stannade vid beräkningen:

Akademiens
lokalbehov
beräknas.

Föreläsningssalar	2
Seminarierum	3
Laboratorier och samlingar	26
Biblioteksrum	4
Lärarrum	2
Kanslirum	3
	<hr/>
	Summa 40 rum

Då man inom de akademiska kretsarna övervägde problemet att förse akademien med tillräckligt rymliga och ändamålsenliga

Bostadspro-
blemet.

lokaler, fann man tvenne möjligheter föreligga: antingen att inköpa en tomt med utrymme för nybyggnader, vilka därefter enkom för ändamålet borde uppföras, eller ock att inlösa en redan till betydande del bebyggd tomt, vars byggnader provisoriskt kunde inredas för akademiens behov¹. I det senare fallet tänkte man sig gärna tomtutrymmet så rikligt tilltaget, att nybyggnader senare skulle kunna uppföras på tomten och denna efterhand kunna bebyggas enligt en arkitektoniskt enhetlig plan.

Det förstnämnda alternativet hade naturligtvis många fördelar. Akademien skulle omedelbart kunna inflytta i lokaler, som uppförts enkom för dess behov. Men emot detsamma talade först och främst, att tid för byggnaders uppförande ej fanns, om akademien skulle kunna begynna inom den närmaste framtiden. Därefter gjorde man gällande, att arbetslönernas stegring och dyrtiden för övrigt, som bragt priset på byggnadsmaterial upp till en svindlande höjd, gjorde all byggnadsverksamhet till ett vanskligt företag, särskilt som kriget orsakat en brist på åtskilligt material, som troligen ej ens med de största kostnader skulle kunna anskaffas. Även påvisade man, att den bristande kännedomen om akademiens faktiska behov troligen skulle förorsaka, att en nybyggnad bleve mer eller mindre oändamålsenlig, särskilt som de blivande professorerna och föreståndarna för laboratorier och institutioner icke själva vore i tillfälle att deltaga i planläggningen av arbetet.

Återstod sålunda det andra alternativet, genom vilket onekligen möjlighet skulle vinnas för akademiens omedelbara öppnande. Dessutom kunde under ett provisorium av någorlunda acceptabel beskaffenhet nödiga iakttagelser göras i fråga om de

¹ En tredje möjlighet hade redan akademikommittén upptagit till behandling. I september 1916 väcktes förslag om, att kommittén skulle ingå till stadsmyndigheterna med anhållan, att Åbo stad kostnadsfritt skulle för högskoleprojektets förverkligande ställa nödigt tomtutrymme till disposition. Förslaget bordlades och omtalas därefter icke vidare i protokollen.

akademiska institutionernas, undervisningens, bibliotekets och administrationens krav m. m., varefter i sinom tid under gynnsammare förhållanden en byggnadsperiod skulle inledas för att definitivt få akademien under eget tak.

Ju tydligare dyrtiden och svårigheterna för byggnadsverksamheten framträdde, desto mer stadgades åsikten, att en provisorisk bostad borde inredas för akademien. Man begynte därför på allvar verkställa efterforskningar, i avsikt att för akademien förvärva en tomt med byggnader, vilka utan alltför stora omändringar skulle kunna inredas för akademiens behov, och med nödigt utrymme för framtida byggnadsverksamhet. I en glest bebyggd stad som Åbo och för en undervisningsanstalt sådan som den, man hade för avsikt att upprätta, ville man gärna se den blivande akademigården förlagd till centrum av staden. Väl hade en motsatt princip nyligen utvecklats i huvudstaden, där universitetets förflyttande till ett obebyggt, vidsträckt område utanför staden hade blivit en aktuell fråga. Någon nämnvärd tvekan förefanns emellertid ej beträffande Åbo akademis placering; de omedelbara fördelarna av ett läge i centrum av staden voro alltför påtagliga, och för övrigt kunde intet annat tänkas under rådande omständigheter.¹

Sökandet efter en lämplig plats för akademien behövde icke bliva långvarigt. Gynnsamma tillfälligheter fogade det så, att tvenne gårdar, vilka åt söder begränsa Domkyrkotorget, genom tillmötesgående från ägarens sida erbjödos till inlösen för akademiens behov till ett acceptabelt pris. Man skyndade därför att på sätt som förut omtalats inköpa gårdarna av deras ägare, brukspatronen Louis Schnitt.

Gårdsköpet
Domkyrkotor-
get 7—9.

¹ Den finska universitetsföreningen har som bekant följt den i Helsingfors lancerade principen och förskaffat sig ett område å Stor Heikkilä kungsladugård väster om Åbo, där en areal av 70 hektar avgiftsfritt av statsrådet ställts till föreningens förfogande.

Delegationen dröjde icke att övertaga gårdarna, övertygade som alla akademiens vänner voro därom, att en bättre plats och för det omedelbara behovet mer lämpliga byggnadsförhållanden ej skulle kunna uppletas i Åbo. Ja, man kunde vara viss om, att detta gårdsköp helt enkelt gjorde akademiens snara begynnelse möjlig och att även önskningsmålen för framtiden skulle kunna väl tillfredsställas på akademiens nya grund och mark. Gårdarnas sammanlagda areal var 4,809,46 m².

Allmänt insågs även, att akademien var att lyckönska till förvärvet. Åbo Underrättelser skrev, då köpet blivit bekant: „Kan man överhuvudtaget i vår tid tänka sig ett bättre läge för akademi-institutionen? I närmaste närhet till det gamla akademi-huset med dess solennitetssal, som — därom tvivla vi ej, — skall bli den nya akademiens högtidssal, — invid domkyrkan, rådhuset och lyceet, belägna invid de skvärer, som omgivas av mycket av det bästa, som i arkitektur och stadslig koncentration skapats i det gamla Åbo, — skola dessa av fyra gator omgivna tomter varda till en värdig grund för den till liv återväckta institution, som heter Åbo akademi och som sträcker sina rötter tillbaka i tiden till Per Brahes tidevarv med dess tro och dess förtröstan.“

Om de båda gårdarnas byggnadshistoria må en del spridda fakta här meddelas.

Byggnads-
historiska
uppgifter. Den del av Åbo stads forna kyrkokvarter, där de inköpta akademitomterna hava sin plats, hörde till det gamla Åbos centrum, man kan säga till den klassiska delen av staden. På ett par stenkasts avstånd från stortorget, rådhuset och domkyrkan och i närmaste grannskap till det nya akademi-huset, denna koloss bland stadens för övrigt rätt oansenliga byggnader, var platsen en eftersökt ort för handel och vandel; ett par av trafikens pulsådror göto liv i densamma, Nylandsgatan och Tavastgatan.

Stadens vittsyftande omreglering efter branden 1827 skapade

en öppen plats omkring domkyrkan, som till vad pris som helst skulle skyddas för en ny förstöring. Halva kyrkokvarteret slopades utan förskoning, och över dess i jorden kvarblivna grundmurar och byggnadsrester susa nu de vida parkernas träd. Av platsen mellan det nya ståtligt planerade och med kejsarnamnet utmärkta Nikolaitorget samt Tavastgatan och den nya Nylandsgatan bildades ett bostadskvarter; den fastställda distansen mellan byggnadsgränsen och domkyrkan tycktes tillförsäkra kyrkan nödig trygghet.

Kvarteret — n:r 7 i I stadsdelen — innehöll två tomter, och dessa antogos säkert komma att bliva av den nyreglerade stadens allra förnämligaste. I början av 1830-talet finna vi såsom ägare till dessa tomter handlanden Nils Petter Cajander (tomten n:r 1, intill f. akademi-huset) samt vågmästaren Johan Christian Trapp (tomten n:r 2, invid Nylandsgatan). Från dessa år härstamma även de första uppgifterna om tomternas bebyggande.

De få och knappa notiser, som här kunna meddelas, äro hämtade från dessa första år på 1830-talet och röra nästan uteslutande de båda tomternas huvudbyggnader.

Byggnadsordningen av 17 juni 1828 föreskrev med stränghet, att endast stenhus skulle få förekomma på alla de tomter, vilka närmast omgävo domkyrkan, Rådhusetorget (n. v. Alexanderstorg) och de delar av åstränderna, som voro belägna mellan broarna. Vi måste sålunda vänta att finna uteslutande stenhus projekterade på de ritningar, vilka för de båda ifrågavarande tomternas vidkommande ingåvos till stadens byggnadskommitté i och för förberedande godkännande. Under de krävande åren efter branden skulle nämligen alla ärenden, som rörde stadens bebyggande, hänskjutas till en särskild byggnadskommitté, synbarligen för att möjliggöra en effektivare kontroll och för att minska magistratens arbetsbörda.

Den plan, handlanden N. P. Cajander uppgjort för bebyggan-

det av tomten n:r 1, stödde sig givetvis främst på den dominerande linjen mot torget, och synbarligen var planen påverkad av den för ändamålet anlitate arkitekten, f. d. handlanden P. J. Gyllich, nämnd såsom första stadsarkitekt i Åbo. Vi finna de första ritningarna beträffande bebyggandet av platsen mot torget fastställda av landshövdingen Erik Broberg den 3 maj 1831. Av allt att döma var det Gyllichs avsikt att bygga tvenne hus med fasader åt torget, vilket framgår därav, att Cajander ett år därefter insände nya ritningar till nådig approbation, även de uppgjorda av Gyllich, och hänförande sig till en projekterad förening av tvenne byggnader, vilkas ritning tidigare vunnit stadfästelse. Luckorna i magistratens samling av byggnadsritningar samt bristande tillfälle att enligt byggnadskommitténs protokoll följa ritningarnas öden åt, göra det omöjligt att i denna korta framställning nå full exakthet och fullständighet; resultatet blev i alla fall, att den stora byggnad av sten i två våningar, som nu med sin imponerande räcka av 19 fönster begränsar torget mitt emot domkyrkan, är uppförd i anslutning till en ritning, som bär Gyllichs namn. Ändringen i den ursprungliga ritningen stadfästes 16 maj 1832.

I utförandet har byggnaden något förenklats, men den bär prägel av sin upphovsman, omiskännlig ännu i dag som är. Gyllich var den mest produktiva arkitekt, man den tiden hade i Åbo, och hans ritningar räknas i tiotal, omfattande såväl sten- som trähus. En karakteristik av hans arkitektur hör icke denna uppsats till, men det må dock sägas, att hans byggnader (jämför t. ex. Hushållningssällskapets hus) ansluta sig rätt intimt till den gängse arkitekturen i dessa decennier. Den variant av empiristil, Gyllich representerar, är icke originell, men den är säker i proportionerna och på ett enkelt och sympatiskt sätt borgerlig.

En helt annan prägel gavs granngårdens huvudbyggnad. Vi finna, att vågmästaren Trapp förvärvat sig medverkan av Charles

Bassi, den framstående arkitekten, som dragits till vårt land av akademiens stora byggnadsföretag och därefter stannat i Finland. Den ritning till ett tvåvånings stenhus vid Nikolaitorget, som Trapp 1831 sände in till byggnadskommittén, visar oss de pompösa dragen av samma byggnadsverk vi se i dag som är, men självfallet i den gamla tidens skick. En del detaljer av intresse framgå av dessa ritningar. Bassi hade tydligen fått sig förelagt att betjäna sig av de på tomten ännu kvarstående murarna av tidigare stenhus, och dessa hade troligen i någon mån påverkat husets linjer åt gårdssidan. Ett mot Cajanders tomtgräns kvarstående stenhus hade intagits i byggnadsplanen. I den första ritningen är detta gamla parti inritat med mörkare färg.

En annan intressant detalj är, att frontespisen mot torget från början av Bassi projekterats på ett sätt, som den i estetiska begrepp initierade landshövdingen Lars Gabriel von Haartman icke gillade. v. Haartman föreskrev helt enkelt, att Bassis ritning skulle vinna stadfästelse, om blott frontespisen tillökades med en pelare på vardera sidan till lika avstånd som mellan de andra pelarna, och i övrigt till dess sålunda förökade bredd förseddes med alla de ornament ritningarna upptogo.

Huru med detta förbehåll egentligen förhöll sig, är ej klart. Måhända upptog Bassis ursprungliga ritning blott fyra kolonner, eller åsyftade möjligen v. Haartman en ökning av antalet till åtta. Detta sista alternativ förefaller dock föga troligt.

Den ritning, som vunnit nådig approbation, upptar en fasad med sex kolonner, samma antal, som det vackra huset i dag som är vänder mot torg och parker. Byggnadskommitténs godkännande är dagtecknat den 11 nov. 1831 och landshövdingens den 24 nov. samma år.

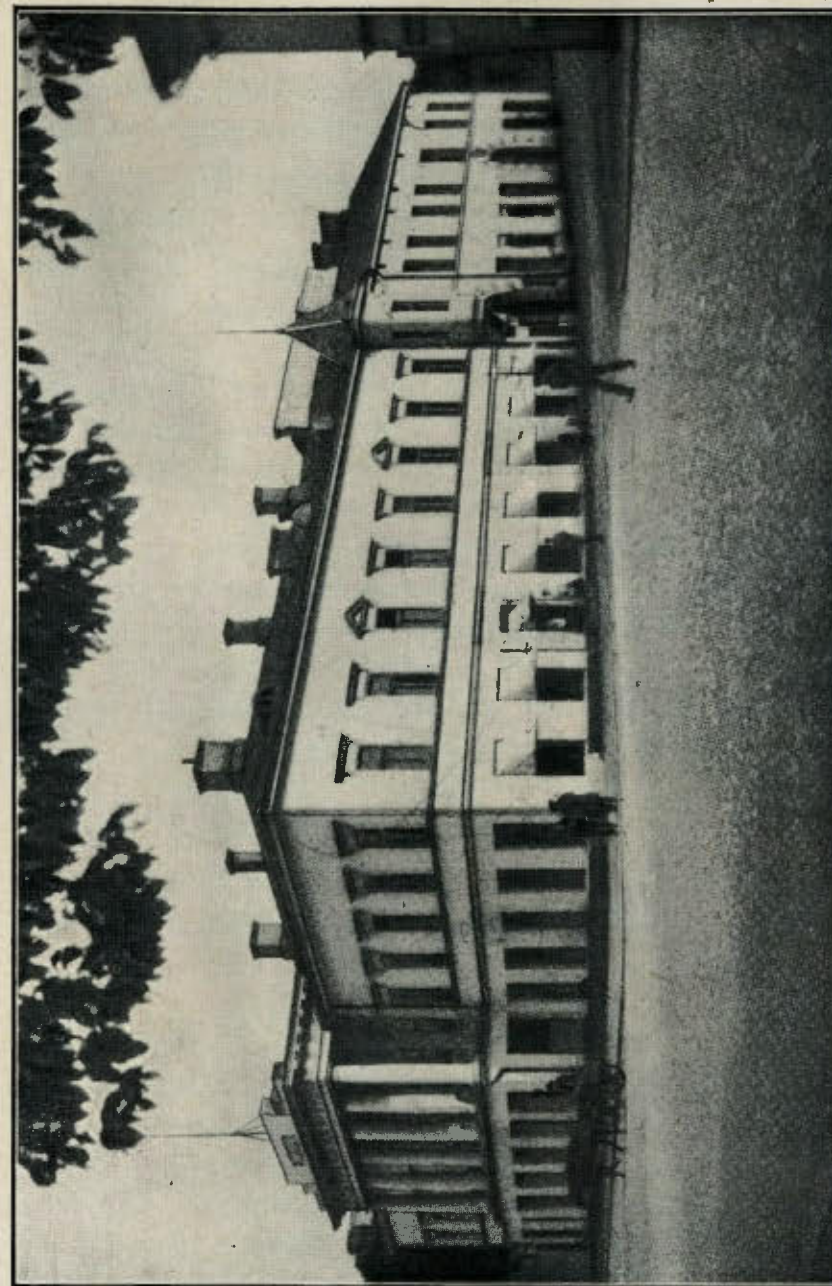
Efter ett par år, tydligen just inför husets fullbordande, insändes byggnadsritningarna i och för fastställelse av en del smärre ändringar; några mellanväggar hade tillkommit, en trappuppgång

skulle förstöras. Den ursprungliga ingången, sannolikt från sidorna av frontespisen, hade ersatts med en ingång i byggnadens mitt ut mot torget, förmedlad av en rätt smaklös järntrappa.

Fasadens översta fält bär årtalet 1833, och man får väl antaga, att byggnaden detta år stod färdig att mottaga sina invånare. Det Trappska huset var en av stadens förnämsta byggnader, och det måste ännu i dag i sitt ändrade skick tilldraga sig uppmärksamheten. En ren och ädel nyklassisk stil, med något italienskt i sin karakter, synes utmärka den ståtliga fasaden, vars mäktigt rundade kolonner draga till sig det klara dagsljuset och skymningens skuggor med samma behag.

En mindre betydande detalj av den Trappska gårdens bebyggande framgår av ett ända till senaten gånget besvärsärende från år 1830. Trapp hade hos byggnadskommittén anhållit att få uppföra ett trähus i hörnet av Nylands- och Tavastgatorna. Tillstånd härtill vägrades av kommittén och landshövdingen enligt byggnadsordningens föreskrift, som förbjöd uppförandet av trähus i dessa delar av staden. Senaten resolverade likväl, att Trapp vore oförhindrad att bygga sig ett trähus på angivet ställe; det hus som skulle uppföras mot Nikolaitorget måste däremot obetingat byggas av sten. Trähuset blev sedan omedelbart en verklighet.

Vi äro icke i tillfälle att här följa de båda tomternas byggnadshistoria längre. Tydligt är, att den förändring, som den grundliga stadsregleringen vållade i stadens liv och rörelse, gjorde nejderna omkring Nikolaitorget — numera oftast kallat Domkyrkotorget — åtminstone ur affärssynpunkt mindre eftersökta, vilket är lätt att förstå, då denna nejd, tidigare en av de tätast bebyggda stadsdelarna, i ett nu förvandlades till en relativt människotom trakt, genomdragen av Nylandsgatans onaturliga gatsträckning och med det vida torgets yta framför sina ensliga byggnader. De båda gårdarna hava företrädesvis upplåtits för privat bosättning. I f. Trappska huset hava dock en del offentliga in-

ÅBO AKADEMIS HUVUDBYGGNAD JÄMTE TILBYGGNAD MOT NYLANDSGATAN; FRÅN VÄSTER.

stitutioner haft lokaler; särskilt må här nämnas Åbo sparbank och Konstföreningens ritskola.

Följande uppgifter om gårdarnas ägarföljd m. m. må meddelas Ägarföljd. enligt magistratens anteckningar om lagfart.

I STADSDELEN, 7:DE KV., GÅRD N:o 1.

Tiden då lagfart
är meddelad.

Gårdsägare.

- 1829 maj 4. Handlanden Nils Petter Cajander. Inrop å auktion den 17 april 1829.
Anm. Tomtören: 11 rubel 42 6/7 kop. silver.
- 1878 maj 13. Slagtaremästaren Julius Bogel.
- 1882 aug. 21. Apotekaren B. W. Strömberg.
- 1901 okt. 14. Uppbjuden Konditorn Johan Reinhold Lehtinen till handa. Anm. 1902 d. 27 okt. har k. senaten bifallit konditorn Johan Reinhold Lehtinens und. ansökan att få sammanbygga denna tomt med tomten N:o 2 med vilkor att jämlikt § 25 Åbo stads byggnadsordning d. 30 okt. 1883 en öppen sammanhängande yta, dubbelt så stor som den i åberopade §§ för enskild tomt föreskrives, lämnas till huvudgårdspålan obebygd.
- 1905 sept. 25. Fabriksägaren Louis Schnitt.

I STADSDELEN, 7 KV., N:o 2.

- 1830 febr. 1. Vågmästaren Christian Trapp inrop å auktion den 17 april 1829.
Anm. Tomtören 11 rub. 42 6/7 kop. silver.
- 1856 okt. 6. Handlanden Gustaf Wilhelm Bahne.
- 1863 aug. 10. Vicehäradshövdingen Frans Trapp till 253/320 delar och oförsörjda vågmästaredottern Rosina Helena Trapp till 40/320 delar samt herr häradshövdingen och riddaren Constantin Leopolds omyndiga barn gemensamt till 27/320 delar.

1865 aug. 14. Bolaget Chr. D. Kröger & C:o.

1867 april 1. Fabriksidkaren Wilhelm Theodor Holm.

1875 sept. 6. Handlanden Gustaf Albert Petrelius.

1889 juni 3. Konditorn J. R. Lehtinen.

Anm. Samma anteckning som för tomten 1 beträffande sammanbyggnad.

1905 febr. 20. Fabriksägaren Louis Schnitt.

Gården iordningställes för akademiens behov.

Efter det gårdarna — eller efter sammanslagningen gården — vid Domkyrkotorget inköpts, överlämnade styrelsen åt en lokal-kommitté „att utlåta sig om de förändringar, som oundgängligen föranledas av akademiens inflyttning, varvid i utlåandet hänsyn borde tagas till tomternas framtida bebyggande“. Kommittén kom visserligen icke att sammanträda, men en plan för lokaler-nas användning utarbetades under ledning av akademistyrelsens ordförande efter förberedande överläggningar med de kallade professorerna, och då de affärer och privata hyresgäster uppsagts till avflyttning den 1 juni, vilkas lokaliteter närmast behövdes, vidtogo under sommaren ändringsarbeten och reparationer.

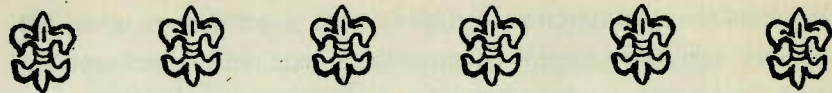
Planen var i huvudsak den, att övre våningen av stenhuset i hörnet av torget och Nylandsgatan samt den därmed sammanhängande byggnaden vid Nylandsgatan upplätos för akademiens undervisning och allmänna behov, varvid, om samma ordning följes, lokalerna anslagos för följande ändamål: fysikalisk institution, fysikaliskt-matematiskt seminarium, matematisk ritsal, matematisk-naturvetenskapligt auditorium, geologisk-mineralogisk institution, konsistoriets samlingsrum och akademiens kansli, tidningsrum, humanistiskt och statsvetenskapligt seminarium, auditorium för humanistiska och statsvetenskapliga fakulteterna. I en del av nedre våningen av byggnaden i hörnet av torget och Nylandsgatan fick akademiens allmänna bibliotek sin lokal, och

den kemiska institutionen förlades jämte sin föreläsningssal till trähuset och det därmed sammanhängande lilla stenhuset vid Stora Tavastgatan. Den i gården befintliga saluhallsbyggnaden blev t. v. odisponerad, men uppläts senare till sin ena hälft till lokal för akademiens studentförening. Vaktmästarlokaler inreddes i ekonomiebyggnaderna inne på gården.

Om akademigårdens framtida bebyggande kan intet ännu sägas. Av synnerlig betydelse har ansetts vara, att akademiens konsistorium, efter det verksamheten stadgat sig och sedan nödig erfarenhet vunnits om det förefintliga lokalbehovet, kan delta i byggnadsplanernas uppgörande. Hänsyn till den blivande kemisk-tekniska fakultetens och till bibliotekets behov måste givetvis spela en avgörande roll.

För att trygga akademien med avseende å utrymme för utvidgningar i framtiden, inköpte styrelsen i början av 1918 den s. k. Reuterska gården vid Henriksgatan i närheten av domkyrkan och ej långt från akademien för ett pris av 225,000 mark. Den med tvänne byggnader — därav ett tvåvåningsstenhus — bebyggda gården upptar ett tomtutrymme av 3,248,50 m².

Reuterska gården inköpes.

VII.

Akademiens
konsistorium
sammanträder
första gången.

Konsistoriets ledamöter voro av akademistyrelsen kallade att sammanträda i Åbo den 2 september — den 1 september var en söndag — och på utsatt tid infunno sig professorerna Johansson, Lindman, v. Törne, Wahl och Backlund i den för hälsningsceremonien anvisade lokalen. Professor Westermarck befann sig ännu i utlandet, och från professor Böök anlända meddelanden hade då redan i hög grad reducerat förhoppningarna om hans anslutning.

Akademiens första professorer hälsades välkomna av provisoriska akademistyrelsen samt medlemmar av stiftelsens styrelse, och välgångsönskningarna togo sig uttryck i ett tal av akademistyrelsens ordförande, professor Arthur Rindell, som kastade en blick på den för handen varande situationen och på de uppgifter, som förestodo konsistoriet, och uttalade förhoppningen, att medel icke måtte tryta för varje nödig befunnen utvidgning av akademien och att konsistoriets krafter måtte förslå för en lösning av alla problem i fråga om forskning, undervisning och förvaltning.

Efter talets slut samlades konsistorium till sitt första sammanträde, och Åbo akademi hade begynt sin verksamhet. En över-

blick av verksamheten under höstterminen 1918, främst ägnad förberedelser för den stundande vårterminens arbete, må här anses försvara sin plats. De förekommande ärendena upptagas ej i tidsföljd och ej heller med anspråk på fullständighet, utan framställningen är avsedd att giva endast en orientering i det utvecklingsläge, som möter efter årsskiftet.

Den 16 september förrättades de till dess uppskjutna valen av rektor och prorektor. Till rektor utsågs enhälligt professor Edvard Westermarck, till prorektor professor Severin Johansson. Till tredje medlem i rektorsnämnden utsågs professor Karl F. Lindman.

Omedelbart upptog konsistorium frågan om de ännu vakanta professurernas besättande eller skötsel. Härom fördes underhandlingar med provisoriska akademistyrelsen samt anlätade sakkunnige. Under terminens lopp ökades vakansernas antal, till följd av att professor Böök, som till en början av ohälsa icke kunnat infinna sig, hos provisoriska akademistyrelsen anhöll att av personliga skäl få träda tillbaka. Med livlig känsla av den förlust, som genom detta tillbakaträdande förorsakades akademien, kunde akademistyrelsen ej annat än bevilja professor Böök avsked från den tjänst han ännu ej tillträtt.

Enligt föreskrift i G S skulle fakulteterna konstitueras genom beslut av konsistorium. Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten sammansattes genom beslut av den 16 sept. av de fyra professorerna i fakulteten från början underlydande ämnen. Fakultetens dekanus blev professor Lindman. Inom humanistiska fakulteten voro blott tvenne professurer besatta; fakulteten konstituerades likvisst provisoriskt genom konsistoriets beslut av 11 oktober; till t. f. dekanus utsågs professor von Törne. Genom ett senare beslut lämnades överinseendet över undervisningen inom den statsvetenskapliga fakulteten ävenledes åt professor von Törne.

Val förrättas.
Omedelbara
arbetsupp-
gifter.

Fakulteternas
konstitue-
rande.

Examensrätt
söktes.

Efter fakulteternas konstituerande så vitt förhållandena det medgävo, blev det möjligt att närmare ingå på undervisningsplanen för vårterminen. En förutsättning för det undervisningssystem, för vilket Åbo akademi var planlagd, var enligt mångas tanke, att akademien skulle äga examensrätt. Efter noggrann beredning av denna fråga ingick konsistorium den 9 november till Finlands senat med anhållan, att akademien måtte av senaten tillerkännas rätt att inom de humanistiska och matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna „anställa samma examina och utdela samma lärda grader med alla till dessa hörande rättigheter, som förekomma inom historisk-filologiska och fysisk-matematiska sektionerna vid Helsingfors universitets filosofiska fakultet, under förutsättning att akademien upprätthåller i huvudsak samma examenssätt och kursfordringar, som äro rådande vid universitetet.“

Undervisningsplan för
vårterminen.

Då konsistorium tyckte sig kunna hoppas på en gynnsam utgång av ärendet¹ uppställdes undervisningsplanen för vårterminen enligt huvudsakligt mönster från Helsingfors universitet. Lektorstjänsten i tyska och franska anslogs ledig.

Efter utgången ansökningstid utsågs till lektor i tyska och franska yngre lektorn vid Svenska lyceet i Borgå, magister Holger Petersen.

Då det led mot slutet av höstterminen, blev det klart, att de vakanta professurerna icke skulle komma att besättas före läsårets ingång. Man upptog då frågan, huru undervisningen skulle anordnas i de ämnen, som voro nödvändiga för de studielinjer, man från början velat tillgodose. Resultatet blev, att docenten vid Helsingfors universitet Olaf Homén förordnades att under det första läsåret bestrida professuren i svenska litteraturens historia, att docenten Johannes Sundwall förordnades att jämte

¹ Statsrådet beviljade den 16 juli 1919, efter att i saken hava hört universitetsmyndigheterna, den ansökta examensrätten.

bestridandet av lektoratet i latin föreläsa i allmän historia¹ samt att magister Rolf Pipping förordnades att lämna undervisning i svenska språket.

Efter det beslut fattats om anordnande av undervisning i bokföring och engelska inom statsvetenskapliga fakulteten, var undervisningsprogrammet för vårterminen färdigt. Interimistiskt program över föreläsningar m. m. utgavs före årsskiftet.

I samband med undervisningsfrågorna hade konsistorium behandlat utkastet till O S, vilket dock bl. a. till följd av att frågan om examensrätten ej kommit till avgörande, än så länge lämnades vilande.

Ordningsstadgan.

Redan vid sitt andra möte tillsatte konsistorium en byggnadskommission, till vars förfogande ställdes återstoden av det anslag om 150,000 mk, som delegationen beviljat för lokalers och institutioners inredande i akademigården samt till möblering av dem. Byggnadskommissionen utförde under höstens lopp sitt krävande arbete, vilket under trycket av dyrtiden och de svåra arbetsförhållandena emellertid trots all utvecklad sparsamhet och enkelhet krävde betydligt större summor än de, som från början ställts till disposition.

Byggnadskommissionen.

I princip reglerades förhållandet emellan akademien och stiftelsen så, att akademien betraktades såsom stiftelsens hyresgäst, till följd varav hyresbelopp efter normal uppskattning uppfördes i akademiens stat.

Den 16 september beslöt konsistorium att hos senaten ansöka om tullfrihet för böcker, apparater, instrument, kemikalier m. m. enligt samma grunder som äro gällande för Helsingfors universitet. Ansökningen beviljades av senatens finansexpedition genom skrivelse av den 5 november.

Tullfrihet m. m.

¹ Dr Sundwalls förordnanden utfärdades först den 18 januari. — Senare förordnade konsistorium direktören, fil. mag. G. L. Zetterman att föreläsa över nationalekonomins grunder.

Även ansökte konsistorium om recepträtt för professorn i kemi. I skrivelse av 26 september meddelade senatens handels- och industriexpedition, att gällande varuimportförbud ej berörde införsel av vetenskaplig litteratur, som för universitetets, Åbo akademis samt Tekniska högskolans räkning infördes till landet.

Akademiens
administra-
tion.

Akademiens administration ordnades under höstens lopp. På akademiens expedition eller kansli skulle tjänstgöra en sekreterare, en kamrer och en ekonom ävensom nödig betjäning; för laboratoriers och institutioners räkning skulle anställas mekaniker och preparatorer. Efter det planen för administrationen godkänts, besattes de olika posterna efterhand; sekreterare hade emellertid anställts redan vid terminens början. Under rektors överinseende uppställdes sedermera en plan för det helas funktion, matriklar, studieböcker m. m. anskaffades. Frågan om de studerandes avgifter, akademiens och institutens handkassar vunno likaledes sitt avgörande.

Alderspensionering.

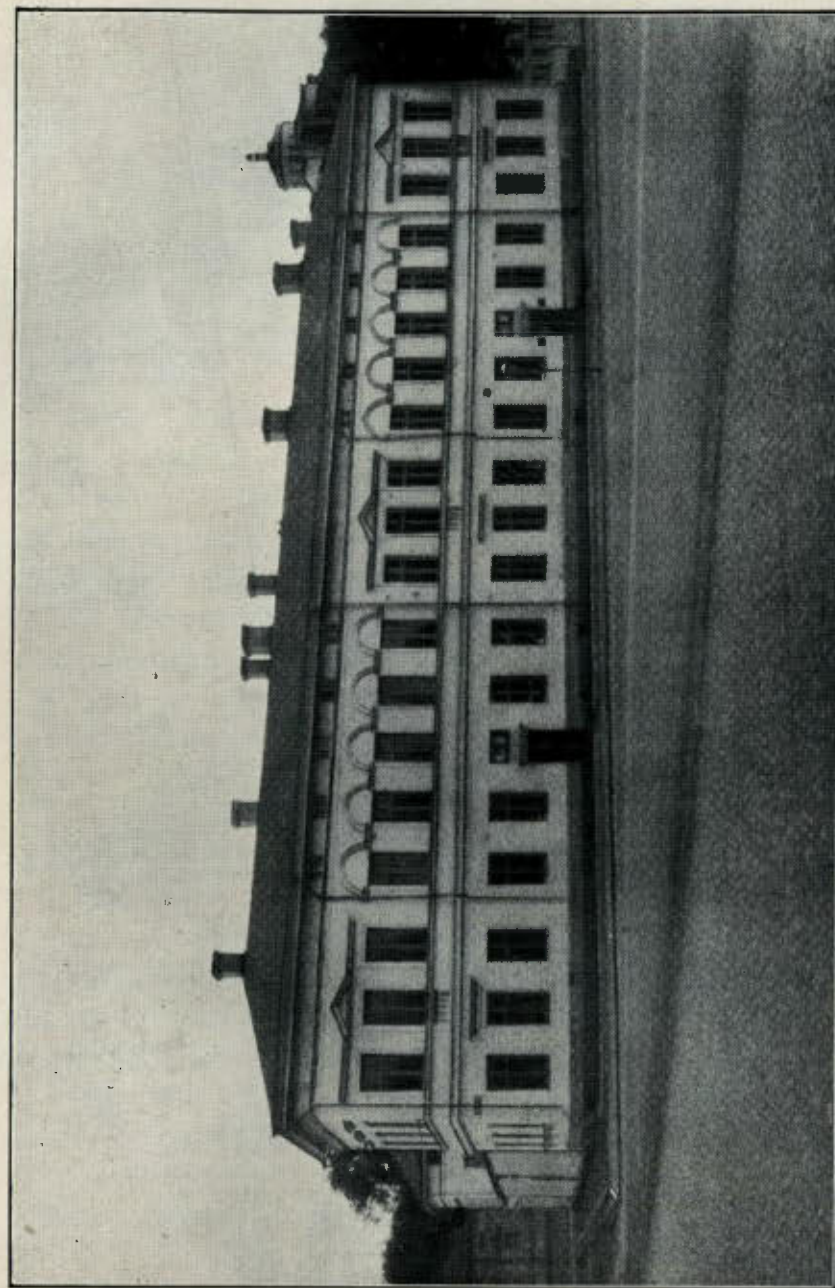
Genom föreskrifter i G S hade ålders- och invaliditetspensioneringen för akademiens lärare och tjänstemän reglerats; återstod ännu änke- och pupillpensioneringen, med avseende varå åtgärder redan i tid vidtogos, utan att dock under året hinna nå resultat.

Akademiens
högtidliga
invigning.

För att förbereda akademiens högtidliga invigning tillsattes den 12 oktober en inaugurationskommitté, som efter någon månad framlade ett betänkande, vars huvuddrag av konsistoriet godkändes. Tanken att redan under vårterminen anordna inaugurationshögtidligheten kunde dock av praktiska skäl icke genomföras.

Vetenskaplig
och litterär
verksamhet.

Ett viktigt ärende förestod konsistorium i och med ordnandet av akademiens vetenskapliga och litterära verksamhet. I och med upptagandet av anslag i budgeten för lärarnas i vetenskapligt syfte företagna resor, syntes man kunna erbjuda någon möjlighet för upprätthållandet av vetenskapliga förbindelser m. m. För tryckning av vetenskapliga arbeten upptogs redan tidigt en propor-

BYGGNAD I AKADEMIGÅRDEN VID DOMKYRKOTORGET; FRÅN NORR. UPPFÖRD AV N. P. CAJANDER, ENLIGT RITNING AV P. J. GYLICH. I DET LILLA STENHuset T. V. KEMISKA INSTITUTET; I FONDEN T. H. FORNA ASTRONOMISKA OBSERVATORIET.

tionsvis avsevärd summa. Det gällde emellertid att fastslå, huru akademiens litterära produktion skulle framträda, och i detta avseende framställdes av rektor förslag om fixerandet av trenne skilda skriftserier: Acta academiae aboensis för rent vetenskapliga avhandlingar, Skrifter utgivna av Åbo akademi (en fortsättning av akademikommitténs serie) för publikationer, som vände sig till en större läsekrets, samt Årsskrift (en fortsättning på akademikommitténs årsskrift), vilken skulle innehålla årsredogörelser, meddelanden och smärre uppsatser berörande akademiens liv och utveckling. Förslaget om de tre skriftserierna har av konsistoriet godkänts.

I samband med detta ärende har behandlats frågan om tryckningen av akademiens skrifter och möjligheten att i Åbo upprätta ett bokförlag, som kunde förmedla denna eller självständigt övertaga skrifterna såsom förlagsartiklar; denna fråga, som tidigare av delegationen flerfaldigt behandlats, har ej vunnit avgörande. Akademiens skriftbyte med andra högskolor och institutioner är likaledes ännu olöst.

De populära föreläsningarna, vilkas anordnande konsistorium tagit i arv efter akademikommittén, lågo nere under hösten; konsistorium visade sig emellertid omedelbart sinnat att övertaga den icke oviktiga uppgiften att på detta område representera en bildningsfaktor för hemstadens allmänhet och upprätthålla kontakten med denna.

Populära
föreläsningar.

Frågan om anordnandet [av akademiens bibliotek] upptogs i god tid på hösten. Konsistoriet hade den bestämda uppfattningen, att akademien borde förfoga över ett eget bibliotek såsom en nödvändig förutsättning för studier och forskning. Detta bibliotek borde träda i samverkan med övriga bibliotek på orten, främst med Åbo stads bibliotek, gärna även med universitetsbiblioteket i Helsingfors och andra nordiska högskolors bibliotek.

Akademiens
bibliotek.

Genom byggnadskommissionens försorg inreddes i akademiens

huvudbyggnad en bibliotekslokal av 8 rum enligt en plan, som godkänts av bibliotekarien vid det Kongelige Bibliothek i Köpenhamn, doktor Svend Dahl. Ett enkom för biblioteket uppfört hus eller en flygel i akademiens blivande byggnadskomplex ansågs givetvis vara att eftersträva; till en början fick man emellertid acceptera ett provisorium. Bokbeståndet utgjordes från början av Akademiska sommarkursernas boksamling och den litteratur som skänkts till akademikommittén och delegationen. Provisoriskt katalogiserade voro genom sommarkursernas lednings försorg 1,273 volymer, hela volymantalet uppskattades till c. 10,000, varav emellertid åtskilligt oanvändbart.

Biblioteks-
budgeten.

Den av statutkommittén förberedelsevis uppställda staten för biblioteket befanns vara alltför knapphändigt tilltagen, varför beslut fattades att ansöka om en förhöjning av biblioteksanslagen, vilken delegationen även beviljade. För anläggning av biblioteket anlog delegationen 100,000 mk. Bibliotekarietjänsten besattes i december med en utbildad biblioteksman, filosofiemagistern Allan Törnudd.

Donationer
till
biblioteket.

Som de främsta donatorerna till biblioteket antecknas:

Svenska litteratursällskapet i Finland,
Medicinalrådet L. W. Fagerlund,
Hovrättsrådet George Granfelts sterbhus,
Doktor Fredrik Saltzman,
Professor Osvald Wasastjernas sterbhus,
Fröknarna M. och I. Heikel,
Änkefru Hanna Mannström,
Professor Arthur Rindell,
Bokförläggaren E. Wallenius,
Doktor H. Eklöf,
Svenska Folkskolans Vänner,
Häradshövdingen O. Leopold,
Fru Ragnhild Grenman (Regnelliska arvingarna),

Doktorinnan E. Holmberg,
Majorskan Mary Schönberg,
Statsrådet August Ramsay,
Senator A. Granström,
Presidentskan N. Procopé,
Häradshövding Albert Stigzelius,
Lektor Alexander Dahl,
Fröken Elise Elfving,
Fru Julia Gadolin,
Provincialläkaren G. J. Rothström.

Efter att hava gjort sig bekant med förhållandenas krav, uppgjorde konsistorium till delegationsmötet den 26 oktober ett förslag till budget för tiden till räkenskapsårets utgång den 30 juni 1919. Förslaget, i vilket en del nödigbefunna ökningar upptagits, godkändes av delegationen, som därutöver höjde professorslönerna till 20,000 mk och gav dem ett dyrtidstillägg av 5,000 mk till den 31 oktober 1920.

Konsistoriets
budgetför-
slag.

Anläggningskostnaderna hade stigit ansevärt enligt konsistoriets förslag; man beräknade nu en totalutgift av 525,000 mk. Förslaget godkändes.

Vid delegationsmötet den 26 okt. meddelades om en ny donation av utomordentlig betydelse. Anhängare av tanken på svensk teknisk undervisning hade förenat sig och hopbragt en fond av avsevärd storlek, som nu överlämnades till delegationen enligt en donationsurkund av följande lydelse:

Milliondona-
tion till för-
mån för en
kemisk-tek-
nisk fakultet.

„Härmed anhålla undertecknade att få till Stiftelsens för Åbo akademi delegation överlämna här nedan särskilt antecknade donationer, som avse att möjliggöra upprättandet av en kemisk-teknisk avdelning vid akademien.

Vid överlämnandet bedja vi att få uttala villkoret, att de när-

mast överlämnade och senare på grund av denna donations-
urkund inflytande medlen användas uteslutande till förmån för
denna kemisk-tekniska avdelning.

Åbo, den 26 oktober 1918.

F. I. Armfelt.	G. Björk.	R. Carpelan.
E. Dahlström.	M. Dahlström.	Lennart Forsén.
Ernst Grönblom.	C. Holmström.	F. Helsingius.
Alfr. Jacobsson.	Arth. Lindblom.	Albin Löfgren.
H. von Rettig.	Emil Sarlin.	Rudolf Sundberg.
Conrad Spoo.	C. G. Sundell.	Gust. A. Tenlén.
Uno von Troil.	Carolus Wrede.	Edv. Åström.

Det till delegationens förfogande ställda beloppet uppgick till
över 2 millioner mark, och då härtill ännu samtidigt anmältes
om årsbidrag för den kemisk-tekniska fakultetens upprätthållande,
uppgående till 155,000 mk om året i tio års tid, fann sig dele-
gationen i tillfälle att omedelbart igångsätta förberedelserna för
den nya avdelningens eller fakultetens tillskapande. Efter att ha
uttalat sitt varmaste tack till donatorerna, särskilt doktor Lennart
Forsén, genom vars energi donationerna i hög grad måste an-
ses hava tillkommit, gav delegationen i uppdrag åt konsistorium
att bereda frågan om donationernas användning. Konsistorium
tillsatte den 8 november en beredningskommitté, som sedermera
inledde sitt arbete.

Berednings-
kommitté
tillsattes.

Beredningskommitténs uppgift utvidgades snart genom tillkoms-
ten av en ny stor donation som delegationen hade glädjen att
få emottaga enligt följande donationsbrev:

En million
mark till ett
metallurgiskt
institut.

„För att uppfylla ett av min avlidne man Bergsingeniören Al-
bert von Julin uttalat önskningsmål överlämnar jag härmed till
Stiftelsen för Åbo akademi en summa om en million (1,000,000)
Finska mark att användas enligt följande villkor:

Av beloppet bör en del, högst hälften, begagnas till uppförande
och inredande av en byggnad för ett metallurgiskt institut vid
akademin, bärande Albert von Julins namn och med uppgift att
utgöra en härd för vetenskaplig undervisning i metallurgi samt
för utbildande av krafter för tillvaratagande av hemlandets möj-
ligheter på metallurgins och elektrometallurgins område. Åter-
stoden av beloppet bör förvaltas som en fond, av vars årliga
ränta en femtedel lägges till kapitalet, resten användes för repa-
rationer av byggnaden och komplettering av material och apparater.
Skulle någonsin undervisningsspråket vid Akademin upphöra
att vara svenskt, bör den fonderade delen av kapitalet överläm-
nas till Svenska Kulturfonden.

Helsingfors, den 5 november 1918.

Greta von Julin,
f. von Born.*

I början av terminen väcktes inom konsistorium förslag om änd-
ringar av G S i tre punkter. Inom konsistorium uttalades åsik-
ten, att akademistyreelseinstitutioner ställde akademiens konsisto-
rium i ett annat läge än konsistorierna vid andra högskolor, var-
för det vore till fördel för akademien, om ifrågavarande myndig-
het ersattes med ett kanslersämbete. Efter förhandlingar under
höstens lopp beslöt sig delegationen den 14 december för den
föreslagna förändringen, och samma dag valdes till kansler för
Åbo akademi f. d. professorn och senatorn friherre Rabbe Axel
Wrede och till prokansler professor Arthur Rindell.

Ändring av
G S.

Kansler och
prokansler
väljas.

En annan ändring i G S, som av konsistorium föreslogs, rörde
förhållandet mellan konsistorium och fakulteterna, vilka sist-
nämnda enligt konsistoriets tanke borde få sin myndighet något
utvidgad vid uppgörandet av förslag till tjänsters besättande.
Konsistoriets förslag godkändes av delegationen, likasom försla-

Fakulteternas
ställning.

get att lärare som förordnats att bestrida professorsämbete icke måtte hava säte och stämma i konsistorium.

Riksföreningens för svenskhetens bevarande 10-årsfest.

På inbjudan av Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet att låta representera sig vid föreningens tioårsfest, lämnade konsistorium professor von Törne i uppdrag att närvara vid festen i Göteborg. Festligheternas förlopp och det därunder ådagalagda intresset för Åbo akademi hava givit akademiens vänner skäl till förhoppningen, att förbindelserna med kulturella och vetenskapliga institutioner i Sverige för akademien skola bliva såväl fyllda av vänskap och förtroende som rika på betydelsefullt vetenskapligt utbyte.

Delegationen; nya donationer.

Under höstterminen höll delegationen, som ovan antytts, tvenne möten, den 26 oktober och den 14 december. Budgetens uppgörande och emottagandet av de kemisk-tekniska donationerna stå främst bland ärenden under denna tid. Ytterligare antecknas tvenne donationer av fru Fanny Ekman och herr Manne Ekman på sammanlagt 200,000 mk, samt en donation av redaktör Ernst von Wendt på 10,000 mk för en stipendiefond.

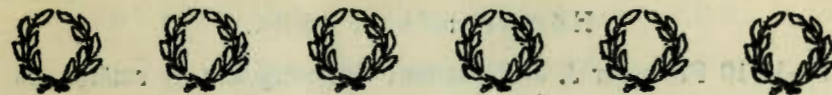
Stiftelsens ekonomiska ställning per 30 juni 1919.

Med hänsyn till att stiftelsen för Åbo akademi sett sina tillgångar väsentligt ökas efter den 1 januari 1919, den tidpunkt, intill vilken dessa anteckningar sträcka sig, har man ansett det lämpligt att införa uppgifterna om stiftelsens ekonomiska ställning enligt bokslutet den 30 juni 1919. De till förmån för humanistiska fakultetens utvidgning, särskilda stipendier m. m. givna donationerna bliva sålunda karakteriserade blott genom resp. fonders kontanta belopp vid senaste bokslut.

Stiftelsens för Åbo akademi tillgångar utgöra den 30 juni 1919 Fmk 16,023,805: 98 och äro efter avdrag av hypotekslån 120,069: 83 samt upplupna icke förfallna räntor 1,570: 89, fördelade på följande fonder:

Stiftarnes fond	Fmk	3,471,920: —
Donationers fond	"	7,430,558: 21
Emil Reims fond	"	10,882: 40
Richard Schybergsons fond	"	103,750: —
Fanny och Manne Ekmans fond	"	103,750: —
J. G. Löfgréns fond	"	50,000: —
Rafael Ahlströms fond, avsedd att stöda den humanistiska delen af akademiens program	"	254,246: 54
Fond för upprättandet av en kemisk-teknisk avdelning	Fmk	1,969,514: 01
Fond för upprätthållandet av en kemisk-teknisk avdelning (samma belopp årligen under 10 års tid)	"	167,340: —
För samma ändamål fonderade medel	"	230,883: 27
Fond för inköp av kemisk-teknisk litteratur	"	51,250: —
Albert von Julins fond för uppförande och underhåll af metallurgiskt institut	Fmk	1,033,735: 30
„Salve-fonden“ till förmån för medic. fakultet	"	2,090: —
Lennart Engströms fond för stipendier	"	100,450: —
Ernst von Wendts fond	"	10,302: 22
V. L. B. Strandells fond	"	51,250: —
Emma Wiléns fond	"	50,000: —
Pensionsfonden	"	561,607: 21
	Fmk	15,653,529: 16
Den 30 juni 1919 disponibla medel	"	248,636: 10
	Fmk	15,902,165: 26

DE AKADEMISKA FÖREDRAGEN
I ÅBO.

DE AKADEMISKA FÖREDRAGEN I ÅBO.
ARBETETS VÄNNER.

Vårterminen 1903.

- 8/2 Professor J. E. Rosberg: Sjöfarten hos olika nationer.
22/2 Professor O. M. Reuter: Jordens äldsta civilisation (Drag ur
myrornas liv).
15/3 D:o Djurens utbredning på jordklotet och orsakerna därtill.
22/3, 13/4 Professor R. Tigerstedt: Sparsamhet och slöseri i djur-
kroppen.
25/3 Doktor Eliel West: Hår svenskan lånar.
2/5 Professor M. G. Schybergson: Henrik Gabriel Porthan och
studenterna.

Vårterminen 1904.

- 13/2 Friherre R. F. von Willebrand: Gustaf Philip Creutz.
12/3 Magister Uno Westerholm: Simning och livräddning.
23-24/3 Professor F. Gustafsson: Roms nationalskalder Virgilius
och Horatius.
3/4 Professor J. J. Tikkanen: Konsten i Finland.
9-10/4 Doktor Georg von Wendt: Om syssinnet.

Höstterminen 1904.

- 16-17/10 Professor J. J. Tikkanen: Om uttrycken av smärta och sorg i konsten.
 19/11 Doktor P. Nordmann: Språk- och kulturförhållandena i södra Jylland.
 18/12 Arkitekt Bertel Jung: Den finska byggnadskonsten under senaste decennium.

Vårterminen 1905.

- 15/4 Musikern Otto Andersson: Om folkvisor och folkdanser.
 22/4 Doktor P. Nordmann: Mina vandringar i Sveriges finnskogar.

Höstterminen 1905.

- 14/10 Arkitekten Sigurd Frosterus: Vår arkitektur.
 18/11 Doktor Gunnar Castrén: August Strindberg.
 12-13/11 Doktor Gustaf Mattsson: Teorierna för jordklotets undergång.

Vårterminen 1906.

- 11/2 Professor W. Ruin: Politik och personlighet.
 23-24/2 Professor Yrjö Hirn: Symbolen i den katolska konsten.
 19/3 Professor A. Palmberg: Om lungsöten.
 20/3 D:o Rusdrycksmissbruket och alkoholismen.
 21/3 D:o De veneriska sjukdomarna.
 31/3 Arkitekt G. Strengell: Borgerlig byggnadskonst.
 8/4 Magister Arvid Mörne: Emil v. Qvanten.
 12/4 Doktor Torsten Söderhjelm: Anatole France.
 15/4 Doktor Nino Runeberg: Esperantospråket.
 21/4 Doktor Rolf Lagerborg: Solidarismen (progressiv beskattning).
 24/4 Professor Gerhard Gran: Norsk litteratur i dess förhållande till den nationella självständighetskampen.

SVENSKA BILDNINGENS VÄNNER.

Höstterminen 1906.

- 11-12/11 Doktor Alma Söderhjelm: Partiställningen under den franska revolutionen.
 25/11 Doktor Rolf Lagerborg: Konstnjutningens fysiologi.
 8, 9, 10/12 Professor O. M. Reuter: Själlslivet hos djuren, belyst av våra dagars forskning.

Vårterminen 1907.

- 4/2 Doktor Ruben G:son Berg: E. A. Karlfeldt.
 24/2 Yrkesinspektören Vera Hjelt: Arbetarrörelsen, en evolutionsvåg.
 2/3 Doktor Gunnar Castrén: Litterär barockstil i Sverige.
 2/4 Professor Yrjö Hirn: De stora eremiterna, ett kapitel ur konstens utvecklingshistoria.
 18-19/4 Arkitekt G. Strengell: Modern interiörkonst.

ARBETARINSTITUTET.

Vårterminen 1908.

- 2/3 Magister Arvid Mörne: Militarismen och fredsfrågan.
 26/3 Docenten Rafael Karsten: Religionen på de lägre kulturstadierna.
 4/4 Doktor P. Nordmann: Vandringsminnen från Österbotten.
 18/4 Magister Einar Holmberg: Nationalitetsidén.
 20/4 Doktor Oskar Rosenqvist: Handelspolitik.

Höstterminen 1908.

- 22/10 Doktor Rolf Lagerborg: Modern Jesusforskning.
 7/11 Doktor Georg Schauman: Anton Menger och hans socialism.
 21/11 Doktor Oskar Rosenqvist: Våra stadskommuners finanser.

12-13/12 Professor Werner Söderhjelm: Vändpunkten i Goethes liv och förhållandet till fru von Stein.

Vårterminen 1909.

13/2 Doktor J. J. Sederholm: Om jordbävningar.

14/2 D:o Om vulkaner.

27-28/2 Magister Arvid Mörne: Josef Julius Wecksell.

9/3 Professor Axel Wallensköld: Frederic Mistral.

23/3 Professor Knut Tallqvist: Judedomens moral.

24/3 D:o Antisemitismen.

Höstterminen 1909.

17/10 Magister Einar Holmberg: Den finska konstitutionens historia.

23/10 Doktor Gerhard Renvall: Om medfödda missbildningar.

21/11 Professor Fredrik Elfving: Nyare undersökningar om ärf-
ligheten.

12/12 Doktor J. J. Sederholm: Charles Darwin, geologin och ut-
vecklingsläran.

Vårterminen 1910.

13/1 Doktor Ruben G:son Berg: K. G. Ossian-Nilsson.

21/1 D:o August Strindberg.

13/2 Docenten Alma Söderhjelm: Napoleons systrar.

10-11/4 Professor Hj. Crohns: Tvenne forntida tänkare om kvinnan.

15-16/4 Arkitekt Birger Brunila: Om modern konstindustri.

Höstterminen 1910.

22/10 Professor Werner Söderhjelm: Kvinnohatet och den bör-
jande renässansens berättarkonst.

23/10 D:o Antoine de la Sale och Frankrikes första moderna
roman.

24/10 D:o De hundra nya novellernas bok.

13/11 Doktor Ragnar Furuhjelm: De nyaste hypoteserna för ko-
metsvansarnas uppkomst.

4-5/12 Professor Edv. Westermarck: Skildringar från Marocko.

Vårterminen 1911.

11-12/2 Magister Einar Holmberg: Amerikanska förhållanden
och amerikansk bildningspolitik.

26/2 Doktor Oskar Rosenqvist: Förenta Staternas ekonomiska
politik.

4-5/3 Museidirektör Jens Thiis: 1) Wigeland och Wigelands
fontän. 2) Edvard Munch.

Höstterminen 1911

och

Vårterminen 1912.

17/10 Professor Werner Söderhjelm: Drag ur ett diktarliv (Levertin).

1/3 Skriftställarinnan Selma Lagerlöf: Karl Aug. Tavaststjerna.

24/4 Doktor Erland Nordenskjöld: De sydamerikanska indianer-
nas liv.

ÅBO AKADEMIKOMMITTÉ.

Höstterminen 1911.

14/10 Professor Edv. Westermarck: Ur sedernas historia;
Kvinnans ställning på lägre kulturstadier.

15/10 D:o Förhållandet mellan föräldrar och barn.

28/10 D:o Om plikterna mot nästan.

29/10 D:o Förhållandet till främlingen.

25/11 D:o Förhållandet till de avlidna.

26/11 D:o Om religion och magi.

3/12 Doktor Ragnar Furuhjelm: Nyare solforskningar.

- 13/12 Professor W. Leche: Några drag ur människans utvecklingshistoria;
Människan, hennes uppkomst och utveckling.
15/12 D:o Hjärn- och ryggmärgsförhållanden samt de rudimentära organen.
17/12 D:o Utvecklingslärans paleontologiska sida.

Vårterminen 1912.

- 13, 14, 18, 20, 22, 23/1 Doktor Ruben G:son Berg: Det s. k. åttio-tioalet i svensk vitterhet.
10, 11, 20, 21/4 Professor Hugo Pipping: Den isländska sagolitteraturen.
12/5 Docenten H. Lunelund: Trådlös telegrafi.

Höstterminen 1912.

- 4/10 Professor Fredrik Wulff: Om Dante.
5/10 D:o Olika stilarter i svenska Finlands svenska och finlandismerna.
3/11 Professor Axel Wallensköld: Om världsspråksidén och hjälpspråket Ido.
24/11 Professor Svante Arrhenius: Wintergatan.
29/11 D:o Planeternas utveckling.
1/12 D:o Planeternas atmosfär.
7, 8, 9, 10/12 Professor Wilhelm Ramsay: Kontinenternas daning.

Vårterminen 1913.

- 15/1 Docenten H. Lundborg: Om rashygien och ärftlighetsforskning.
26-27/2 Professor G. Heinricius: Personer och förhållanden i Åbo under de första årtiondena efter 1809.
15/3 Professor J. J. Tikkanen: „Om pekfingrets förande till ansiktet“.

- 16/3 D:o „Den gest inom målning och skulptur, som ineligger i pekandet utåt“.
28/3 Direktör Sven Palme: Om det svenska folkpremieringsförslaget.
3, 4, 5/5 Riksantikvariern Oscar Montelius: Solens hjul och det kristna korset.
14/5 D:o Om den s. k. Vendeltiden.

Höstterminen 1913.

- 8/11 Doktor Ruben G:son Berg: Ur språk- och själslivet; Ankor och grodor.
9/11 D:o Fraser och floskler.
15/11 D:o Vitsar och drömmar; psykisk parallellteori med exempel.
16/11 D:o Frödings självskildringar och skaldeepilog.
6, 7, 14/12 Professor G. von Wendt: Bilder från Amerika.
10/12 Docenten August Hahr: Om arkitekturen under Johan III.

Vårterminen 1914.

- 1/2 Doktor Olof Palme: De räknande och talande hästarna i Elberfeld.
23/2 Fröken Anna Bergström: Taltekniken ur hygienisk synpunkt.
3, 5, 6, 9/4 Professor Adolf Noreen: De ledande principerna för bildningen av Sveriges ortsnamn i äldre och nyare tid.

Höstterminen 1914.

- 11, 12, 17, 18/12 Professor J. J. Sederholm: Fortidens djurvärld.

Vårterminen 1915.

- 30-31/1 Musikhistorikern Otto Andersson: Musiklivet i Åbo under forna tider.

Höstterminen 1915.

- 7/11 Professor W. Ruin: Vår bildnings kurs.
 14/11 Doktor Gunnar Landtman: Infödingarnas liv på Nya Guinea.
 21/11 Doktor Georg Boldt: Erik Gustaf Geijer och hans personlighetsfilosofi.
 5/12 Professor J. J. Tikkanen: Donatello som kristen konstnär.

Vårterminen 1916.

- 29/1 Docenten A. Lilius: Jämförande goss- och flickpsykologi.
 26/2 Doktor Leo Ehrnroth: Monopolbolagens utminuteringsreform. (De Brattska och Andréeska idéernas tillämpning i Finland.)
 4/3 Docenten Arvid Mörne: Drag ur språk- och nationalitetsstriderna i Finlands press på 1840—70-talen: 1) Förbud till en svensk nationalitetsrörelse på 40- och 50-talen.
 5/3 D:o 2) Den svenska nationalitetsrörelsen på 60- och 70-talen.
 16/3 Docenten Gabriel Nikander: Finländska herrgårdar under empiretiden.
 30/3 Arkitekten Sigurd Frosterus: Måleriets frigörelsesträvan.

Höstterminen 1916.

- 11/11 Professor W. Ruin: Viljans religion.
 25—26/11 Docenten Carl Tigerstedt: Människans näringsbehov och dyrtiden.
 3/12 Rektor Arne Törnudd: Henri Bergson.

Vårterminen 1917.

- 10/2 Doktor Henrik Ramsay: Industrins genombrott; 1) Den nya kraften.
 11/2 D:o 2) Samhällets omdaning.
 17/3 Arkitekten R. Blomstedt: Det nya hemmet.

- 24/3 Professor Yrjö Hirn: Diderot och hans tid; 1) Diderots ungdom och hans första verk.
 25/3 D:o 2) Den stora encyklopedien. Diderot och de franska salongerna.
 4/4 D:o 3) Diderots skrifter i bildande konst, teater, skådespelarkonst och litteratur. Diderots allmänna livsåskådning och personlighet.
 9/4 Magister Rolf Palmgren: Naturskydd och kultur.

Höstterminen 1917.

- 11/11 Docenten Ragnar Furuhjelm: Om vintergatan och nebulosorna.
 1—2/12 Docenten Rolf Lagerborg: Psykoanalysen och dess tillämpning på konsten.
 8/12 Doktor Henning Söderhjelm: Vetenskap och världsåskådning.

S a m m a n d r a g.

Arbetets Vänner	1903—1906	4 serier, 37 föredrag.
Svenska Bildningens Vänner	1906—1907	1 serie, 12 "
Arbetarinstitutet	1908—1912	5 serier, 42 "
Åbo Akademikommitté	1911—1917	13 " 86 "

ÅBO AKADEMIS DONATORER.

AHLSTÖM, MARIANNE	Fru, Helsingfors.
ARMPFELT, FILIP	Greve, Åbo.
BJÖRK, GUSTAF	Direktör, Åbo.
CARPELAN, ROLF	Friherre, Åbo.
DAHLSTRÖM, CARL JOHAN	Godsägare, Åbo.
DAHLSTRÖM, ERIK	Godsägare, Pikis.
DAHLSTRÖM, ERNST	Kommerseråd, Åbo.
DAHLSTRÖM, MAGNUS	Kommerseråd, Åbo.
EKMAN, FANNY	Fru, Upsala.
EKMAN, MANNE	Herr, Upsala.
ENGSTRÖM, ADOLF	Bergsråd, Helsingfors.
ENGSTRÖM, EVA	Fru, Helsingfors.
FORSÉN, LENNART	Ingeniör-Doktor, Åbo.
GRÖNBLOM, BERNDT	Bergsråd, Åbo.
GRÖNBLOM, EDGAR	Direktör, Åbo.
GRÖNBLOM, ERNST	Direktör, Åbo.
VON HEIDEKEN, IDA	Doktorinna, ÅBO.
HEIKEL, FELIX	Bankdirektör, Helsingfors.
HEIKEL, VIKTOR	Professor, Helsingfors.
HELSINGIUS, FREDRIK	Direktör, Åbo.
HENRICSSON, B. A.	Doktor, Sagu.
HENRICSSON, IDA	Fröken, Sagu.

HENRICSSON, SELMA
 HENRIKSSON, HERMAN
 HJELT, ALLAN
 HOLMSRÖM, CÆSAR
 JACOBSSON, ALFRED
 VON JULIN, GRETA
 JUNNELIUS, BERTHA
 KRAMER, ANDERS
 LINDBLOM, ARTHUR
 LÖFGREN, ALBIN
 LÖFGRÉN, JOHANNA W:MINA
 LÖNNBLAD, JOSEF
 NYLUND, EVERT
 REIMS, EMIL
 VON RETTIG, HENNING
 SARLIN, EMIL
 SCHNITT, LOUIS
 SCHYBERGSON, EMIL
 SOHLBERG, SETH
 SONCK, LARS
 SPOOF, BERTHA
 SPOOF, CONRAD
 STRANDELL, V. L. B:S
 STERNBERG, HUGO
 SUNDBERG, RUDOLF C.
 SUNDELL, C. G.
 TENLÉN, GUSTAF ADOLF
 TENLÉN, GUSTAF MAURITZ

Fröken, Sagu.
 Vicehäradshövding, Åbo.
 Affärsman, Helsingfors.
 Direktör, Åbo.
 Konsul, Åbo.
 Friherrinna, Helsingfors.
 Kommunalrådinna, Åbo.
 Ingeniör, Karhula.
 Affärsman, Åbo.
 Konsul, Åbo; f. 9/12 1859, d.
 17/8 1919.
 Fröken, Åbo; f. 15/4 1823, d.
 28/11 1917.
 Bankdirektör, Åbo.
 Fabrikör, Åbo.
 Apotekare, Åbo.
 Konsul, Åbo.
 Direktör, Pargas.
 Direktör, Littois.
 Bankdirektör, Helsingfors.
 Bergsråd, Viborg; f. 2/1 1856,
 d. 20/1 1918.
 Arkitekt, Helsingfors.
 Fröken, Åbo.
 Konsul, Åbo.
 Sterbhus, Åbo.
 Doktor, Viborg.
 Direktör, Åbo.
 Kommunalråd, Åbo.
 Direktör, Åbo.
 Hovrättsråd, Åbo; f. 9/12 1841,
 d. 20/9 1919

VON TROIL, UNO
 VON WENDT, ERNST
 WILÉN, HENRY
 WILÉN, MARIA
 WREDE, CAROLUS
 ÅSTRÖM, EDVARD

Friherre, Åbo.
 Redaktör, Alberga.
 Konsul, Åbo
 Konsulinna, Åbo
 Friherre, Åbo.
 Kommeriseråd, Åbo.

INNEHÅLL:

Meddelande av Rektor beträffande de inbjudne	sid. III
Anteckningar över arbetet för Åbo akademis uppkomst 1907—18 av Svante Dahlström.	
I. Inledning. — De akademiska föredragen. — Åbo Akademi- kommitté 1908—11. — Åbo stads ställning m. m. — Aka- demikommittén 1911—17	3
II. Akademiska sommarkurserna 1913—17	39
III. Donationen den 15 dec. 1916. — Den stora akademidis- kussionen. — Beredningskommittén	66
IV. Stiftelsen för Åbo akademi konstitueras. — Ny million- donation. — Statutkommittén	148
V. Provisoriska akademistyrelsen. — Upproret och uppsko- vet med akademis öppnande. — Seth Sohlbergs donation. — Professorer kallas	168
VI. Akademis lokalbehov. — Gårdsköp. — Ur akademigår- dens byggnadshistoria	177
VII. Konsistoriet sammanträder den 2 sept. 1919. — Förbere- delser. — Nya donationer. — Kanslersinstitution införes. — Översikt av Stiftelsens ekonomiska ställning	188
De akademiska föredragen i Åbo 1903—1917	203
Åbo akademis donatorer	215

